

NUMMER 9

'40-45 TOEN & NU

**HITLERS ADELAARSNEST
HET MUSEUM OVERLOON**

**PRIJS:
F 4,95
B. FR. 80,-**

'40~'45 TOEN & NU

Nummer 9

Uitgegeven door Winston G. Ramsey

Een oorspronkelijke uitgave van Battle of Britain Prints International Ltd., 3 New Plaistow Road, Stratford, London E 15 3JA. Telefoon 01-5348833

Voor Nederland: Uitgeverij van de Erven J. J. Tijl B.V., Blaloweg 20, Zwolle. Telefoon 05200-10801.

© Copyright 1977

Inhoud Nummer 9

Obersalzberg

De bezoekers van Hitler	6
De villa van Göring	10
Het Adelaarsnest	14
Woensdag, 25 april 1945	20
De 101e Luchtlandingsdivisie grijpt er net naast!	21
De 3e Infanteriedivisie neemt Berchtesgaden	22
De Telefooncentrale	25
De Bezetting	28
Obersalzberg tegenwoordig	30

Verzamelingen

De 'Vermeer' van Hermann Göring	32
---------------------------------	----

Grote Namen

Luitenant John F. Kennedy	36
---------------------------	----

Oorlogsfilms

De PT-109	42
-----------	----

Verzamelingen

Overloon	44
Stichting Nationaal Oorlogsmuseum	48

Hier gebeurde het

Hitler in Landsberg	51
---------------------	----

Middenpagina's: Een Sherman V 'Crab' vlegel-tank van de 79e Pantserdivisie in het museum Overloon.

De uitgever is dank verschuldigd aan de auteurs en de uitgevers voor de toestemming tot het opnemen van fragmenten uit de volgende boeken:

Rendezvous with Destiny van de 101e Luchtlandingsdivisie en *History of the Third Infantry Division* door Donald G. Taggart.

Salt Mines and Castles door Thomas Carr Howe, Bobbs-Merrill Co. en het BBC-programma *The Vermeer Forgeries* door Michael Wharton.

John F. Kennedy and PT-109 door Richard Tre-gaskis. Random House, N.Y.

6th Guards Tank Brigade door Patrick Forbes en *the Mitchell Aircraft History* door R. V. P. Burgerhout.

Hitler was my friend door Heinrich Hoffmann, Burke.

Verschijnt 1 x per kwartaal

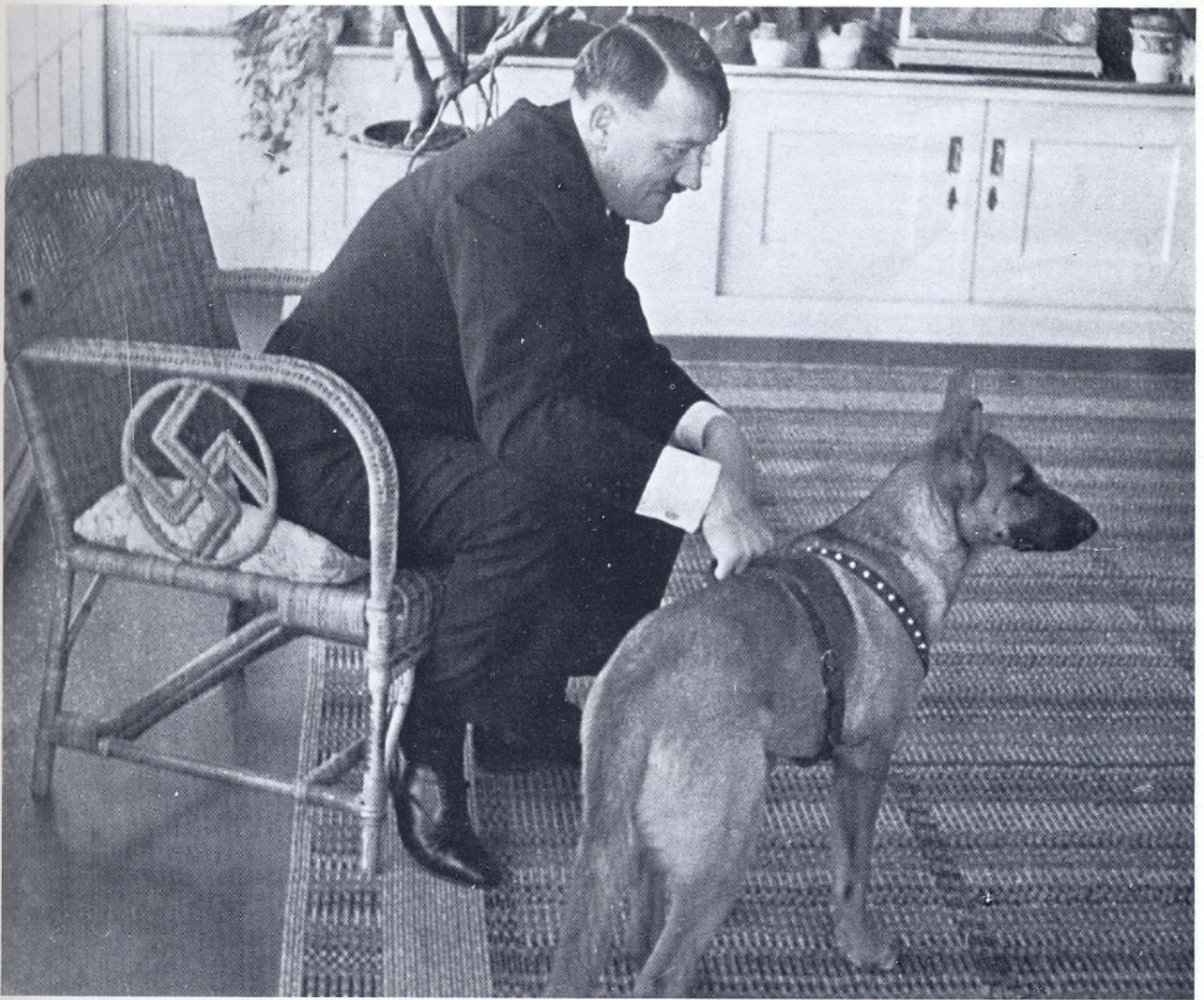
Verkoopprijs: Nederland f 4,95, België Bfrs 80

Boven: Het hutje dat het 'Kampfhaus' werd genoemd op de Obersalzberg waar Hitler na zijn vrijlating uit Landsberg zijn boek 'Mein Kampf' afmaakte. Het is nu verdwenen. Onder: Het huis Wachenfeld, dat er vlakbij lag, werd door Hitler gekocht en tot de Berghof verbouwd (Berta Geiss).

Pagina 1, boven: Adolf Hitler met zijn herdershond Blondi in 1934 in Wachenfeld (Ullstein). Onder: Lange rijen bewonderaars lopen langs de ingang van de verbouwde Berghof toen het gebied nog zonder toestemming mocht worden betreden (Bundesarchiv).

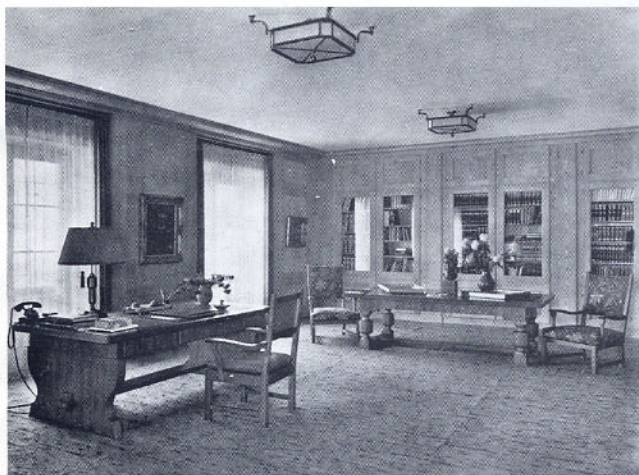
OBERSALZBERG

Er wordt wel eens beweerd dat bij het einde van W.O. II de Engelsen de Duitse industrie in handen hadden, de Russen de landbouwgebieden, de Fransen de forten en de Amerikanen de pracht en praal van het Derde Rijk.

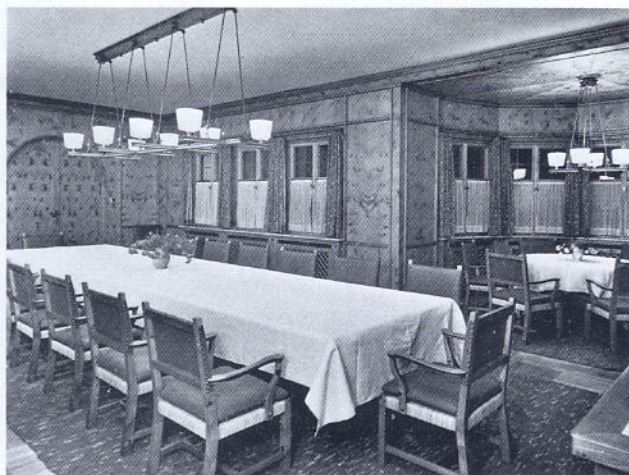
Schilderachtige steden als Heidelberg, München en Neurenberg kwamen onder Amerikaans toezicht en bovendien een van de mooiste gebieden, dat tot ieders verbeelding sprak — Berchtesgaden in de Beierse Alpen. Deze streek werd wel eens het 'Yellowstone Park' van Duitsland genoemd — een wonderschoon gebied diep in Zuidoost-Duitsland tegen de Oostenrijkse grens.

De naam van Hitler werd aan deze streek verbonden na zijn mislukte poging op 9 november 1923 in München om de macht in handen te krijgen. Hitler werd gevangen gezet in Landsberg en na zijn vrijlating trok hij zich terug in het gebied van Obersalzberg. Hij verbleef in een klein huisje dat het Kampfhaus werd genoemd (hier schreef hij een deel van 'Mein Kampf') en hij kreeg hier onder de plaatselijke bevolking veel vrienden en aanhangers. In 1928 woonde hij in Haus Wachenfeld dat hij voor DM 100 per maand had gehuurd van de weduwe van een Hamburgse zakenman. Later

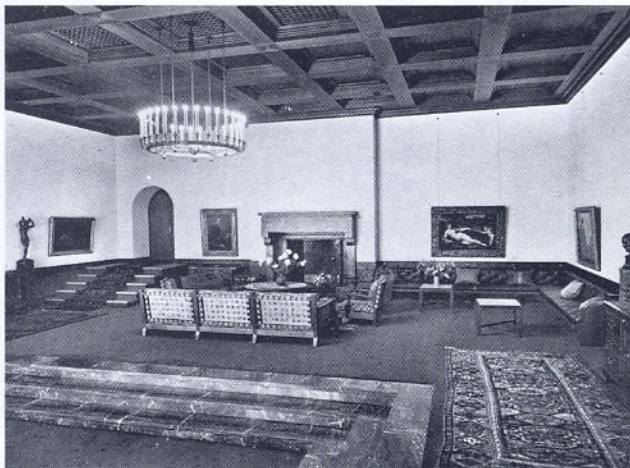
Boven: Hitlers studeerkamer op de eerste verdieping van de Berghof; hier ontmoette hij de Oostenrijks Bondskanselier, Dr. Kurt von Schuschnigg, op 12 februari 1938, vlak voor de Anschluss van Oostenrijk (Bauer).

Boven: De Berghof volledig verbouwd volgens de plannen van Hitler. Dit is de eetkamer – Hitler zat aan deze kant van de tafel; rechts naast hem zaten Eva Braun en Martin Bormann (Bauer).

Boven en rechts: De grote kamer; achter het tapijt bevindt zich de filmprojector die voor privé-voorstellingen werd gebruikt (Bauer). Onder: Een groepsfoto op 20 april 1943, Hitlers 54e verjaardag, genomen door Hoffmann op de trap links achter in de kamer. Rechts van Hitler Eva

Braun; links van hem mevrouw Schönmann Marion. Rechts op de voorgrond Martin Bormann. Verder Albert Speer, de moeder en de zuster van Eva Braun en mevrouw Bormann.

stelde de opbrengst van zijn boek hem in staat het huis te kopen en het op een verkwistende manier te verbouwen.

Hitlers lijffotograaf, Heinrich Hoffmann, en de propagandastaf van Göbbels noemden het 'De jachthut van volkanselier Hitler' terwijl het de officiële naam Berghof kreeg. Dit imago veranderde spoedig nadat Hitler in 1933 aan de macht was gekomen. Ondanks alle verbouwingswerkzaamheden werd de naam Berghof gehandhaafd om het toonbeeld van eenvoud voor de duizenden bezoekers die in de beginperiode van het Nazi-regime de omgeving bezochten, te handhaven.

In de beginperiode was Rudolf Hess, de secretaris van Hitler, belast met de onderhandelingen om de stukken land op de berg van Obersalzberg van de boeren op te kopen. Er waren grote bedragen mee gemoeld en degenen die niet bereid bleken om snel te verkopen werden door de Partij onder druk gezet. Toen Hess andere taken kreeg, werd Martin Bormann belast met de verdere reconstructie van het hele gebied rondom de berg.

In een zeer kort tijdsbestek werd een gebied van tien vierkante kilometer 'gekocht' van de boeren, de gemeente Salzberg en de boswachterij. Dit gebied werd vervolgens tot het gebied van de 'Führer' verklaard. Hitler was alleeneigenaar van de Berghof en alle kosten die op zijn stuk grond betrekking hadden werden hem netjes in rekening gebracht. Er werden grote barakken gebouwd om de talloze arbeiders te herbergen. De steile toegangsweg vanuit Berchtesgaden werd verbreed en er werd een nieuwe weg aangelegd naar Oberau. Het werk begon met de verbouwing van de Berghof waarop een verdieping werd gebouwd; er werden brede trappen aangelegd aan de voorkant van het huis. Een gotische entree met zware marmeren pilaren vormde de hal voor de beroemde conferentiekamer, waar de grote ramen een prachtig uitzicht op de berg Untersberg boden. Op de begane grond waren verder de hal, de vestibule, twee kamers voor adjudanten en een groot terras. De woonka-

Boven: Een groepsfoto bij de haard. Rechts van het vuur de stoel van Hitler; Bormann zat meestal aan de andere kant terwijl Eva Braun in de stoel het dichtst bij de camera zat (Hoffmann). **Onder:** Obersalzberg was veroverd en deze soldaten bekijken de open haard; de uitgever vraagt zich af of zij zich wel realiseerden dat zij precies op de plaats stonden waar Hitler altijd zat (Keystone).

mer, slaapkamer, studeerkamer en de kamers voor de lijfwachten lagen op de eerste verdieping terwijl de tweede verdieping bestemd was voor persoonlijke gasten. Andere officiële bezoekers werden gehuisvest in plaatselijke hotels en pensions. De garage lag onder de benedenverdieping vlak onder het grote raam; wanneer dat raam opengezet werd, konden de bezoekers in de conferentiekamer soms de benzinedampen ruiken. Deze kamer werd ook

gebruikt om films te draaien. Voorraadkamers, het verwarmingssysteem en een kegelbaan waren ook in de kelders aangelegd. In deze voorraadkamers sloeg Hitler de vele geschenken op die hij kreeg. Zelfs toen tegen het einde van de oorlog de bouwmaterialen schaars werden, gingen de verbouwingswerkzaamheden aan de Berghof gewoon door.

Het hele 'Führer'-gebied, dat door een twee meter

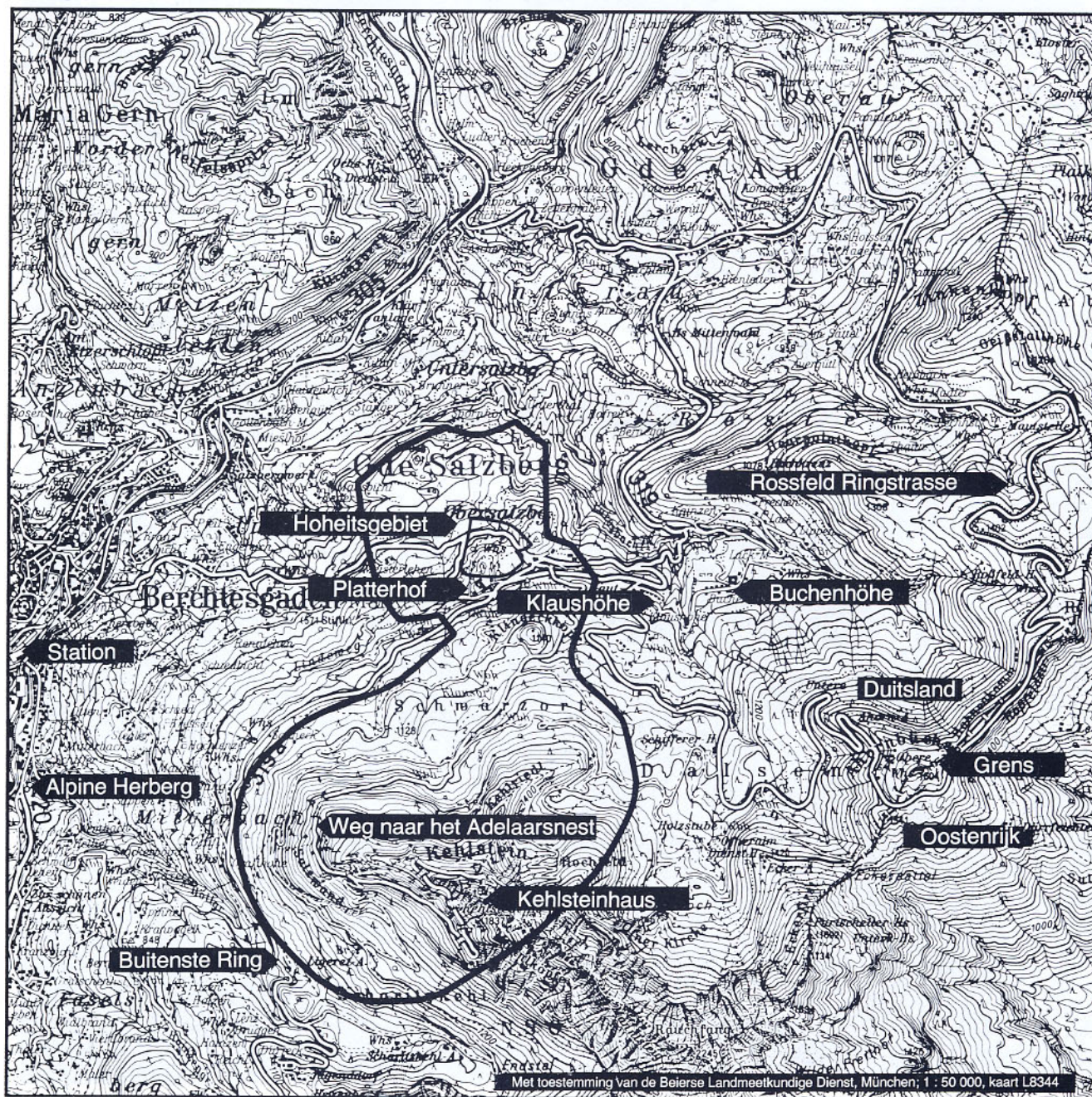
hoog hek was omgeven, bestond uit twee gedeelten. Het binnenste gedeelte was het 'Hoheitsgebiet', waarin de Berghof en het huis van Martin Bormann lagen. Bormann had dit huis verbouwd als privé-woning. Het binnenste gebied werd bewaakt door de SS; vlak in de buurt lag dan ook een SS-kazerne.

Het buitenste gedeelte werd in het begin door de gewone politie bewaakt, maar later werd deze taak overgenomen door de Reichssicherheitsdienst. Om in het Führer-gebied te komen, moest men een pas kunnen tonen; een van de instructies van Bormann die zei dat 'een uniform geen automatisch doorlatingsbewijs betekende'. Bij de toegangswegen tot het Hoheitsgebiet werden stenen wachtgebouwen opgetrokken.

Hitler stond erop dat alle bouwwerken het natuurlijke evenwicht in de omgeving niet mochten verstoren; hij hield blijkaar erg van de omgeving! Bomen, wild en vogels moesten worden gespaard; er werden nestkastjes geplaatst en voederplaatsen aangelegd en gedurende de wintermaanden was de jacht verboden en werden de dieren gevoerd. Er werden twee grote broeikasen aangelegd met daaronder een kwekerij voor paddestoelen en Bormann had bijvoorbeeld meer dan 100 bijenkorven op zijn gebied staan.

De Berghof met het grote raam boven de garage. Dit raam kon helemaal geopend worden; nu zijn alleen de restanten van de garage het enige dat is overgebleven van Hitlers huis op de Obersalzberg (Ammon).

Boven: De binnenkant van de garage gefotografeerd in de richting van de ingang. Na dertig jaar van souvenirjagen vonden wij waarschijnlijk het allerlaatste souvenir; links op de voorgrond het grote sluitwerk van de deur. Linksonder: De buitenkant van de garage waarvan het dak het

terras van de Berghof vormde. Rechtsonder: Rechterbovenkant van de ingang van de garage; vergelijk met de foto op pagina 4. Onder: Zelfs het pleisterwerk is van de muur verdwenen en toen wij in maart 1975 onze foto's namen, was de vloer van de garage met rommel bedekt.

De bezoekers van Hitler

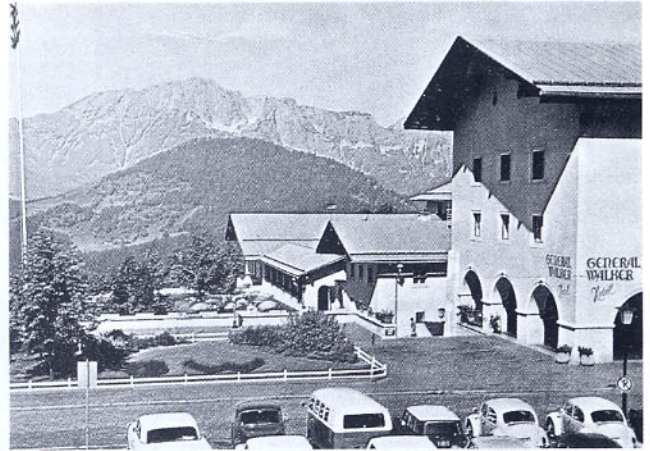
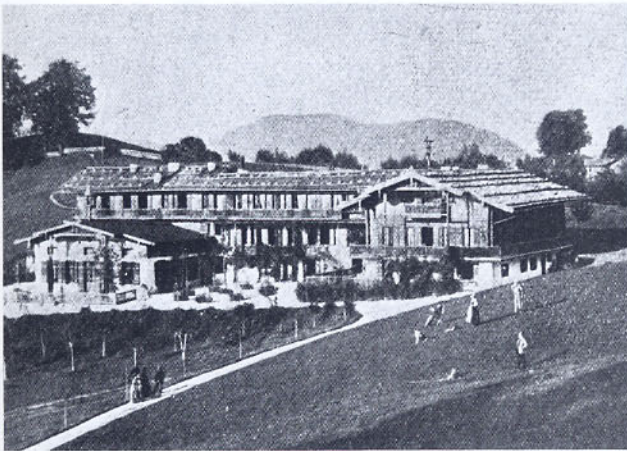
Een van Hitlers favoriete plaatsen in de omgeving was het Platterhof pension geweest. Hij gaf opdracht de Platterhof te verbouwen tot een groot hotel; elke Duitser die hierheen kwam om zijn geliefde Führer te zien moest voor RM 1,= de nacht kunnen doorbrengen! Dit was de manier waarop Hitler uiting gaf aan het feit dat hij dit bezoek zeer op prijs stelde – in de beginperiode waren bezoekersaantallen in Berchtesgaden van vijfduizend per dag geen uitzondering. In de zomer

van 1938 werd de oude Platterhof gesloopt. Door de invloed van Bormann kwam er van deze populaire plannen van Hitler weinig terecht. Toen het hotel gereed was bleek dat het met zijn schilderijen, zware tapijten, gouden armaturen, een kapsalon en een parfumeriewinkeltje dat flesjes parfum van RM 300,- verkocht, was omgetoverd in een 150-kamer-hotel dat alleen kon worden betaald door de hoogste Nazi-functionarissen. De weg naar de Scharitzkehlalm werd ver-

Een paar van de jonge bewonderaars van Hitler. Links: Hitler met een paar vrouwelijke fans (Fox). Boven: Berneli, een klein meisje, was een regelmatige bezoeker (Hoffmann). Onder: Een jongen uit de Hitlerjeugd (Bundesarchiv). Al deze foto's werden genomen op de toegangsweg. Pagina 7 rechtsboven: Ondanks de lange afwezigheid van de vroegere eigenaar bevindt de toegangsweg zich nog in een uitstekende staat!

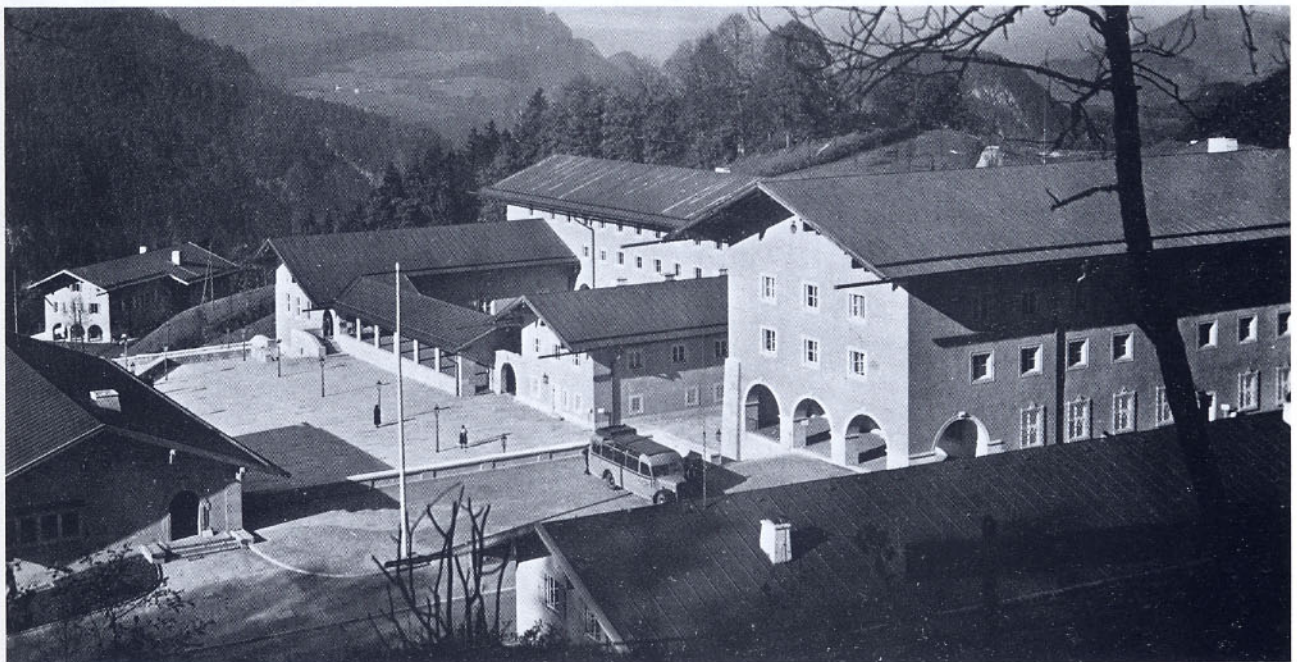
breed en ook voor gebruik in de winter geschikt gemaakt. Tevens werd er een schilderachtige bergweg aangelegd door Rosfeld en Echersattel die voor een gedeelte door Oostenrijk liep.

Boven: Het oude pension Platterhof dat al lang voor de Hitlertijd op de Obersalzberg lag. Onder: Na de verbouwing in 1938 onder leiding van Bormann. Links het gastenhuis; het gebouw rechts op de voorgrond is

het postkantoor (Berta Geiss). Boven: Nu is de Platterhof veranderd in het Generaal Walkerhotel, een recreatiecentrum van de Amerikaanse militairen.

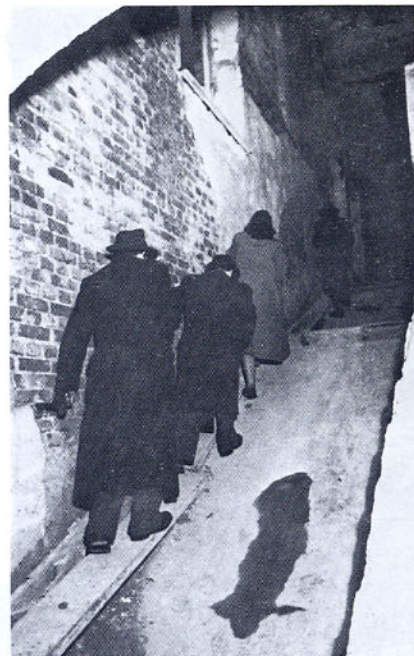

Vooraanstaande Engelse bezoekers op de trappen van de Berghof voor de oorlog. Boven: in september 1936, David Lloyd George, leider van de Liberalen (Hoffmann); onder: de hertog van Windsor met zijn vrouw op 23 oktober 1937, bijna een jaar nadat hij afstand had gedaan van de Engelse troon (Hoffmann) en rechtsboven: Neville Chamberlain, Englands

Eerste Minister tijdens zijn bezoek aan Hitler op 15 september 1938. Deze foto werd om 16.00 uur genomen. Chamberlain volgde de voetsporen van Schuschnigg, zeven maanden eerder, naar Hitlers studeerkamer (Ullstein).

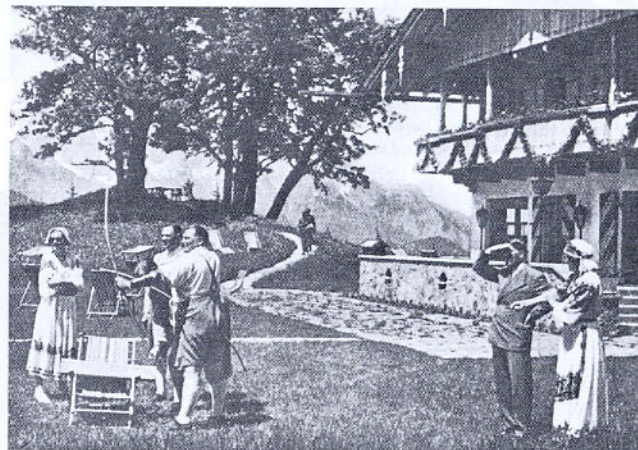
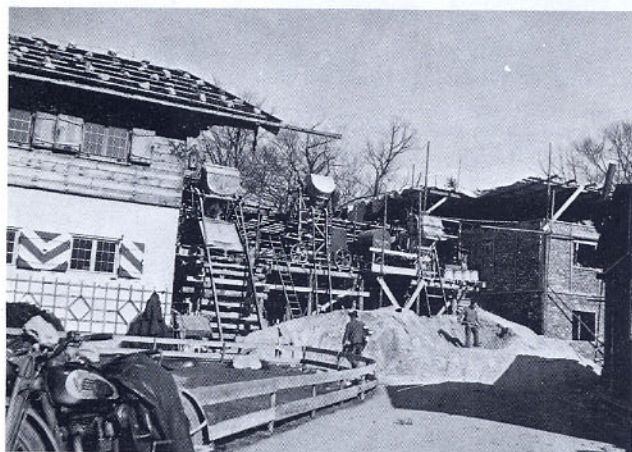
Boven: De trap naar de eerste verdieping (Illustrated London News).
Onder: In Hitlers ogen onwelkome gasten! Soldaten rusten aan de voet van de trap op stoelen die zij van het terras hebben gehaald (Keystone).
Rechts: In december 1949 was de trap geheel door souvenirjagers

meegenomen. Hier klimmen toeristen via planken naar de eerste verdieping om de slaapkamers van Eva Braun en Hitler te bekijken (Associated Press).

De villa van Göring

Al voor 1933 bezat Hermann Göring een klein huisje dat boven de Berghof lag. Hitler gaf hem toestemming om dit huisje uit te breiden maar in tegenstelling tot Bormann zorgde Göring ervoor dat hij het niet grootser maakte dan de Berghof. Hij had een voorkeur voor lichte, in zachte tinten geschilderde plafonds, ingelegd met een mozaïek van bloemen, bladeren, vlinders en vogels. Voor het huis werd een zwembad aangelegd. Een verdere verbouwing in 1941 kostte alleen al RM 35.000 aan arbeidsuren. Göring kwam vaak in zijn huis ook al duurde dat meestal niet langer dan een paar dagen vanwege zijn officiële bezigheden. Mevrouw Göring verbleef echter maandenlang achter elkaar in Obersalzberg zonder dat zij, volgens informatie, zich veel bemoeide met de familie Bormann of Eva Braun. Wanneer Göring naar huis ging, werden de wegen niet afgesloten zoals bij Hitler, maar hij kwam meestal alleen met zijn chauffeur of met een klein escorte.

Uiterst rechtsboven: Het huis van Göring voor 1933. Het zwembad, niet zichtbaar, ligt links van de foto (Ammon). Linksboven: De verbouwing; een foto genomen door een toerist op 20 maart 1941 (Berta Geiss). Rechtsboven: Hitler op bezoek bij Göring. Göring staat links op de foto

(Berta Geiss). Onder: Drie weken nadat de Amerikanen de Obersalzberg veroverden; hier zijn Duitse krijgsgevangenen aan het puinruimen bij het gebombardeerde huis (Keystone).

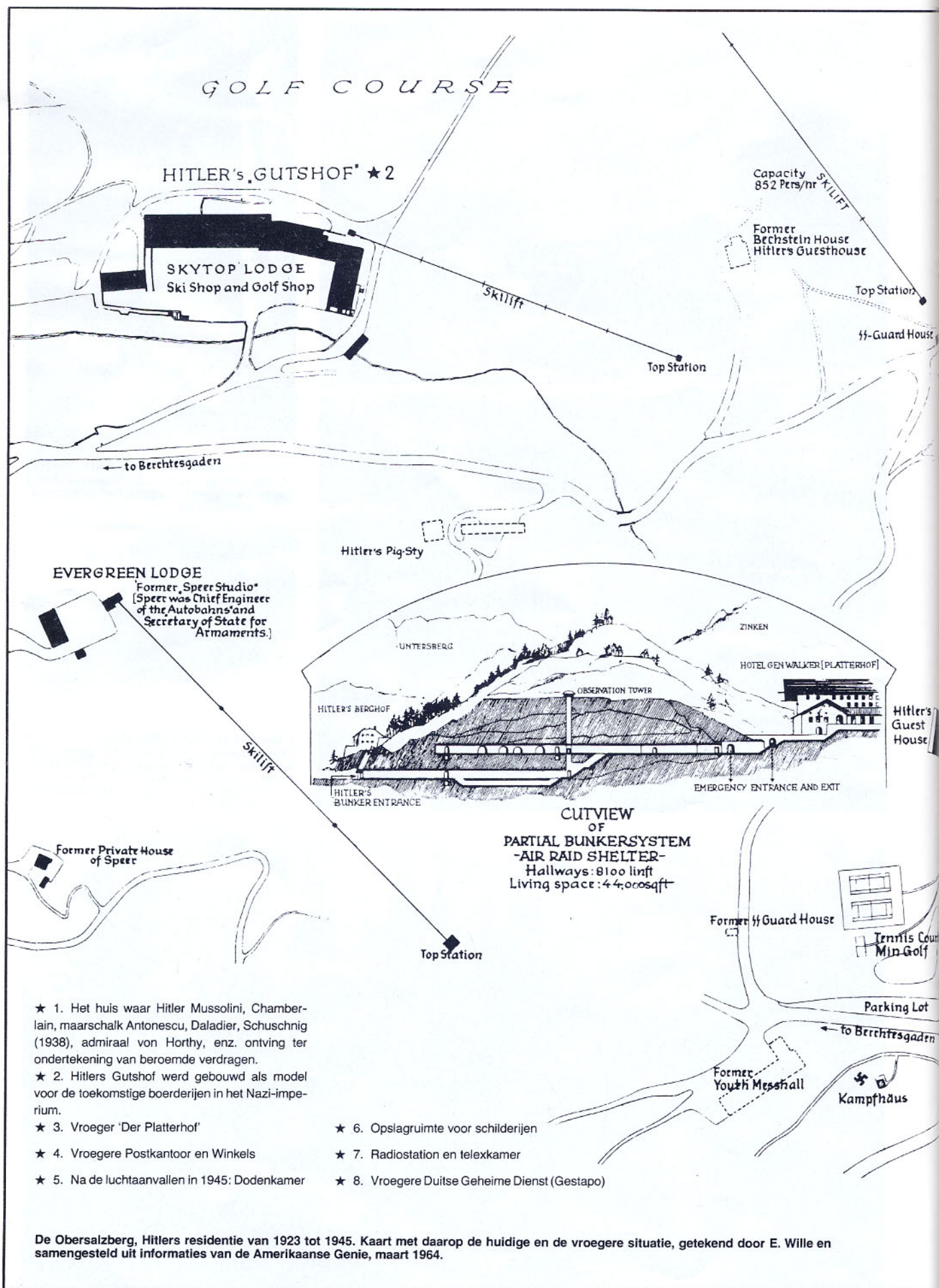

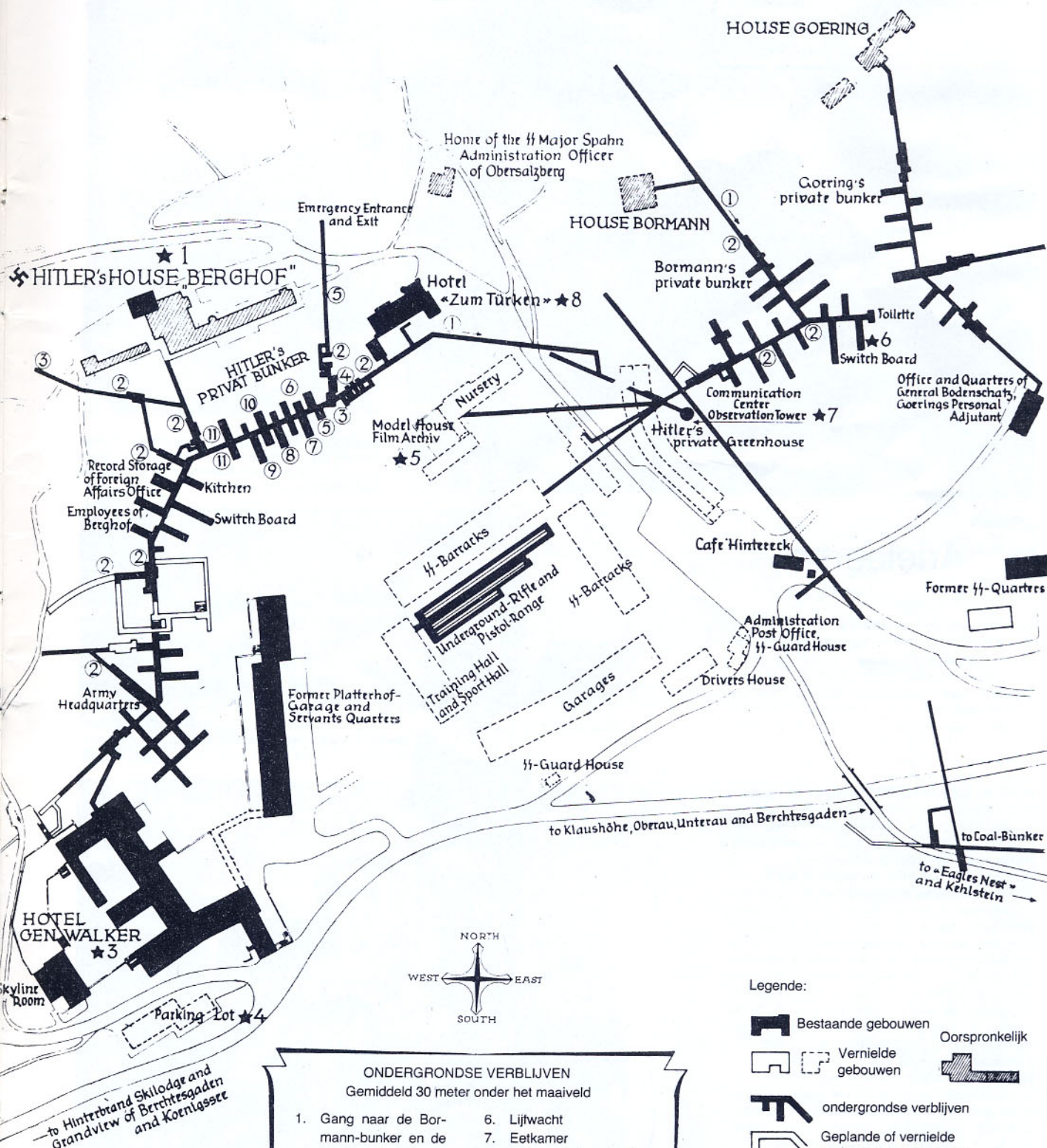
Boven: 45 meter onder de grond de bunker van Göring voor die werd dichtgemaakt (Zeitz).
Onder: De afgesloten ingang heden ten dage.

Links: Het onkruid vulde het zwembad en tot 1952 bezochten de toeristen het gebied; toen werd alles met de grond gelijk gemaakt (Zeitz).
Onder: De plaats van het huis in 1974; vergelijk de foto eens met de foto van het bezoek van Hitler op pagina 10.

**'40~'45
TOEN & NU**

Links: Het adelaarsnest (Associated Press).
Boven: De ingang in 1945, bewaakt door Amerikaanse soldaten, met daaronder de stroom van toeristen die later kwam.

Het Adelaarsnest

Van de andere bouwwerken in de omgeving is het theehuis op de berg Kehlstein waarschijnlijk het meest legendarische bouwwerk. Met de bouw werd begonnen nadat de Berghof en het huis van Bormann waren gereedgekomen. Het theehuis was een idee van Bormann en hij kreeg Hitler zover dat deze toestemming voor de bouw gaf. Men vermoedt dat Bormann geïsoleerd een plaats wilde creëren waar hij ongestoord met Hitler kon vergaderen, hetgeen in de Berghof vaak niet kon. Ook wordt wel verondersteld dat hij het als een cadeau voor Hitler bouwde om bij hem in het gevele te komen. Een andere mening is dat Bormann het idee had dat een dergelijk huis veel indruk zou maken op buitenlandse diplomaten en bezoekers. Wat de reden ook mag zijn geweest, het project was een knap staaltje van techniek. Er moest een toegangsweg in de kale rots worden uitgehouwen. Deze asfaltweg van bijna zeseneenhalf kilometer lang kronkelde zich via verschillende lange tunnels en haarspeldbochten naar een parkeerplaats onder de top van de berg Kehlstein. Vanaf de parkeerplaats liep een drie meter hoge tunnel 150 meter diep de berg in. Daar was een lift die de bezoekers naar het 100 meter hoger gelegen theehuis bracht. Toen het theehuis gereed was, bedroegen de kosten inclusief de eigen stroomvoorziening, heteluchtverwarming, koperen en bronzen deuren en de lift met het koperen beslag, meer dan 30 miljoen RM. Het theehuis omvatte een eetkamer, studeerkamer, lounge, keuken, nachtverblijf, slaapkamer, badkamers en een grote kelder. Alle vertrekken waren van steen en met hout bekleed. In de lounge was rijkelijk van marmer gebruik gemaakt terwijl er ook een open haard met bronzen platen was aangelegd.

Hitler bezocht het theehuis slechts vijf keer en het werd dan ook hoofdzakelijk door Bormann gebruikt die er zijn zondagen doorbracht en ook een paar keer buitenlandse gasten op bezoek kreeg. In Obersalzberg werden nog een heleboel andere gebouwen opgetrokken, onder andere een bioscoop met 2000 zitplaatsen voor de bouwvakarbeid.

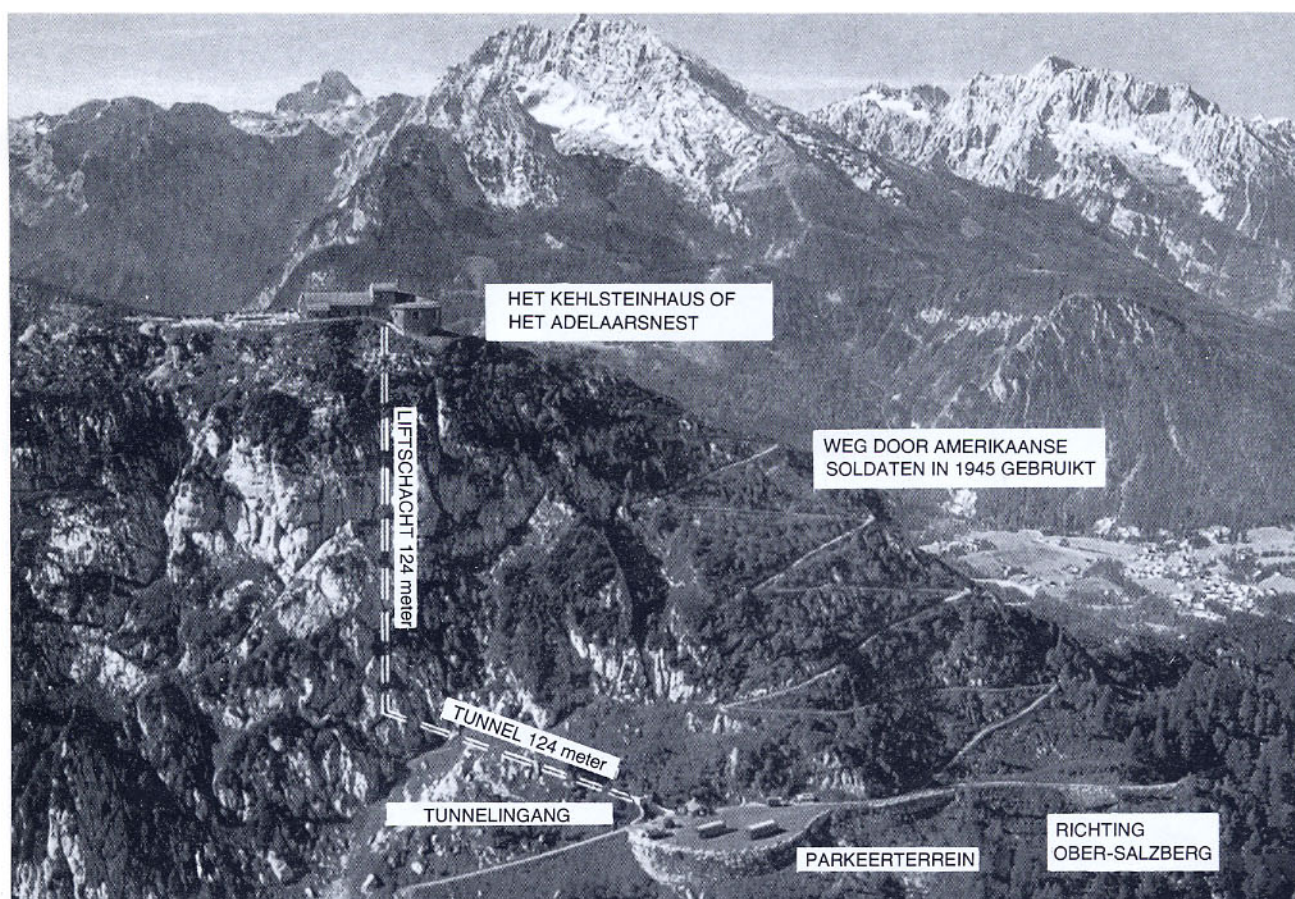

Foto pagina 14: Hitler en Eva Braun in het Adelaarsnest. Boven: Soldaten van de 101e Luchtlandingsdivisie ontspannen zich hier in de oorspronkelijke luie stoelen. Eva Braun zat op de stoel naast het raam op de

achtergrond. Onder: Dezelfde ruimte nu in gebruik als restaurant (Baumann).

Situatieschets van de liftschacht en rechts de weg waarlangs de soldaten in 1945 de top bereikten (Ammon).

Links: Het Adelaarsnest na de capitulatie in 1945 (Berta Geiss). Boven: Nu het Kehlsteinhaus genaamd waar de bezoekers vanaf het vergrote terras van het uitzicht kunnen genieten. (Ammon).

Links: Soldaten warmen zich bij de open haard in 1945. Zelfs de snuisterijen op de schoorsteenmantel staan er nog. Boven: Vandaag is er praktisch niets veranderd, behalve het meubilair – je vraagt je af wat daarmee gebeurd is? (Baumann).

ders in het grote kamp in Antenberg, op ongeveer 800 meter afstand van de Platterhof. Drie keer per week werd hier een film vertoond die gratis toegankelijk was. Eens per twee maanden werden er propagandatoespraken gehouden door partij-functionarissen en oorlogshelden die volgens zegen eigenlijk niet zo populair waren bij de arbeiders. Zelfs Hitler kreeg een koele ontvangst toen hij in 1937 een toespraak hield na de voltooiing van de SS-kazerne.

In Klaushöhe en Buchenhöhe werd een aantal gebouwen neergezet om het personeel te herbergen. Klaushöhe bestond uit vier rijen van acht huizen met een grote parkeerplaats erbij. Buchenhöhe daarentegen was veel groter met veertig blokken flats; elk blok bestond uit vier appartementen van vijf tot acht kamers met centrale verwarming. Bovendien werden er een school, een sportzaal, een garage en een zwembad gebouwd. Toen de geallieerde luchtaanvallen op Duitsland zwaarder werden, hadden bunkers, luchtverdedigingsstellingen en de veiligheid van de Führer de hoogste prioriteit in Obersalzberg. Er werden plannen ontworpen en uiteindelijk goedgekeurd, die voorzagen in een uitgebreid net van ondergrondse tunnels tussen de verschillende gebouwen in Obersalzberg. De bouw werd verricht door een combinatie van Tsjechen, Italianen en SS-ers en als eerste werd er voor de Berghof een ondergrondse bunker gebouwd. Op 24 december 1943 moest het eerste gedeelte van deze tunnels klaar zijn omdat Hitler de kerstdagen op de Berghof wilde doorbrengen. Ondanks het feit dat men er op het tijdschema achterlag, slaagde men er gedurende de resterende acht weken in het project af te werken. Een honderdtwintig meter lange tunnel, compleet met verblijven, gepolijste, ingelegde vloeren en lambrizeringen was binnen de beschikbare tijdslimiet gereedgekomen. Oorspronkelijk moesten de tunnels eenvoudige schuilkelders worden, maar de veiligheid vereiste ondergrondse mitrailleurnesten, terwijl Bormann peperdure verfraaiingen inclusief een airconditioning wenste en Eva Braun bijvoorbeeld een eigen badkamer verlangde. Tegen de tijd dat iedereen zijn eisen op tafel had gelegd, moest bijna drie kilometer tunnel worden aangelegd.

Uiteraard had Bormann voor zichzelf en zijn gezin een eigen tunnel evenals Göring, die al in 1941 aan zijn eigen schuilkelder was begonnen. Toen Göring vroeg of hij zijn tunnelsysteem mocht aansluiten op dat van Bormann, gaf de laatste geen toestemming en de twee tunnelsystemen bleven gescheiden door een 10 meter dikke rotswand.

Dit was nu de Obersalzberg — voor de Duitsers het heiligdom van hun Führer — voor de Geallieerden die door Europa oprukten, een onneembare vesting, een deel van de Nationale Redoute die zoals werd verwacht tot de laatste man zou worden verdedigd.

Boven: Schietsleuven bij de ingang van het bunkersysteem in de 'Gasthof zum Türken'; het Gestapo hoofdkwartier.

Boven: Vlak naast de Berghof lag de in 1911 gebouwde 'Gasthof zum Türken' die in 1933 van de familie Schuster werd gevorderd en door de Reichs Sicherheitsdienst werd gebruikt.

Boven: De 'Türken' in 1945, vaak abusievelijk beschreven als het huis van Hitler door een foutief onderschrift bij de foto in 1945 (Keystone). Onder: Na de oorlog kocht de familie de ruïne van de Beierse regering en heropende zij het hotel na de herbouw weer als 'Gasthof zum Türken'.

Links: Een bunker tegenover de 'Türken' waarin safes, brandkasten en grote voorraden wapens en munitie lagen opgeslagen, wordt hier door een Amerikaanse soldaat bewaakt (Keystone). Boven: Dezelfde ingang, nu dichtgemetseld.

Boven: Het wachtgebouw, een van de twee wachtposten in het 'Hoheitsgebiet' oftewel het Führergebiet. Dit gebouw lag ongeveer 100 meter beneden de Berghof (Berta Geiss). Onder: Onze vergelijkende foto genomen in de lente van 1974; hoewel de houten bovenbouw verdwenen is, is de stenen onderbouw goed te herkennen.

Boven: Zo zag het bunkersysteem er in 1945 uit (Zeitz). Onder: Onder de 'Türken' kloppen wij tevergeefs op de ingang van de bunker van Hitler!

Een van de twee verwaarloosde gebouwen die op de Obersalzberg zijn overgebleven, de Platterhof hotelgarage: boven, in de glorie-dagen en rechts, zoals het er nu ligt (Berta Geiss).

Links: Het meest indrukwekkende gebouw dat aan de vernielingen in de vijftiger jaren ontsnapte was het gastenhuis van Hitler waar o.a. Mussolini verbleef. (Berta Geiss). Boven: Bordjes 'verboden toegang' vormen voor het Toen & Nu-team geen belemmering! Onder: Dit is alles wat over is van het andere wachtgebouw.

Links en boven: Misschien omdat hij het meest enthousiast was voor het Obersalzbergproject, is men bij de vernieling van het huis van Bormann het grondigst te werk gegaan. Zelfs de grond onder het huis werd weggehaald en gebruikt voor een in de buurt gelegen parkeerplaats.

Op woensdag 25 april 1945 werd er door het 617e Squadron een luchtaanval met Lancasters uitgevoerd op het gebied. Om 09.30 uur weerklonk het luchtalarm op de berg en toen de aanval om 10.00 uur begon hadden alle bewoners en arbeiders een veilige plaats in de schuilkelders gevonden. Een schuilplaats die inmiddels voorzien was van stalen deuren, beschermende muren en gassluizen. De eerste 1000-ponds bommen vielen op de appartementen in Buchenhöhe en Klaushöhe waarbij de gebouwen en wegen werden beschadigd. Een half uur later viel de tweede golf bommenwerpers de omgeving van de Berghof aan met Tallboy-bommen. Het bombardement duurde een uur; Het 617e Squadron dacht dat zijn aanval niet succesvol was geweest omdat de doelen in de sneeuw en de laaghangende bewolking verschoolen gingen. Bij het einde van de aanval bleek de Berghof echter aan een kant geheel te zijn vernietigd; de huizen van Göring en Bormann waren zwaar beschadigd evenals de SS-kazerne en de

Platterhof. Ook de bioscoop en het arbeidskamp in Antenberg waren getroffen en de hele omgeving was bezaaid met grote bomkraters. Er gingen weinig mensenlevens verloren, slechts 6 mensen van de 3500 die in de schuilkelders zaten, werden dodelijk getroffen.

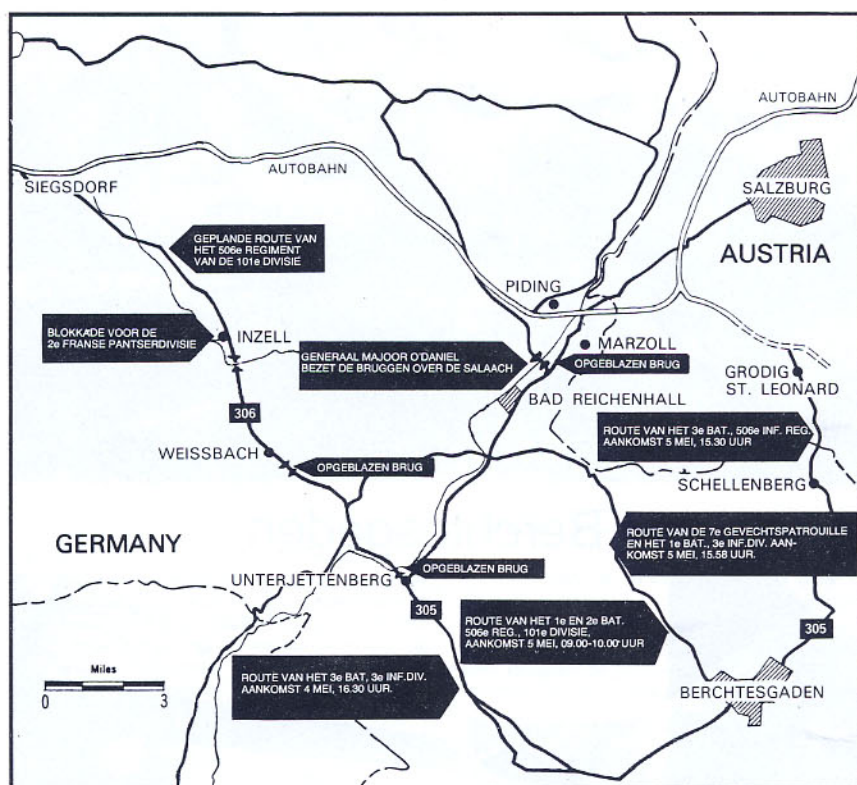
Een dag voor de aanval van de R.A.F. was Göring op 24 april in opdracht van Bormann gearresteerd vanwege zijn 'verraderlijke' telegram aan Hitler in Berlijn. Hij kreeg huisarrest opgelegd in zijn huis in Obersalzberg. Zoals wij weten, overleefde hij het bombardement waarna hij met zijn gezin door de SS naar Oostenrijk werd overgebracht. De SS-commandant van Obersalzberg had al aan het gemeentebestuur van Berchtesgaden meegedeeld dat de SS niet van plan was de omgeving te verdedigen. De SS trok zich terug onder mededeling van de administratie van alle projecten en zij liet een schuld achter van 17 miljoen RM aan de bouwondernemingen en de arbeiders. Op de berg zelf was de situatie chaotisch; de

tunnelingen werden niet meer bewaakt, de bevolking begon de enorme voedsel-, kleding- en goederenvoorraden te plunderen. De heer Georg Grethlein, hoofd van de grootste bouwfirmas Philipp Holzmann, Held & Franke, slaagde er met een paar van zijn meer dan 400 arbeiders in om wat orde te scheppen op de berg. Op vrijdag 4 mei staken de overgebleven SS-troepen de Berghof met benzine in brand.

Intussen haastten de Amerikaanse troepen zich in Zuid-Duitsland in de richting van het Adelaarsnest omdat verovering van dit heiligdom van Hitler een even groot succes als de verovering van Berlijn in het noorden zou betekenen.

Boven: Lancasters van het 617e Squadron vliegen op 25 april 1945 boven de Walchensee, op weg naar Obersalzberg (IWM). **Onder:** Luchtfoto's genomen voor (links) en tijdens (rechts) de aanval. Het is een opname van het hele Hoheitsgebied. Bij de Berghof staat een pijltje.

De 101e Luchtlandingsdivisie grijpt er net naast!

De opdracht van het 506e was Berchtesgaden in te nemen. Men geloofde dat alle top-Nazi's daar zouden zitten met hun geroofde schatten en er werd op weinig tegenstand gerekend. Daarom waren de verwachtingen van de parachutisten van kolonel Sink erg hoog gespannen toen zij op de avond van 3 mei opdracht kregen om de volgende morgen om 06.00 met extra munitie en rantsoenen in vrachtwagens via de autoweg naar Salzburg, naar de stad te rijden waar het huis van Hitler en zijn Adelaarsnest waren.

Vroeg in de morgen van de 4e mei vertrok het 506e, in gezelschap van Batterij A van het 321e FA Bataljon en het 1e Peloton van Batterij A van het 81e Bataljon Luchtdoelartillerie, uitgerust met vier

van de nieuwe 75 mm terugstootloze vuurmonden, in oostelijke richting via de prachtige autoweg van München naar Salzburg. De eenheden kruisten de rivier de Inn bij Rosenheim, reden langs het prachtige Chiemmeer en bereikten uiteindelijk het wegenknooppunt bij Siegsdorf, 80 kilometer van Miesbach. Hier sloegen ze rechtsaf, de kortste weg naar Berchtesgaden. Na ongeveer 13 à 15 kilometer stootten ze bij het dorpje Inzell op de achterhoede van een colonne stilstaande tanks van de 2e Franse Pantserdivisie, de eerste divisie die in Parijs was aangekomen. Bij de tanks stond de befaamde commandant, generaal Jacques Philippe LeClerc. Snel werd duidelijk wat er aan de hand was — de Duitsers hadden een brug over een diepe

kloof opgeblazen en de Fransen hadden geen geniemateriaal bij zich. Gelukkig had het 506e voldoende Bailey-brugpanelen bij zich en al spoedig begonnen zij een brug te bouwen. Dit karwei was wat lastiger dan normaal want aan de overkant hadden de Duitsers hoog tegen de besneeuwde hellingen een .50 mitrailleur en enkele 20 mm kanonnen opgesteld die de brugleggers voortdurend onder vuur namen. Daarom moesten de parachutisten via de steile kloof naar beneden klauteren, de rivier oversteken en aan de andere kant weer omhoog klimmen om de desperate verdedigers het zwijgen op te leggen.

Aangezien het nog wel enige tijd zou duren voordat er een overgang zou zijn gemaakt en men aannam dat andere bruggen verderop op de weg ook wel vernield zouden zijn, besloot kolonel Sink zijn regiment in tweeën te splitsen. Een bataljon, het 2e, zou terugrijden om via de autoweg in oostelijke richting door Bad Reichenhall naar Berchtesgaden door te stoten. Kolonel Strayer maakte rechtsomkeert en reed terug naar de autoweg. Hij kon zijn route zonder verdere tegenslagen volgen tot hij voor een opgeblazen brug over de rivier de Saalach kwam te staan. Dit bleek echter geen ernstige belemmering omdat er een mogelijkheid was, via een klein weggetje dat door het gebied van de 3e Divisie liep, om dit obstakel heen te rijden. Bij het begin van deze weg werden zij echter tegengehouden door de commandant van de 3e Divisie zelf, generaal-majoor John W. O'Daniel die hen niet wilde laten passeren. Er bleken die dag veel te weinig wegen te zijn; een bericht van het XXIIe Korps verklaarde waarom: 'Jan en alleman probeert in Berchtesgaden te komen'.

Boven: Generaal-majoor John W. 'Iron Mike' O'Daniel, die Berchtesgaden voor de Amerikaanse 3e Divisie inpikte. Hij stief in april 1975 juist toen wij de foto's voor dit verhaal maakten. Onder: de brug over een ravijn net ten zuiden van Weissbach in de weg naar Berchtesgaden; deze brug werd in 1945 voor de neus van de 101e luchtlandingsdivisie opgeblazen.

De 3e Infanteriedivisie neemt Berchtesgaden

'40~'45 TOEN & NU

Generaal-majoor John W. 'IJzeren Mike' O'Daniel, commandant van de 3e Infanteriedivisie, had tevergeefs geprobeerd om Berchtesgaden te krijgen als doel voor zijn divisie. Hij besloot echter deze unieke kans om het Beierse bergstadje toe te voegen aan de lange lijst van steden en dorpen die door zijn 'Rock of the Marne'-divisie waren veroverd, niet te laten lopen. Hij gaf kolonel John A. Heintges opdracht met het 7e Infanterieregiment zo snel mogelijk op te rukken om Berchtesgaden in te nemen.

Vroeg in de morgen van de 4e mei bleek uit verkenningen dat er in de buurt van Piding een onbeschadigde spoorbrug lag. Ook werd een smal houten bruggetje ontdekt dat sterk genoeg was om jeeps en soldaten te dragen.

Doordat het 2e Bataljon al over de rivier Oostenrijk was binnengedrongen en een deel van Salzburg had veroverd en doordat het zeer gelukkig in het bezit van twee onbeschadigde bruggen was gekomen, had het 7e Infanterieregiment zich een ideale uitgangspositie verworven om Berchtesgaden en Hitler's verblijf, de Berghof, te veroveren. De commandant van de 3e Divisie had zich dat maar al te goed gerealiseerd. Rechts van hem rukten de 101e Luchtlandingsdivisie en de 2e Franse Panterdivisie op, divisies die opdracht hadden gekregen om Berchtesgaden in te nemen, maar zij waren de rivier de Saalach nog niet eens overgestoken. Vroeg in de morgen nam generaal-majoor O'Daniel het recht in eigen handen en hij besloot zijn 7e Infanterieregiment opdracht te geven Berchtesga-

Uiterst boven: De hoofdweg ten zuiden van de autobaan op het punt waar de Saalach gekruist wordt. Deze brug (waar de auto's rijden) werd opgeblazen; onze Landrover staat bij de ingang van het landweggetje. Linksboven: Dit weggetje voert naar de rivier. Boven: De twee bruggen die O'Daniel in handen had; op de achtergrond de spoorbrug; op de voorgrond de vervanger van het houten bruggetje dat in het begin van de jaren vijftig door een hoge waterstand met de rivier werd meegesleurd.

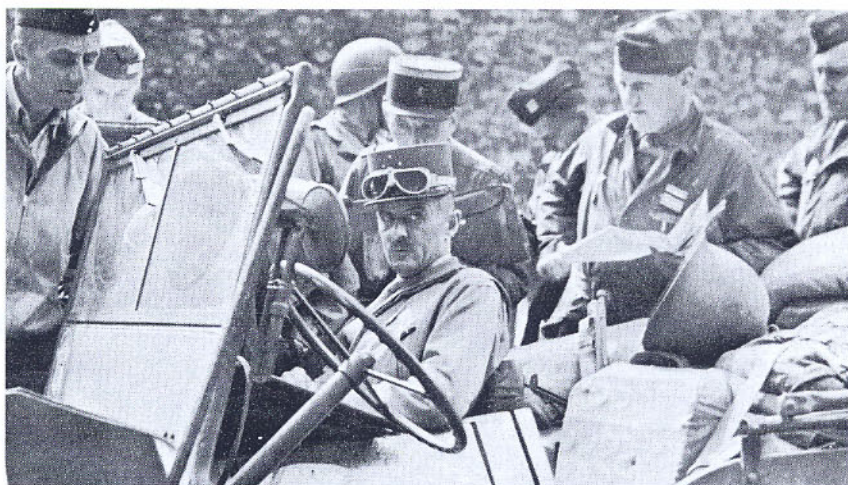
den in te nemen voordat de Amerikaanse parachutisten of de Franse gepantserde eenheden daartoe de kans zouden krijgen, alhoewel zij technisch gesproken de enigen waren die daartoe gerechtigd waren. De taak van de 3e Infanteriedivisie was Salzburg geweest, maar die stad had de divisie al in handen.

Kolonel Heintges die de avond tevoren al had gedroomd en gehoopt dat dit zou gaan gebeuren en die zijn 'Plan Oranje' had gemaakt voor het geval die kans zich zou voordoen, gaf meteen opdracht het 1e en het 3e Bataljon de bruggen te laten oversteken. Om verzekerd te zijn van zijn succes had de generaal kolonel Heintges opdracht gegeven, de twee bruggen te laten bewaken en die door niemand, maar dan ook niemand behalve soldaten van de 7e Infanteriedivisie, te laten passeren. Na dit bevel werden er bewakers, onder commando van 1e luitenant Nathan W. White en 2e luitenant Robert Miller, zij waren verbindingsofficieren, bij de bruggen geplaatst. De generaal had aan de andere kant van de Saalach een commandopost laten inrichten en hun laten weten dat hij daar bereikbaar zou zijn wanneer dat nodig was.

Snel verwijderden genisten van de A-Compagnie van het 10e Bataljon Genie de locomotief die nog op de spoorbrug stond en zij repareerden de brug om de artillerie en de pantsereenheden te laten passeren. Intussen hadden het 1e en het 3e Bataljon hun infanterie en lichte voertuigen al over het bruggetje gebracht. Spoedig daarna trokken gevechtspatrouilles van het 1e Bataljon Bad Reichenhall binnen en om 09.30 uur was de stad in hun handen waarbij zij 3000 Duitsers krijgsgevangen maakten. De troepen van het 3e Bataljon

veroverden Marzoll. Nu deze twee plaatsen in hun handen waren, gaf kolonel Heintges overste Wallace en majoor Flynn opdracht naar Berchtesgaden op de rukken. Het 1e Bataljon zou de hoofdweg van Bad Reichenhall naar Berchtesgaden nemen voorafgegaan door een gevechtspatrouille onder leiding van 2e Luitenant William Miller jr. Deze gevechtspatrouille stuitte niet op tegenstand en zij was de eerste geallieerde eenheid die op 4 mei om 15.58 uur Berchtesgaden binnentrok. Het bataljon volgde spoedig en er werden meer dan 2000 krijgsgevangenen gemaakt. Het 3e Bataljon, dat de route volgde vanuit Marzoll naar Grodig St. Leonard en Schellenberg, arriveerde om 16.30 uur vanuit het noordoosten in Berchtesgaden. De Berghof was snel gevonden en van een vlaggemast vlakbij werd de Nazi-vlag naar beneden gescheurd.

Intussen waren de Franse eenheden en de 101e Luchtlandingsdivisie er nog steeds niet in geslaagd onbeschadigde bruggen over de Saalach te vinden. Zij trachtten gebruik te maken van de bruggen die in handen waren van de 7e Infanteriedivisie, maar generaal O'Daniel hield hen tegen in afwachting van het bericht dat de stad was ingenomen. Op het tijdstip dat de 3000 in Bad Reichenhall gevangengenomen Duitsers via het houten bruggetje naar het achterland werden afgevoerd, reed een colonne voertuigen snel naar dat bruggetje. Voorop reed een jeep met daarin een generaal die recht op in het voertuig stond, zich met zijn ene hand aan het windscherm vasthield hield en met zijn andere hand de krijgsgevangenen ongeduldig beduidde om plaats te maken voor zijn colonne. Aangezien de Duitsers niet wensten te worden

overreden sprongen zij opzij om de voertuigen door te laten. De schildwacht op de brug handelde echter volgens zijn opdracht en hield de colonne tegen. De colonne, die de voorhoede van de 2e Franse Tankdivisie vormde, werd voorafgegaan door generaal-majoor LeClerc. De generaal eiste een verklaring van de dienstdoende officier die wachtcommandant was. Toen hij hoorde waarom hij niet mocht passeren, vroeg hij waar hij generaal-majoor O'Daniel kon ontmoeten. Er werd contact opgenomen met generaal-majoor O'Daniel die toestemming gaf om de Franse generaal te laten passeren, maar verder geen enkel voertuig wenste door te laten. De Franse generaal was hevig ontstemd over de gang van zaken en hij haastte zich naar de Amerikaanse generaal om hem eens goed de waarheid te zeggen.

Helaas voor het nageslacht en de geschiedenis zijn er over deze ontmoeting tussen de twee generaals geen gegevens bekend, maar generaal 'Iron Mike', die al zeer jong de betekenis van de woorden 'bezit is negentig procent van de wet' had leren kennen, bleef een doortocht weigeren. Pas nadat generaal O'Daniel de verovering van Berchtesgaden had vernomen, liet hij de wachtposten opheffen. De Franse troepen kwamen pas vier uur na de eerste Amerikanen in Berchtesgaden aan; daar kwamen zij tot de ontdekking dat de stad geheel in Amerikaanse handen was.

Hoewel zijn 7e Infanteriedivisie Berchtesgaden had veroverd, kreeg O'Daniel aardig wat moeilijkheden omdat hij opdracht tot deze actie had gegeven en de andere troepen had verhinderd hun taak uit te voeren. Door zijn orders kwamen de Franse en Amerikaanse voertuigen van de 101e Luchtlandingsdivisie op de autoweg in een enorme verkeerschaos terecht die pas kon worden opgelost toen hij de voertuigen wenste door te laten.

Toen generaal O'Daniel bericht had gekregen dat Berchtesgaden was ingenomen, hief hij de weg-blokkade op. Kolonel Strayer kon nu de route van het 7e Regiment volgen. Het 1e Bataljon van het 506e Regiment, dat nog steeds bij de brug in Inzell was, maakte rechtsomkeert en volgde het 2e Bataljon via de autoweg door Bad Reichenhall naar Berchtesgaden. Het 3e Bataljon van kolonel Patch bleef achter om de brug te repareren en daarna via de oorspronkelijke route van het regiment de opmars te vervolgen. Er bleken echter nog meer bruggen te zijn vernield en in totaal moest het bataljon drie grote bruggen in de weg leggen. Zij arriveerden op 5 mei 's middags in Berchtesgaden. Op 5 mei werd er een grote ceremonie gehouden toen de Amerikanen van het 7e Regiment de Amerikaanse vlag hesen boven de Berghof. Eerst was de ceremonie vertraagd door ingrijpen van de Fransen. De Fransen waren in de vooravond van de 4e mei in Berchtesgaden gearriveerd, waar zij een deel van de stad als sector kregen toegewezen. In hun sectie lagen de wegen die toegang verleenden tot de Obersalzberg aan de rand van de stad. Op 5 mei had de Franse generaal, die de

Een nors kijkende generaal Le Clerc, hier tijdens de opmars naar Parijs (US Army).

blokkade van de Amerikanen bij de rivier de Saalach blijkbaar nog steeds dwarszat, opdracht gegeven alle toegangswegen naar het Adelaars-nest af te grendelen. Toen de Amerikanen arriveerden, poogden de Fransen vruchteloos hen af te houden van de ceremonie op de plaats die de

Amerikanen als hun gebied beschouwden omdat zij dat de vorige dag immers hadden veroverd. Op het moment dat de Amerikaanse vlag zou worden gehesen, verscheen er een Franse kolonel die weer probeerde de ceremonie te verhinderen. Zijn argument was dat de Berghof zich in de Franse zone bevond. Na veel heen en weer gepraat kwam men tot een akkoord. De 'Stars and Stripes' zou naast de 'Tricolor' worden gehesen aan de vlaggemast waaraan eens de Nazi-vlag had gewapperd. Snel werd er een Franse vlag tevoorschijn getoerd maar die bleek zo groot te zijn dat zij op de grond hing toen de vlaggen waren gehesen. De Franse officier gaf zijn pogingen maar op en trots wapperde nu alleen de Amerikaanse vlag boven het vroegere Nazi-domicilie.

Op 6 mei ontving het 506e Regiment van de 101e Luchtlandingsdivisie op het moment dat het zich gereedmaakte om naar het zuiden in de richting van Brück-Zell-am-See op te rukken, in Berchtesgaden het volgende bericht:

'Alle troepen dienen op hun plaats te blijven. De Duitse Legergroep G heeft zich in deze sector overgegeven. Er wordt niet meer op Duitsers geschoten, behalve uit zelfverdediging. De Franse troepen in de omgeving dient u hiervan op de hoogte te brengen. Nadere bijzonderheden zullen via de radio worden bekendgemaakt door SHAEF.' Op het kasteelplein gaf burgemeester Sandrock Berchtesgaden officieel over aan de Amerikanen. De directeur van de bouwfirm, Georg Grethlein,

Boven: Soldaten van het 3e Bataljon, 506e Infanterieregiment van de 101e Luchtlandingsdivisie op 5 mei 1945 gefotografeerd. Ze lopen hier op weg 306 vlak bij de afslag naar Berchtesgaden. Ze zullen nog een eind moeten lopen; minstens 20 kilometer! (US Army). Onder: Onze vergelijkende foto op een kille dag in maart 1975.

Rechts: Deze Amerikaanse soldaat is er al vlug bij want korte tijd daarvoor hadden de SS-ers de Berghof in brand gestoken (US Signal Corps). Boven: Een goede vergelijkende foto van de garage van Hitler.

kreeg opdracht de orde en de rust op de Obersalzberg te helpen handhaven – een paar uur later was hij dood; hij werd abusievelijk, samen met zijn chauffeur, Josef Lohr, doodgeschoten door de bezettingstroepen. Ze liggen samen in hetzelfde graf in Berchtesgaden begraven.

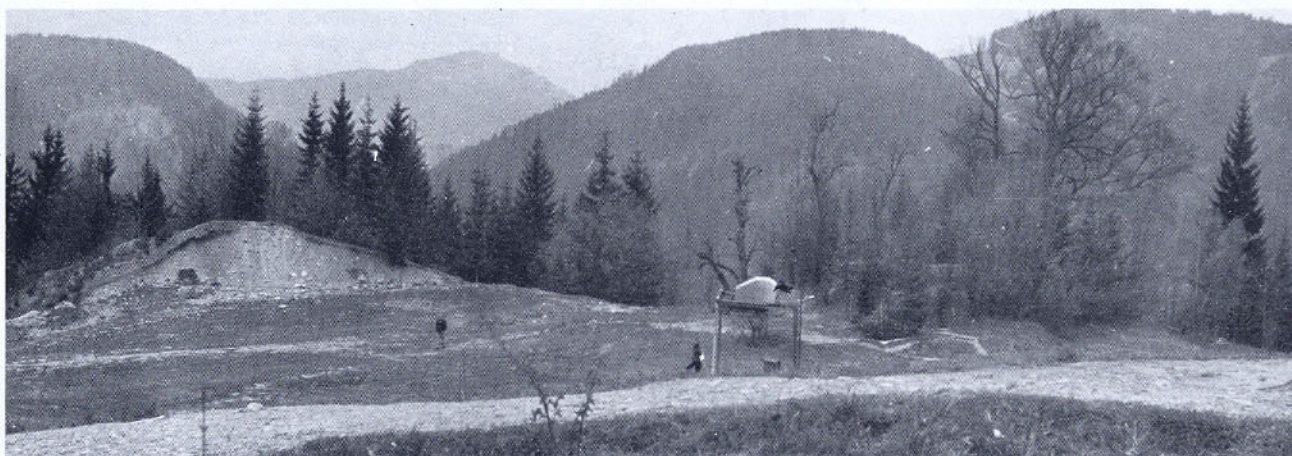
Op 6 mei kreeg het 7e Infanterieregiment opdracht zich terug te trekken uit Berchtesgaden en zich in Salzburg, Oostenrijk, te verzamelen. Met tegenzin droegen de troepen die Berchtesgaden hadden veroverd, het gebied over aan het 506e Parachutistenregiment van de 101e Luchtlandingsdivisie en de Franse troepen, waarna zij zich terugtrokken naar de toebedeelde sector, Salzburg.

De omgeving van Berchtesgaden herbergde veel Nazi-leiders en de 101e Divisie kreeg er flink wat te pakken. Twee van de Duitsers die in Neurenberg terecht zouden staan (Zie Toen & Nu nr. 2), Dr. Robert Ley en Julius Streicher, werden door de 101e gegrepen, terwijl veldmaarschalk Kesselring, die in een trein in Saalfelden in Oostenrijk was gegrepen, onder bewaking van de 101e naar het Berchtesgaden Hof hotel werd gebracht.

Onder: Deze foto spreekt boekdelen! Amerikaanse en Franse soldaten hebben hun doel bereikt. Zij juichen over hun overwinning op dezelfde plaats waar Hitler eens aan deze nachtmerrie begon (Keystone).

Uiterst boven: Het hijsen van de vlag op het heuveltje achter het huis van Göring dat nog net op de achtergrond is te zien. Boven: Nu kan men, niet

op de foto zichtbaar, nog steeds de resten van de vlaggemast in de grond aantreffen.

'40~'45 TOEN & NU

De telefooncentrale

Het gebouw rechts op de foto was het deel van de Berghof dat als telefooncentrale werd gebruikt. Hieronder hebben wij een lijst afgedrukt van een aantal nummers die op de Obersalzberg in gebruik waren.

De Berghof

Keuken	302	Slaapkamer	
Keukenpersoneel	304	adjutant	401
Wachtkamer	305	adjutant	402
Wasserij	306	Hal	414
Kegelbaan	308	Eva Braun	417
Garage	309	Dr. Morell	419
Chaufeur	337	Hr. Hoffmann	426
		Verbindings-	
		centrum	432
Wacht-		Hitlers	
commandant	344	studeerkamer	501
Kok	385	Hitlers	
		slaapkamer	600
Dokter	400	Eetkamer	606

De Berghofbunker

Hal	365	Dokter	490
-----	-----	--------	-----

Eva Braun	366	Keuken	492
Logeerkamer	379	Hitlers	
		schuilkelder	493
Airconditioning	411	Huisbewaarder	494
Bormanns		Hitlers	
studeerkamer	457	slaapkamer	601
Wacht	476	Hitlers	
		studeerkamer	603

Het Kehlsteinhuis

Lift	439	Schantzkehlkamer	442
Lijfwacht	440	Hitlers	
		studeerkamer	609

Het theehuis

Receptie	437	Hal	444
Lijfwacht	443	Vestiaire	445

Het huis van Bormann

Studeerkamer	430	Vestiaire 1e verd.	449
Woonkamer	431	Huishoudster	450
Slaapkamer	432	Kinderjuffrouw	452
Logeerkamer	433	Logeerkamer	455
Hal, 1e verd.	434	Logeerkamer	456
Keuken	435	Chaufeurs	460
Eetkamer	447	Vestiaire, kelder	461
Eetkamer kind.	448	Huisbewaarder	462

De bunker van Bormann

Studeerkamer	394	Keuken	404
Slaapkamer	395	Huishoudster	407

Diversen

Platterhof	210	Perskantoor	353
Görings bunker	343	A. Speers huis	398
Wacht,		Telexkamer	465
hoofdpoort	346		
Bormanns		Hermann Göring	608
kantoor	348		

De bezetting

Een interessant verslag van de eerste dagen na de verovering van Berchtesgaden wordt gegeven in de geschiedschrijving van de 101e Luchtlandingsdivisie 'Rendezvous with Destiny', een verslag dat de moeite waard is om hier te citeren:

Bezoekers stroomden aan — in vrachtauto's, weaponcarriers, jeeps, motorfietsen, luxe auto's, ambulances. Op 1 juni waren het er gemiddeld 3000 per dag en 's zondags zelfs 10 000. De parachutisten traden op als gidsen en schildwachten, terwijl bordjes waarschuwden dat er niets mocht worden meegenomen uit de huizen van Hitler. Maar alles wat maar enigszins los zat, van beddeverven tot deurknoppen, verdween. Het was uitstekend weer, de wegen naar Berchtesgaden waren goed berijdbaar en blijkbaar iedereen die in Zuid-Duitsland zat, dook op, gewoonlijk met een camera of een verrekijker om zijn nek. Op de berg kon je iedereen tegenkomen: de koningin van België, staatslieden, Gertrude Stein, veldmaarschalk Alexander, of je kameraad die je voor het laatst had gezien in het opleidingskamp in South-Carolina.

Gedurende de zomer van 1945 waren er in de omgeving van Berchtesgaden nog diverse andere toeristische attracties. Op zeer korte afstand van de stad lag een prachtig meer, de König-See, bijna tien kilometer lang, met vaak zeer steile oevers. De beste accommodaties hier waren niet voor de bezoekende soldaten bestemd maar voor de soldaten van de 101e Luchtlandingsdivisie. De hotels op de oever waren als kampen ingericht terwijl er extra bedden waren geplaatst in de duurdere hotelkamers.

Duitsers werden in dienst genomen om te koken, schoon te maken en het eten op te dienen en mannen van alle eenheden van de 101e mochten hier hun 72-uursverlof komen doorbrengen. Het zwemstrand en de motorboten op het meer waren echter wel toegankelijk voor de passagierende soldaten. In Berchtesgaden was het luxueuze hotel het Berchtesgaden Hof, waar Kesselring met zijn staf de laatste dagen had doorgebracht, ingericht als een rustcentrum voor de divisie-officieren.

In een herberg in Unterstein, ongeveer halverwege het meer en Berchtesgaden, was nog een toeristische attractie. Buiten hing een bord: 'De Hermann Göring Kunstcollectie — dank zij de welwillendheid van de 101e Luchtlandingsdivisie', dat voor zichzelf sprak.

De kunstschaten waren gevonden in een afgeslo-

Uiterst boven: Het terras van de Berghof waarvan Hitler zoveel hield vanwege het prachtige uitzicht (Ullstein). **Boven:** Amerikaanse soldaten genieten van hetzelfde uitzicht. Van links naar rechts, soldaat Vincent Constable, Soldaat Joseph Bryan, korporaal Donald Shumaker en korporaal Frank Goodney (IWM). **Onder:** Nu kan men alleen vanaf het dak van de garage ongeveer hetzelfde uitzicht krijgen.

ten tunnel bij Berchtesgaden. In de buurt had men ook de privé-trein van Göring gevonden met de luxeuze tweepersoonsslaapkamers, betegelde badkamers en conversatiezalen. De trein stond op een zijspoor en werd een aparte attractie. Generaal Taylor had de vier ton wegende bepantserde Mercedes Benz van Hitler als privé-auto gevorderd, terwijl kolonel Sink zich verplaatste in de bepantserde auto van Göring.

Een van de grootste vondsten was een bedrag in 26 verschillende valuta van ongeveer \$ 4.080.000. Dit werd op 23 mei in een schuur bij St. Johann opgegraven en men nam aan dat dit een privé-spaarpotje van Himmler was geweest. Op 30 mei werd er nog eens 900.000 RM opgegraven in Ruhpolding-Zell. In het huis in Bad Reichenhall, van dr. Morell, Hitlers lijfarts, trof men de volgens zeggen grootste microscoop ter wereld aan. Het was een elektronische microscoop die 22 ton woog en 100.000 maal kon vergroten.

Al deze grote en waardevolle vondsten, waarop de gewone soldaten voortdurend jacht maakten, hadden niet de belangstelling van degenen die meer waarde hechtten aan eenvoudige en meer tastbare schatten. De min of meer oogluikend toegestane plunderingen omvatten camera's en verrekijkers (de Duitsers mochten deze gedurende een bepaalde tijd niet in hun bezit hebben), pistolen, geweren, jachtgeweren, telescoopkijkers en meer van dit soort zaken. De burgers moesten deze goederen inleveren bij hun burgemeesters die ze aan de militaire autoriteiten moesten overdragen. Veel van dit soort zaken verdwenen tijdens het vervoer van het huis van de bezitter naar het kantoor van de burgemeester en vaak bespaarden de Amerikanen de burgers de gang naar het stadhuis door zelf de contrabande maar over te nemen. Sterke drank stond ook hoog op de lijst en menig soldaat zocht ijveriger naar dit soort flessen dan hij ooit naar mijnen had gezocht.

De grootste jachtpartijen werden echter uitgevoerd op de verzamelplaatsen waar het Duitse leger zijn wapens en voorraden moest inleveren. Een infanteriecompagnie in een afgelegen bergdorpje had vaak de beschikking over een weiland vol materiaal dat een Duitse divisie daar bij het einde van de oorlog had ingeleverd: bijvoorbeeld een aantal batterijen 150 mm-kanonnen, vijftig of honderd voertuigen van allerlei nationaliteiten, een paar honderd paarden, duizend geweren.

Verder een grote verscheidenheid aan machinegeweren, radio's, verbindingsmiddelen, tenten, telescoopkijkers, helmen, gasmaskers en pistolen. In sommige gevallen zelfs kisten vol gloednieuwe P-38 Beretta's of Walthers. Soms verdwenen deze dingen gewoon, soms moesten de Duitse soldaten deze zaken regelrecht naar een dump brengen. Sommige Duitsers weigerden hun pistolen in te leveren en verstopten die (houtmijten waren favoriete verstoppplaatsen, waarschijnlijk omdat men er vanuit ging dat wanneer de Amerikanen in de komende winter verdwenen zouden zijn, de gebruikers van deze houtmijten de wapens wel zouden vinden) of gooiden ze gewoon in het water. In de

Boven: Het beroemde raam (dat omlaag kon), met het uitzicht op Untersberg, Berchtesgaden en Salzburg. Onder: Het doek is gevallen over de Hitler-episode en deze soldaten hebben een onbelemmerd uitzicht op de bergen (Keystone).

buurt van bruggen werden honderden wapens in het water gevonden. Soms werden de wapens op zolderingen en vloeren verstopt of in de grond begraven. Hierdoor daalden de prijzen voor pistolen binnen de divisie sterk maar naar buiten werd de marktprijs voor de duizenden bezoekers hoog gehouden. De slimme handelaars gingen met hun pistolen naar Berchtesgaden of König-See om ze aan de argeloze, passagierende soldaten voor flink wat schillingen, marken, francs of waardevolle

ruilvoorwerpen te slijten. Er waren zelfs nog compleet vliegklare toestellen van de Luftwaffe aanwezig; na een aantal testvluchten en de dood van een officier van het 506e regiment verbood de divisie dit soort grapjes en moesten de toestellen aan de grond blijven.

Links onder: De weg achter de Berghof – naar de heuveltop met de overblijfselen van het huis van Bormann (IWM). Onder: Nu is daar alleen de 'Türken' overgebleven.

'40~'45 TOEN & NU

Vanwege de relaties met het Nazi-regime werd de Obersalzberg met alle ruïnes en bouwwerken, na de oorlog door de Amerikanen geconfisqueerd. Het gebied van de Führer werd veranderd in een Amerikaans recreatiegebied; Duitsers mochten er niet komen en alleen militairen van de bezettingstroepen (of vreemdelingen die daartoe een speciale pas moesten aanvragen) mochten het gebied betreden. De Amerikanen herdoopten het thee-huis op de berg Kehlstein in 'Het Adelaarsnest' en de stroom bezoekers nam vooral na de geldsane-

ring in 1948 weer toe en bereikte soms het aantal van voor de oorlog. Nu echter om andere redenen. Nu kwam men kijken naar de plaats waar de historische gebeurtenissen van de laatste decade waren voorbereid.

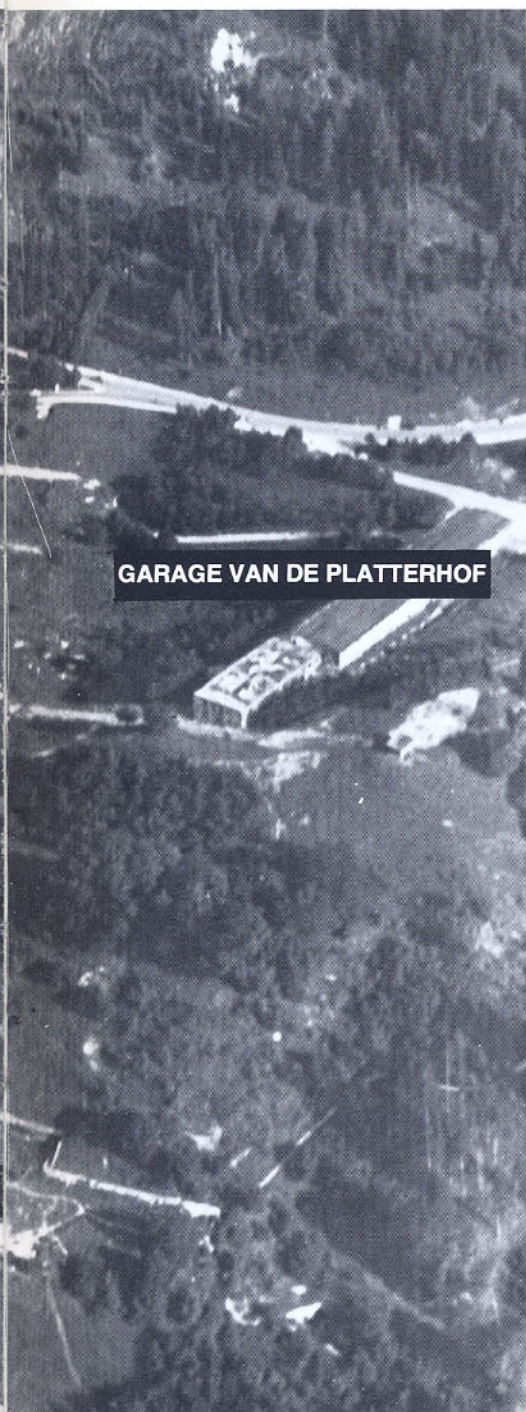
Berchtesgaden, dat niet in het verboden gebied lag en dat altijd al afhankelijk was geweest van de toeristen, drong er bij de autoriteiten op aan dat de Obersalzberg zou worden vrijgegeven.

Eind 1951 gaven de Amerikaanse autoriteiten uiteindelijk toestemming, op voorwaarde echter dat de ruïnes van de Berghof en de huizen van Göring en Bormann met de grond zouden worden gelijkgesteld. Terwijl Berchtesgaden met deze voorwaarde akkoord ging, probeerden anderen om verschillende redenen de publieke steun te krijgen om de ruïnes te laten bestaan. Bepaalde burgers uit andere delen van Duitsland betreurden het einde van de vroegere 'heilige plaats' en spraken over een 'herrijzing op de ruïnes'. Sommige bezoekers zongen zelfs het 'Horst Wessel'-lied

op de ruïnes.

Door deze gebeurtenissen waren zowel de Duitse regering als de Amerikanen van mening dat dergelijke politieke demonstraties alleen konden worden voorkomen door de ruïnes met de grond gelijk te maken. Hevige protesten volgden op deze beslissing, met aanvallen in de pers, ministeriële bezoeken en vergaderingen. De autoriteiten bleven echter op hun standpunt staan en op woensdag 30 april 1952, om 17.05 uur, werd Hitlers huis, de Berghof, door een Duitse slopersfirma opgeblazen.

De uitgever is er niet in geslaagd de ware reden voor deze datum te vinden; was het toeval dat het juist de datum was waarop Hitler zeven jaar eerder zelfmoord had gepleegd in Berlijn – zelfs op hetzelfde tijdstip dat zijn lichaam werd verbrand? Ook de huizen van Göring en Bormann werden opgeblazen terwijl het puin werd afgevoerd. De puinhopen van de SS-kazerne bij de Platterhof werden eveneens opgeruimd en maakten plaats

GARAGE VAN DE PLATTERHOF

voor een sportterrein. De Platterhof zelf werd later door de Amerikanen overgenomen. Het gebied werd hersteld, aangepast en opnieuw ingericht; het werd omgedoopt in 'Generaal Walker Hotel' en deed dienst als recreatiecentrum voor de Amerikaanse strijdkrachten. Tegenwoordig betalen de Amerikanen de Beierse regering voor het gebruik van het hotel. De materialen van de bioscoop die tijdens de RAF-aanval zwaar beschadigd was, werden door de Amerikanen gebruikt bij de restauratie van de Herz-Jesu-Kirche in München. Twee gebouwen mochten blijven staan – het Adelaarsnest en het gebouw van de Reichssicherheitsdienst bij de Berghof. Het laatste gebouw heet nu 'Gasthof zum Türken' en is een van de toeristische attracties omdat men van hieruit het ondergrondse tunnelsysteem kan bezoeken dat aangesloten was op de Berghof. Deze tunnels, die door souvenirjachten geheel kaal zijn, werden in 1945 door Amerikaanse ingenieurs onderzocht waarna ze werden dichtgemetseld.

Boven: 30 april 1952, 17.05 uur. De grote klap, veroorzaakt door de slopersfirma Schmoetz die in opdracht van de Beierse regering een aantal gebouwen vernietigde (Zeitz). Onder: De begroeide plaats van de Berghof – op het bordje staat 'Onveilig gebied – Verboden toegang.'

Het Adelaarsnest, Hitlers Theehuis, vormt echter de grootste attractie, maar door de grote hoogte (2500 meter boven de zeespiegel) is het tijdens de sneeuwperiode tussen oktober en mei voor het publiek gesloten. Oorspronkelijk was het de bedoeling dat ook dit gebouw zou worden vernietigd. Omdat het tijdens de bomaanvallen niet beschadigd was, protesteerde de Landrat van Berchtesgaden, de heer Jacob, hier sterk tegen. De Beierse minister, dr. Wilhelm Högnér, inspecteerde het gebouw persoonlijk en verklaarde dat de vernietiging van het bouwwerk onzin zou zijn. Hij slaagde erin de bezettingstroepen hiervan te overtuigen. De Beierse regering verhuurde het 'Kehlsteinhaus' vervolgens aan de Alpinistenvereniging uit Berchtesgaden. Gedurende de zomermaanden is het als restaurant geopend en worden duizenden toeristen met bussen via de kronkelende weg, die door Bormann was aangelegd, naar het grote parkeerterrein aan de voet van de top gebracht. (Auto's zijn op deze weg niet toegestaan). Vanaf de parkeerplaats kan men kiezen tussen de oorspronkelijke lift of een steil voetpad om bij het restaurant te komen (In het begin van de Amerikaanse bezetting mochten de Amerikaanse officieren gebruik maken van de lift terwijl de soldaten het voetpad moesten gebruiken). Het werk aan de weg van Rossfeld naar Eckersattel, waarmee door Bormann een begin werd gemaakt, werd gestaakt toen de oorlog begon. In 1955 besloot men door te gaan met de aanleg van deze weg, die via Oostenrijk weer naar de Obersalzberg voert. Voor het gebruik van deze

weg moet men wat tolgeld betalen; het is echter vanwege het natuurschoon volledig de moeite waard. Het uitzicht is ongelooflijk en in de wintermaanden kan men via deze weg bij verschillende ski-pistes komen.

Wat is er nu eigenlijk overgebleven van de vernietigde huizen in Berchtesgaden? Tijdens onze vorige 'Toen & Nu'-reizen ontdekten wij menige stille getuige uit W.O. II en ook op de Obersalzberg werden wij niet teleurgesteld. Hitlers garage, waarvan het dak het terras voor het huis vormde, is nog geheel intact. Zelfs na dertig jaren van plundering is de toegangsweg, waarlangs zoveel beroemde en beruchte figuren liepen, nog aanwezig. De bossen in de buurt liggen nog bezaaid met puin en zijn doorploegd met verdedigingsloopgraven.

Van het huis van Göring is minder over, hoewel de oorspronkelijke plaats eenvoudig kan worden bepaald, met inbegrip van de schuilkelder en het gedempte zwembad. Van Bormann's huis is het minste overgebleven, misschien wel omdat hij de meest drijvende figuur achter alle bouwwerken is geweest. Op de plaats van zijn huis werd een grote parkeerplaats aangelegd.

Twee vervallen, maar belangrijke gebouwen zijn nog overgebleven: in de eerste plaats Hitlers gastenhuus en in de tweede plaats het woongedeelte en de garage van de Platterhof. Hoewel bij beide gebouwen stond dat dit verboden gebied was, heeft de uitgever toch de brutaliteit genomen om een aantal vergelijkende foto's te maken.

'40~'45 TOEN & NU

Verzamelingen

De 'Vermeer' van Hermann Göring

Zoals wij eerder konden lezen, slaagden de Franse troepen van generaal LeClerc er op de avond van de 4e mei in Berchtesgaden te bereiken. Daar vonden zij de privé-trein van Göring, die op een zijspoor bij het station stond. In de trein zat de persoonlijke kunstverzameling van de Rijksmaarschalk die hij uit zijn landgoed in Karinhall, buiten Berlijn, had laten evacueren. De schilderijen, beeldhouwwerken en andere kunstwerken moesten in een nabijgelegen bunker worden opgeslagen, maar toen de Fransen arriveerden, waren er nog maar een paar voorwerpen uitgeladen, het grootste deel zat nog in de negen treinwagons. De Franse troepen hadden echter meer belangstelling voor een voorraad champagne en whiskey die in twee coupés lag opgeslagen en behalve dat zij met een mitrailleur op de trein schoten, deden zij niets en lieten de kostbare lading onbewaakt achter.

Toen de volgende dag de 101e Luchtlandingsdivisie arriveerde, kwamen de trein en de nabijgelegen bunker met de kostbare inhoud onder hun supervisie; verantwoordelijke man was majoor Harry Anderson. Onder zijn toezicht werd de verzameling uit de trein en de bunker overgebracht naar een voormalig rusthuis van de Luftwaffe in Unterstein, een voorstadje van Berchtesgaden. Hier was de verzameling (geschatte waarde meer dan een miljard gulden) gemakkelijker te bewaken, maar majoor Anderson had hier ook de gelegenheid een soort van tentoonstelling te organiseren.

Majoor Anderson vernam dat er nog meer kunstschatten in het bezit moesten zijn van mevrouw Göring, die in een kasteel woonde van een Zuidamerikaan, ongeveer 80 kilometer zuidelijker, in Zell-am-See. Majoor Anderson bezocht haar en trof bij haar een aantal van de beste doeken aan uit de 15e eeuwse Vlaamse school — ongeveer dertig schilderijen uit de beroemde Renders-verzameling in Brussel.

De heer Renders verklaarde dat hij gedwongen werd de doeken aan de Rijksmaarschalk te verkopen, maar majoor Anderson vond dat dit een probleem was dat de eenheden van de Monumenten-, Kunst- en Archiefdienst maar moesten oplossen. Het was hun taak om alle door de Nazi's geroofde zaken weer bij de rechtmatige eigenaars terug te bezorgen. Tijdens zijn bezoek kwam majoor Anderson ook in het bezit van een doek dat Göring op het laatst aan de verpleegster van mevrouw Göring had gegeven.

Hij had haar een pakje van ongeveer 90 x 96 centimeter gegeven en gezegd: 'Pas hier goed op. Het is erg veel waard. Wanneer je ooit in nood mocht komen dan kun je dit verkopen en dan hoef je je hele verdere leven lang niets meer te doen.' In het pakje zat de 'Vermeer' van Göring.

Johannes Vermeer, (1632-1675), is een van de

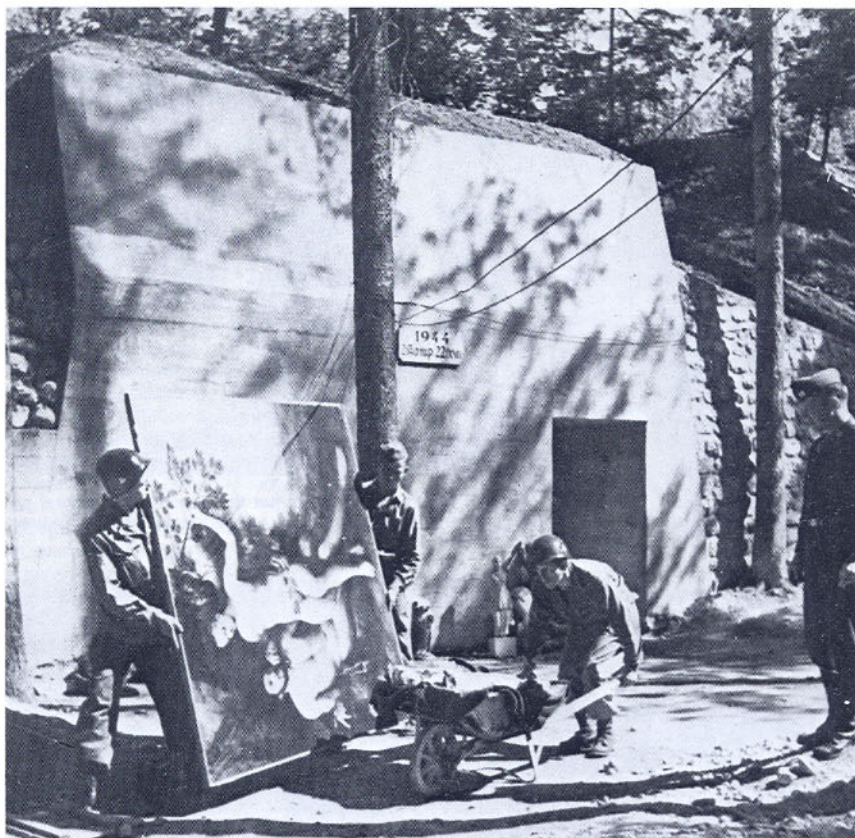

Boven: Göring toont prins Paul van Joegoslavië zijn kunstcollectie in zijn buitenverblijf in Karinhall buiten Berlijn (Ullstein).

Boven Göring op het hoofdkwartier van de Luftwaffe in Berchtesgaden. Onder: De Amerikanen namen dit hoofdkwartier in 1945 over en in 1954 werd het gebouw geopend als een soort retraite-gebouw dat nu Alpine-herberg heet. Onze vergelijkende foto werd in maart 1975 genomen.

Uiterst boven: Onder de gebouwen van het hoofdkwartier was een bunker gebouwd die als bouwjaar 1944 vermeldt. Een gedeelte van de schatten uit Karinshall lag hier opgeslagen: op de foto Majoor Harry Anderson bij het transport van het schilderij 'Adam en Eva in de Hof van Eden'. Boven: Na uren zoeken vonden wij de half opgeblazen en dichtgemetselde bunker terug, helemaal begroeid en ongetwijfeld vergeten!

zeldzaamste Hollandse oude meesters; er zijn slechts 41 doeken van hem in heel de wereld bekend. De 'Vermeer' van Göring heette 'Christus en de overspelige vrouw' en was onbetaalbaar, in zoverre dat de enig andere bekende religieuze 'Vermeer' het doek 'Christus in het huis van Martha en Maria' is. Dit doek werd in 1927 geschonken aan de National Gallery in Edinburgh. Zoals het de meeste Hollandse oude meesters verging, stierf Vermeer volkomen bankroet en de 21 doeken die hij achterliet waren niet eens voldoende om zijn schulden te betalen.

In 1937 kwam een nieuwe 'Vermeer': 'Christus en de Emmaüsgangers' te voorschijn; dit doek bracht de hele wereld in rep en roer. Dr. Bredius, de beroemde expert op het gebied van Hollandse

schilderijen, ontdekte het in 1936 in Parijs. Hij was ervan overtuigd dat dit een tot nu toe onbekend werk van Vermeer moest zijn. Het verleden van het schilderij was even geruststellend als dat van andere als oude meesters geaccepteerde doeken. Dr. Bredius kwam erachter dat het doek van een Hollandse familie was geweest. Een van de dochters was in de tachtiger jaren met een Fransman getrouwd. Het schilderij was een huwelijksge-schenk geweest en zij had het mee naar Parijs genomen. Het doek bleef op een zolder staan totdat het echtpaar overleed. Toen het huis gesloopt werd, was het doek weer te voorschijn gekomen.

Via Dr. Bredius was het museum Boymans in het doek geïnteresseerd geraakt. Er werden andere

experts geraadpleegd. Een paar twijfelden, maar de meerderheid accepteerde het doek als een Vermeer. In 1937 kocht het museum het doek voor de exorbitante prijs van f 550.000. In de oorlogsjaren werden er, zonder dat de rest van de wereld dit wist, nog eens vijf onbekende 'Vermeers' ontdekt. Het waren allemaal doeken met een religieus onderwerp. 'Het Laatste Avondmaal' werd voor f 550.000 gekocht door Van Beuningen, de grote privé-verzamelaar uit Rotterdam, gevolgd door 'De Verlosser' voor f 110.000. 'De Zegening van Jacob' ging voor een enorme prijs over in handen van de Nederlandse regering, terwijl Göring honderd-zevenendertig schilderijen uit zijn verzameling met een geschatte waarde van f 550.000 omruilde voor zijn 'Vermeer'. Ten slotte betaalde het Rijksmuseum in Amsterdam in 1943 meer dan f 450.000 voor 'De Voetwassing'.

Majoor Anderson wist hier allemaal niets van en zijn tentoonstelling in Unterstein was een groot succes, misschien een te groot succes. Nadat een of twee stukken waren verdwenen, begonnen zijn superieuren zich zorgen te maken over het veiligheidsaspect en hij kreeg opdracht de tentoonstelling te sluiten.

Het verhaal over het terugbezorgen van alle kunstschatten is op zichzelf een zeer boeiende materie die wij in de toekomst nog eens onder de loep zullen nemen. Toen de verzameling van Göring in de zomer van 1945 op een centrale verzamelplaats in München was bijeengebracht, ontwikkelde de geallieerde militaire regering plannen om tot de teruggave van alle voorwerpen aan de rechtmatige eigenaars te komen. De eerste stap was dan ook het verzamelen van alle kunstvoorwerpen in de Amerikaanse sector in München geweest.

De officieren die belast waren met het overbrengen van de verzameling van Göring waren luitenant Lamont Moore, in vredetijd stafid van de National Gallery in Washington en luitenant Thomas Howe, auteur van een fascinerend boek over dit onderwerp: 'Zoutmijnen en kastelen'.

Uit zijn boek hebben wij zijn verhaal overgenomen: Majoor Anderson kwam toen wij aan het ontbijt zaten. Wij wezen zijn aanbod van de hand om kamers te nemen in het chique Berchtesgadener Hof in de stad. Wij wilden op de plaats van de actie zijn. Er waren kamers genoeg in het rusthuis waar wij zouden werken, terwijl wij konden eten met de officieren uit de aangrenzende barakken. De majoor stelde ons voor aan Edward Peck, de sergeant die gewerkt had aan de inventarisatie van de verzameling.

Samen maakten wij een tocht langs de hele verzameling. Alleen de schilderijen (meer dan duizend) vulden veertig kamers. Vier kamers en een grote gang achter in de hal op de begane grond waren gevuld met beeldhouwwerken. In een andere kamer lag een hoge stapel wandtapijten. Naast deze kamer twee kamers vol met tapijten. In twee andere kamers honderden lijsten waaruit de doeken waren verwijderd. Verder was er de 'Gouden Kamer', waar de voorwerpen met een hoge intrinsieke waarde achter slot en grendel waren opgeborgen. In drie andere kamers koffers, dozen en kisten vol met kostbaar porselein. In een heel grote kamer lagen boeken en tijdschriften, in totaal meer dan elfduizend. In een kapel in een van de gebouwen stond een grote verzameling met de prachtigste meubelstukken uit de Italiaanse Renaissance.

Lamont en ik stonden hier al een poosje naar te kijken toen mijn oog viel op een doek zonder lijst dat bij een fonteintje bij het raam stond. De bovenrand van het schilderij stond tegen een spiegel en vanaf de plaats waar wij stonden konden wij niet goed zien wat het doek voorstelde. Bij nadere studie bleek het een afbeelding van Christus en de overspelige vrouw te zijn. Ik keek er nog steeds naar en begreep er niets van. Ik draaide mij om naar Lamont en vroeg: 'Wat vind jij hiervan? Ik zou niet weten uit welke school dit komt, laat staan dat ik de schilder zou weten.'

'Tenzij ik mij verschikkelijk vergis', zei hij bedacht-

Boven: De Plaats waar de 101e Luchtlandingsdivisie in Unterstein, een paar kilometer van de bunker, de tentoonstelling organiseerde (US Army).

Boven: Het gebouw is niets veranderd, het ligt een beetje achteraf en wordt nu door de Duitse Spoorwegen als vakantiehôtel voor employés gebruikt.

Boven: De 'Vermeer' van Göring. Kapitein Halsey Hay (links) en majoor Harry Anderson (toen nog kapitein) laten hier het schilderij zien dat in het huis van mevrouw Göring in Oostenrijk werd gevonden en dat hier door soldaat Anowitz werd gefotografeerd op 26 mei 1946. Onder: Drie officieren belast met het onderzoek, gefotografeerd op 25 juli 1945; van links naar rechts: luitenant Stephen Kovalyak, luitenant Lamont Moore en luitenant Thomas C. Howe (Howe).

Boven: Han van Meegeren tijdens zijn proces op 29 oktober 1947. Op de achtergrond een van de vervalsingen: 'De zegening van Jacob' (Associated Press).

zaam, 'zou ik zeggen dat dit de beroemde 'Vermeer' van Göring is.' 'Je bent gek', zei ik, 'ik zou iets kunnen schilderen wat meer op een Vermeer lijkt dan dit hier.'

Wij raadpleegden de inventarislijst. Een paar regels onder het landschap van Rubens — een schilderij dat ik even eerder in een ander stuk van de kamer had bewonderd — las ik: 'Vermeer, Johannes . . . De overspelige vrouw . . . Doek 90 x 96 cm.' Dat moest het zijn. De maten waren gelijk. Toen de Nederlandse autoriteiten de ontdekking van de 'Vermeer' in Unterstein vernamen, waren zij uiteraard razend nieuwsgierig wie zo'n zeldzaam schilderij aan de Nazi's had verkocht. Het spoor voerde via drie kunsthandelaars naar een zekere Han van Meegeren die in Amsterdam woonde. Toen de Nederlandse politie hem vroeg hoe hij aan het schilderij was gekomen, vertelde hij dat hij het van een adellijke Italiaanse familie had gekocht die haar erfstukken wilde verkopen. Een van de verkoopvoorwaarden zou echter geweest zijn dat de identiteit van deze familie niet mocht worden bekend gemaakt.

Het verhaal van Van Meegeren was voor de politie niet overtuigend, zeker niet nu bleek dat er een Italiaanse familie, uit een As-mogendheid dus, bij betrokken was. Van Meegeren werd meegenomen naar het politiebureau waar hij van collaboratie werd beschuldigd.

Tijdens de ondervragingen sloeg Van Meegeren door en verbaasde hij de politie met de mededeling dat hij het schilderij had gemaakt, evenals vijf andere schilderijen: De Emmaüsgangers, de Christuskop, Het Laatste Avondmaal, De Zegening van Jacob en De Voetwassing!

De kunstwereld schudde op haar grondvesten. De experts die de nieuwe 'Vermeers' als authentiek hadden bestempeld, haastten zich hun reputatie te redden en beriepen zich op de wetenschappelijke testen die met de doeken waren uitgevoerd. Terwijl Van Meegeren thuis zat te genieten van het dilemma waarvoor hij de experts had geplaatst, hadden de autoriteiten het raadsel waar de 'Vermeers' vandaan waren gekomen, nog steeds niet opgelost. De Nederlandse regering benoemde een internationale commissie van tien experts om een onderzoek in te stellen. Tien maanden later kwam hun uitspraak: de 'Vermeers' waren vervalsingen. Een van de experts die nog steeds twijfelde stelde voor om Van Meegeren onder politietoezicht zijn bewerkingen te laten bewijzen. Van Meegeren stemde hierin toe en hij maakte een nieuwe Vermeer: 'Jezus onder de doktoren' (de keuze van onderwerp getuigde van een zekere ironie bij Van Meegeren voor wat betreft zijn strijd tegen de experts!)

Toen het doek in september 1947 gereed was, verklaarden de experts dat het doek identiek was aan de overige doeken.

In oktober werd Van Meegeren voor het gerecht gebracht onder beschuldiging van het vervalsen van de signatuur van Vermeer. Hij verklaarde zich schuldig. Hij bekende dat hij het uit wraak tegen het systeem had gedaan, een systeem waarbij slechts weinig schilders tijdens hun leven de erkenning krijgen die zij verdienen. Hij zei dat een werk niet op de waarde als schilderij beoordeeld werd, maar alleen naar de naam van de schilder — naar de schaarsheid van een dergelijk schilderij. Dat dit afhing van de expert die een certificaat van echtheid afgaf. Hij had de schilderijen gemaakt om te bewijzen dat hij net zo'n goede schilder was als Vermeer. Op zijn zolder had hij een geheim atelier gemaakt waar hij met behulp van oude doeken als basis en slechts met de kleurstoffen die de oude meesters uit de 17e eeuw kenden, de vervalsingen vervaardigde. Het was niet altijd nodig om het schilderij waar hij overheen schilderde te verwijderen; hij paste ze gewoon aan aan zijn eigen stijl, de stijl van Vermeer, waardoor hij de experts nog meer in verwarring bracht. Hij vermeed het gebruik van zinkwit en gebruikte uitsluitend loodwit dat in de 17e eeuw werd toegepast. Wanneer het schilderij klaar was, behandelde hij het in een oven om de verf te harden en de haarscheurtjes na te bootsen.

De veiling op 5 en 6 september in het huis van Van Meegeren. Veilingmeester Paul Brandt laat hier bieden op een portret van mevrouw Luyting (Associated Press).

Het proces sleepte zich voort naar het onvermijdelijke oordeel en op 12 november 1947 werd hij veroordeeld tot de minimale eis van 1 jaar gevangenisstraf. Hij zat zijn straf echter niet uit. Binnen een maand stierf hij.

De uitgever vond het verhaal van de 'Vermeer' van Göring erg fascinerend en tijdens het bezoek aan Berchtesgaden slaagde hij erin het rusthuis van de Luftwaffe in Unterstein te vinden waar de 101e Luchtlandingsdivisie de tentoonstelling had gehouden.

Moelijker was het de bunker te vinden die in alle rapporten aangegeven staat als 'in de buurt van het station'. Na een halve dag zoeken en vragen stonden wij bijna op het punt om het op te geven; dit was echter onze eer te na. Uiteindelijk ontmoetten wij iemand die ons kon helpen . . . de reeds lang vergeten bunker . . . van binnen door de Amerikanen opgeblazen, van buiten overgroeid . . . lag onder de Alpine Inn, een retraitehuis van de Amerikanen. Daar viel het ontbrekende stukje van de puzzel op zijn plaats — het was het hoofdkwartier van de Luftwaffe geweest. In de Alpine Inn liet een Amerikaanse legeraalmoezenier ons een foto van Göring zien die hij had gevonden. Göring, als hoofd van de luchtmacht, stond op de voorgrond. Achteraf was het natuurlijk logisch dat de schilderijen naar die bunker zouden worden overgebracht, maar toch . . . Toen kwam het belangrijkste stuk van

onze speurtocht — waar was de 'Vermeer' 'Christus en de Overspelige Vrouw'? Na de dood van Van Meegeren werd er eindeloos aan de schilderijen getrokken, niet alleen door de vroegere eigenaars van de vervalsingen maar ook door verzamelaars van 'Vermeers' die als authentiek bestempeld waren geweest. In 1955 en 1958 werden er weer gerechtelijke procedures gevoerd tegen een van de experts aan wiens bevindingen men twijfelde. Op 5 en 6 september 1950 was in het huis van Van Meegeren aan de Keizersgracht in Amsterdam een aantal doeken van hem geveild. Zijn schilderijen werden voor enkele honderden guldens per stuk verkocht, terwijl het schilderij dat hij in opdracht van de politie had vervaardigd: 'Jezus onder de Doktoren', voor ongeveer f 1200,— van de hand ging.

Hier hadden wij, vijftientig jaar later, niets aan om de 'Vermeer' van Göring op te sporen. Na een langdurige correspondentie hadden wij op het Bureau van de Rijksinspecteur van Roerende Monumenten in Den Haag beet. Wij zagen het doek daar in mei 1975, opgeborgen in een brandvrije kamer achter stalen deuren, samen met talloze andere kunstwerken van de Nederlandse Staat; bewonderd door Göring; tentoongesteld door de 101e Luchtlandingsdivisie; aangevochten door experts; alleen maar om weggestopt te worden zoals het de afgelopen 25 jaar weggestopt is geweest.

Waar is de Vermeer van Göring nu? Hier in een kluis van de Nederlandse Staat — opgespoord door de uitgever in maart 1975. Het doek zal altijd achter slot en grendel blijven en ook niet worden verkocht.

'40~'45 TOEN & NU

Grote Namen

Luitenant John F. Kennedy

John F. Kennedy, voor zijn familie beter bekend als Jack, voltooide zijn opleiding aan de Harvard Universiteit na studies aan de Princeton Universiteit en de Londen School of Economics.

In juni 1941 werd zijn broer Joe adelporst bij de Amerikaanse marine, maar toen John zich bij het leger wilde aanmelden, werd hij afgekeurd vanwege een afwijking aan zijn ruggegraat die hij had opgelopen tijdens een voetbalwedstrijd op Harvard. Hij onderging een intensieve revalidatie en behandeling om zijn rug te versterken en toen hij zich in oktober 1941 bij de marine aanmeldde, werd hij goedgekeurd.

Hij werd officier en zijn eerste taak was een plan uit te werken voor de bescherming van de oorlogsindustrieën in geval van een vijandelijke luchtaanval; later gaf hij een soort nieuwsbulletin uit voor de marinestaf in Washington. Hij was tamelijk ongedurig en gefrustreerd omdat zijn broer wel aan het front in Europa vocht; daarom gaf hij zich vrijwillig op voor een functie die wat dichterbij de frontlijn kon worden bekleed.

De molens van de bureaucratie draaiden echter langzaam en pas in september 1942 werd hij overgeplaatst naar het opleidingskamp voor Motorpedobooten in Melville, Rhode Island.

Op 27 september begon hij aan de intensieve cursus die opleidde voor gezagvoerder op een Patrouille-Torpedoboot (P.T.). Het gebied waar luitenant-ter-zee 3e klasse Kennedy oefende, kende hij erg goed omdat hij daar vroeger vaak had

gezeild wanneer hij in het vakantiehuis van de Kennedy's in Hyannis Port was.

De boten waarmee geoefend werd waren zowel de oude 22-meter als de nieuwste 24-meter multiplex en mahonie speedboten die gebouwd waren in de Elco-fabrieken in Bayonne, New Jersey. Deze boten werden aangedreven door Packardmotoren. Ze waren uitgerust met een tweeloops .50 machinengeweer rechtsvoor en linksachter op het bepantserde stuurhuis en hadden twee torpedobuizen midscheeps en twee op het achterdek. Sommige boten hadden voorop de boeg een installatie voor het lanceren van dieptebommen.

De cursus duurde twee maanden – Kennedy blonk vooral uit in navigatie en zeemanschap – waarschijnlijk doordat hij vroeger erg veel met kleine bootjes had gevaren. Hij slaagde maar moest als instructeur op de school achterblijven.

Luitenant Kennedy kon echter niet langer wachten en hij probeerde op alle mogelijke manieren om naar het front te worden overgeplaatst. Hij wilde naar de Stille Oceaan.

In februari 1943 werden zijn inspanningen bekroond en werd hij naar het 2e Eskader op de Salomonseilanden overgeplaatst. Aangezien zijn overplaatsing niet urgent was, duurde het tot maart voordat hij in San Diego, California, was. Hier schepte hij zich in op de USS Rochambeau, een vroeger Frans passagiersschip dat snel tot troepenvervoerschip was omgebouwd, waarna hij op 28 maart arriveerde in Espiritu Santo, op de eilandengroep de Hebriden.

Op 7 april reisde luitenant Kennedy met een tanklandingsvaartuig, een lading bommen, voorraden en nog een paar marine-officieren naar Guadalcanal. Toen de LST om 14.00 uur het eiland Guadalcanal naderde, ving men via de radio een bericht op dat er een luchtaanval op handen was: De Amerikaanse radar op de Russell-eilanden had tweehonderd vliegtuigen op haar scherm gesignaleerd die in de richting van Guadalcanal vlogen. De eenheid bestond uit 67 'Val' duikbommenwerpers (Aichi D3A) met een escorte van 110 'Zero' gevechtsvliegtuigen (Mitsubishi A6M). Het leek de grootse Japanse luchtaanval sinds de aanval op Pearl Harbour, zestien maanden eerder, te wor-

den. Hoewel de LST er in slaagde onbeschadigd te ontsnappen, werden de tanker 'Kanawha' en de destroyer 'Aaron Ward' beide getroffen; het laatste schip zonk in de IJzeren Bodembai die zo genoemd werd vanwege het grote aantal Japanse en Amerikaanse oorlogsschepen dat daar zijn laatste rustplaats vond.

Door de aanval kwam Kennedy met vertraging aan op de basis Tulagi, omdat de schipper van de LST, die bevreesd was voor nog een luchtaanval, zich uit het gebied terugtrok. Op 12 april meldde luitenant Kennedy zich bij de commandant Calvert, flottieljeleider van de eenheid P.T.'s. Binnen drie weken kreeg Kennedy na twee routinepatrouilles als plaatsvervangend commandant, een eigen boot – de P.T.-109. Deze was in juli 1942 in de Elco-fabrieken gebouwd en had eerst gevaren onder luitenant Bryant L. Larson. De boot had haar vuurdoop in het gebied van Guadalcanal ruimschoots ondergaan toen luitenant Larson verloor kreeg na zijn inspannende gevechtsacties.

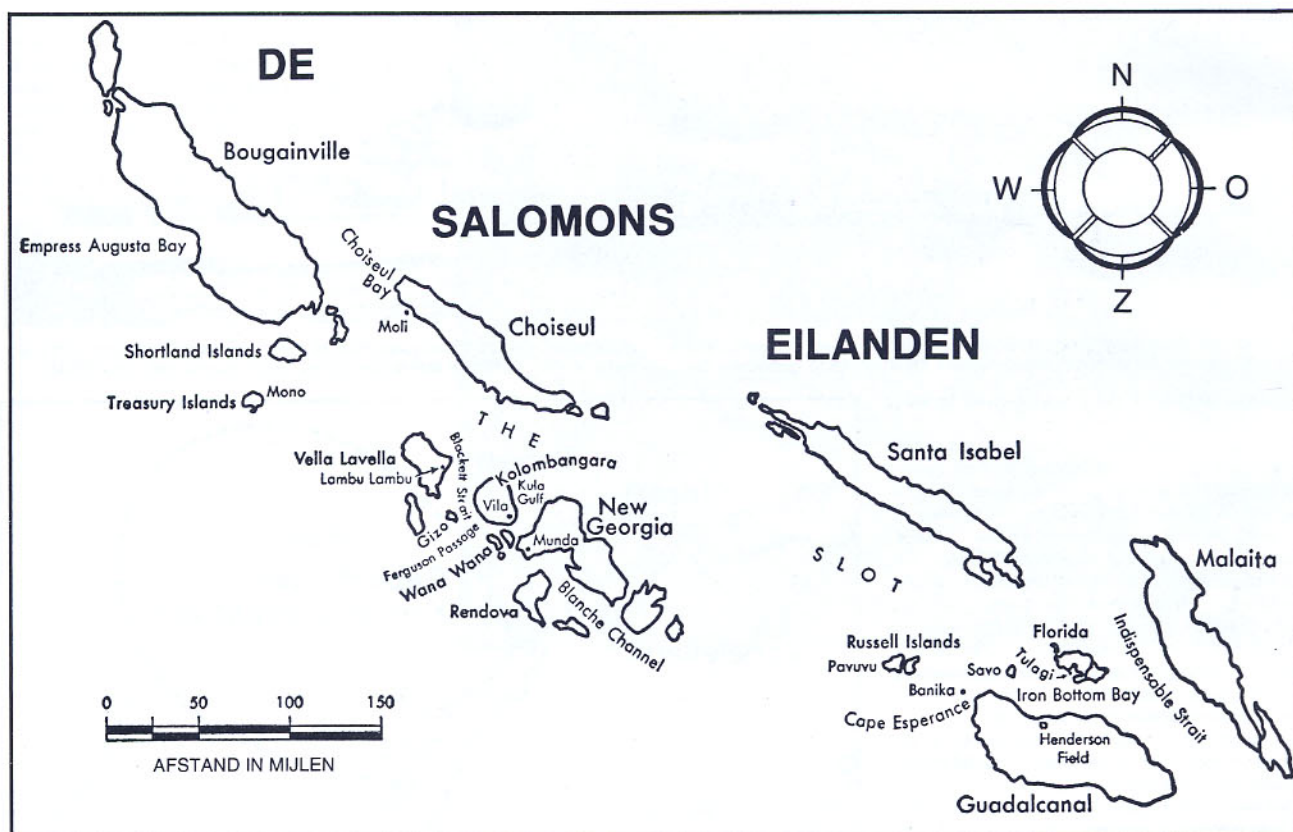
De tien bemanningsleden van Kennedy waren allemaal veteranen: luitenant Leonard Jay Thom, stuurman Edgar E. Mauer, torpedoman Andrew Kirksey, radiotelegrafist John Maguire, de kanonniers Charles Harris en Maurice Kowal, de monteurs Leon Drawdy, Edmund Drewitch, William N. Johnston en Patrick Henry McMahon.

Tijdens de eerste patrouilles raakte de P.T.-109 niet bij de gevechten betrokken terwijl er ook geen contact met de vijand werd gemaakt. Achter in mei werd de boot overgeplaatst naar de vooruitgeschoven basis op de Russell-eilanden waar zij onder leiding van commandant Alvin Cluster deel ging uitmaken van het 2e Eskader.

Op 30 juni 1943 maakten de Amerikanen zich voor het aanbreken van de dag gereed voor de invasie op de eilandengroep New Georgia. De Amerikaanse 172e Gevechtsgroep, die de hoofdmacht vormde, landde op het eiland Rendova waar zij snel de bezetting van 300 Japanse soldaten overweldigde. Rendova zou de uitgangsbasis voor de P.T.-boten worden van waaruit zij alle eilanden in de eilandengroep konden bestrijken. Later op die dag werd de geprojecteerde P.T.-boot-basis geconfronteerd met een ernstige tegenslag. Tijdens de terugreis naar Tulagi werd het vlaggeschip McCawley getroffen door een Betty torpedobommenwerper (Mitsubishi G4M). Diezelfde nacht werd het schip, toen het naar Blanch Channel werd gesleept, nog eens door twee torpedo's getroffen waarna het snel zonk. Toen commandant Robert Kelly de volgende morgen met zijn voorhoede P.T.-boten in Rendova arriveerde, deelde hij mee dat hij die nacht een Japans transport in Blanche Channel tot zinken had gebracht. Het bleek echter de USS McCawley te zijn geweest! Deze fout van Kelly betekende een ernstige terugslag voor de voorgestelde P.T.-boot-operaties in het gebied omdat admiraal Turner, wiens schip tot zinken was gebracht, een order uitvaardigde dat vanaf dat moment de P.T.-boten onder zijn directe commando zouden opereren.

Tijdens de periode dat de P.T.-boten nu op non-actief waren gesteld nam een nieuwe commandant, Thomas G. Warfield, van het 10e Eskader, de basis Rendova over. In de derde week van juli werd ook de boot van luitenant Kennedy naar de nieuwe basis overgeplaatst. Er waren nu bijna twintig P.T.-boten gestationeerd.

In deze fase van de strijd vertrouwden de Japanners meer en meer op hun stalen, bepantserde en door dieselmotoren aangedreven landingsvaartuigen voor het verplaatsen van troepen en om hun bases op de Salomonseilanden te bevoorraden. Watervliegtuigen gaven luchtsteun waarbij zij lichtfakkels gebruikten om de vijandelijke P.T.-boten te verlichten en te mitrilleren. Dit bleek een goede tactiek. Op 20 juli werd de P.T.-109 tijdens een van haar eerste patrouilles 's nachts om 01.00 uur op een dergelijke manier aangevallen. De bemanning slaagde erin de aanval af te slaan zonder dat zij gebombardeerd werd, maar twee uur later was het weer raak; Kowal en Drawdy raakten gewond. Al eerder was Edmund Drewitch uitgeschakeld door

een ongeluk met diepteladingen en de bemanning werd aangevuld met Gerald E. Zinser, Marold W. Marney en Raymond Albert.

Na nog een luchtaanval in de nacht van 25 op 26 juli besloot luitenant Kennedy het voorbeeld van andere schippers te volgen en hij liet 37mm anti-tankkanon voorop de P.T.-109 monteren.

Op 1 augustus bombardeerden de Japanners de P.T.-basis op Rendova waarbij twee mannen werden gedood en een boot werd vernietigd. Die nacht voer de P.T.-109 (met twee nieuwe bemanningsleden: luitenant George Ross en torpedoman Ray Starkey) samen met veertien andere boten uit om een Japans smaldeel van vier destroyers te onderscheppen dat in zuidelijke richting voer. De destroyers moesten voorraden aan land brengen in Vila, het meest zuidelijke punt van het eiland Kolombangara.

De P.T.-boten verspreiden zich in Straat Blackett om het smaldeel te onderscheppen. De boten 157 en 159 maakten als eersten contact met de vijand; zij vuurden 6 torpedo's af die echter geen doel troffen. Vervolgens maakte de P.T.-171 verder naar het zuiden via de radar contact; er werden wederom vier torpedo's afgevuurd die het doel misten. Drie andere boten in het oosten vuurden zonder succes twaalf torpedo's af maar de 'Tokyo-express', zoals de Amerikanen deze transporten noemden, stoomde rustig door Straat Blackett verder.

Luitenant Kennedy was in gezelschap van de P.T.-162 en de P.T.-169. Men had het mondingsvuur in het zuiden gezien en aangenomen dat de destroyers erdoor waren gekomen. Om ongeveer 02.30 uur voer de boot, met slechts één motor in werking om het kielzog minder opvallend te maken voor de rondzwerfende vijandelijke watervliegtuigen, rustig op en neer toen een wachtpost op de boot van Kennedy plotseling schreeuwde: 'Schip op twee uur!'

Het schip dat hen naderde was de Japanse destroyer 'Amagiri', die na een succesvolle actie terugkwam uit Vila. Terwijl Kennedy alarm sloeg, gaf hij de machinekamer het sein 'volle kracht vooruit' en draaide hij het roer naar rechts in de richting van de naderende destroyer. Op het moment dat Kennedy werd overvaren, was hij

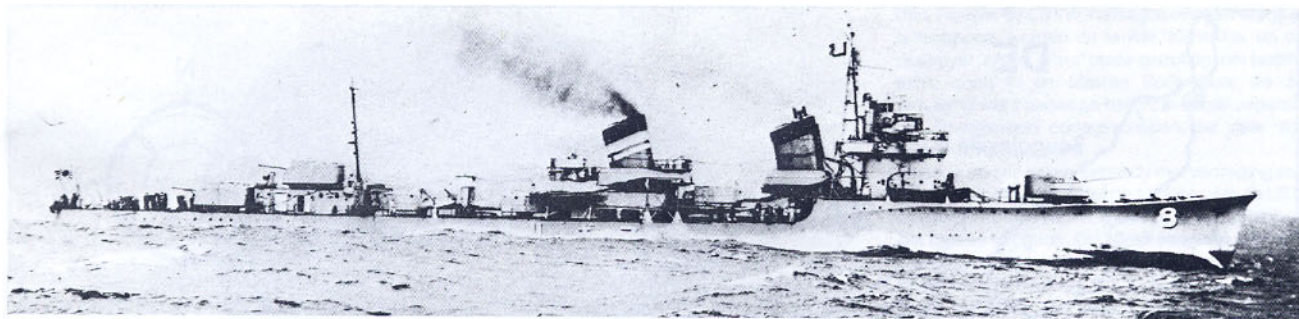

bezigt zijn torpedo-aanval voor te bereiden. Omdat de boot slechts op één motor voer, reageerde zij maar traag op het roer en op het moment dat Ross het antitankkanon probeerde te laden, ramde de destroyer hen aan de rechterkant, waarbij de boot in twee stukken uiteenviel. Het voorste deel met de machinekamer en de brandstofvoorraden explodeerde en stond in brand, waarbij McMahon ernstige brandwonden opliep en in de zee werd geslingerd.

Kennedy en Maguire lagen op het achterdek evenals Mauer en Albert. Het voorste gedeelte zonk bijna meteen, het achterste gedeelte bleef dank zij de waterschotten drijven. Op de andere P.T.-boten, waar men de geweldige explosie had gezien, werd aangenomen dat de hele bemanning gesneuveld was en met de Japanse destroyers in de buurt waagde men het niet op onderzoek uit te gaan. Toen zij op Rendova terugkeerden, werd dan ook een herkenkingsdienst voor de bemanning van de P.T.-109 voorbereid.

De bemanning van de PT-109 in de Stille Oceaan. Luitenant Kennedy staat uiterst rechts op de foto (JFK Library).

Zinser, Starkey, Johnston, Thom, Ross en Harris hadden het ongeluk echter ook overleefd. Ook McMahon, alhoewel zwaar gewond, leefde nog. Alleen Kirksey en Marney werden vermist. Kennedy zwom naar McMahon, die op ongeveer 100 meter van het drijvende gedeelte van de P.T.-boot in zee dreef. Thom redde Johnston, die half bewusteloos in zee dobberde en Ross redde Zinser. Toen zij allemaal op het achterste gedeelte van de boot zaten, bleek dat dit langzaam aan het zinken was. Kennedy maakte de balans op. Ze hadden zes .45 automatische Colts, Kennedy's .38 revolver en drie messen. Ze dreeven midden tussen door Japan bezette eilanden; in het noordoosten lag Kolombangara waar 10 000 Japanners lagen en in het noordwesten lag Vella Lavella. Het eiland Gizo lag zo dichtbij dat zij de volgende morgen de

De Japanse destroyer Amagiri, onder commando Kohei Hanami, die de PT-109 ramde. De Amagiri werd tussen 1928 en 1930 gebouwd door

Isikawazima en op 27 februari 1930 te water gelaten. Op 23 april 1944 liep het schip in de Straat Makassar op een mijn waarna het zonk (IWM).

Japanse vliegtuigen vanaf het vliegveld konden zien opstijgen.

Om ongeveer 10.00 uur kapseisde de langzaam zinkende boot. Alle bemanningsleden, met uitzondering van McMahon en Johnston, lagen al in zee om niet de aandacht van de Japanners te trekken. Toen de twee gewonde mannen met de boot in zee gleden, werden zij door de anderen opgevangen en Kennedy besloot dat zij moesten proberen naar een koraaleilandje te zwemmen dat ongeveer vijf kilometer verderop lag. Dit eiland noemden zij 'Vogel-eiland' (zie 1 op kaart). De mannen begonnen in de richting van de kust te zwemmen waarbij zij een zware houten balk als steun gebruikten; Kennedy nam McMahon op sleeptouw.

Na een strijd van ongeveer vijf uur konden zij de branding horen; net op het moment dat zij op het strand waren, passeerde er een langzaam varende Japanse patrouilleboot. De Amerikanen werden echter niet opgemerkt en zij bereikten veilig de schaduw van een paar struiken waar zij uitgeput neervielen.

Die maandag werkte Kennedy een plan uit. Hij vermoedde dat achter het volgende eiland de Fergusongeul lag, een route die gevolgd werd door de P.T.-boten die op weg waren naar Blackettstraat. Hij nam aan dat wanneer hij dat eiland zou kunnen bereiken, hij de aandacht van een van die boten wel zou kunnen trekken.

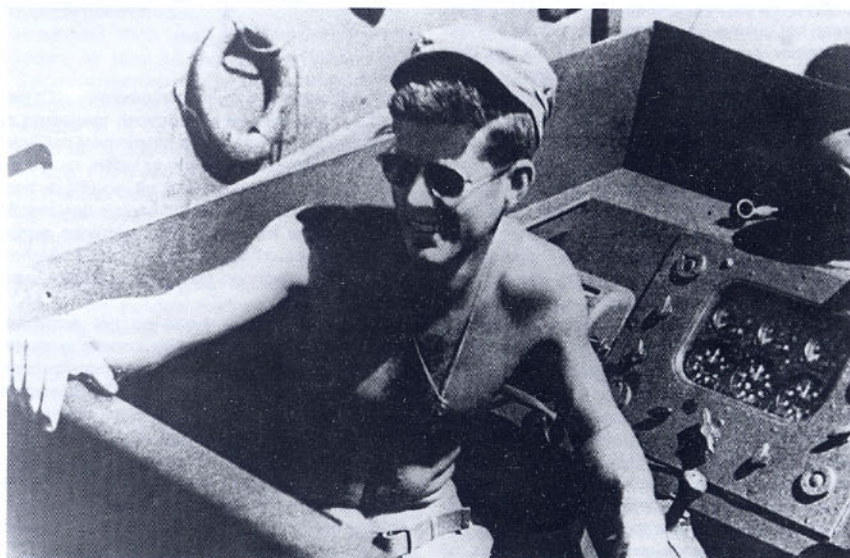
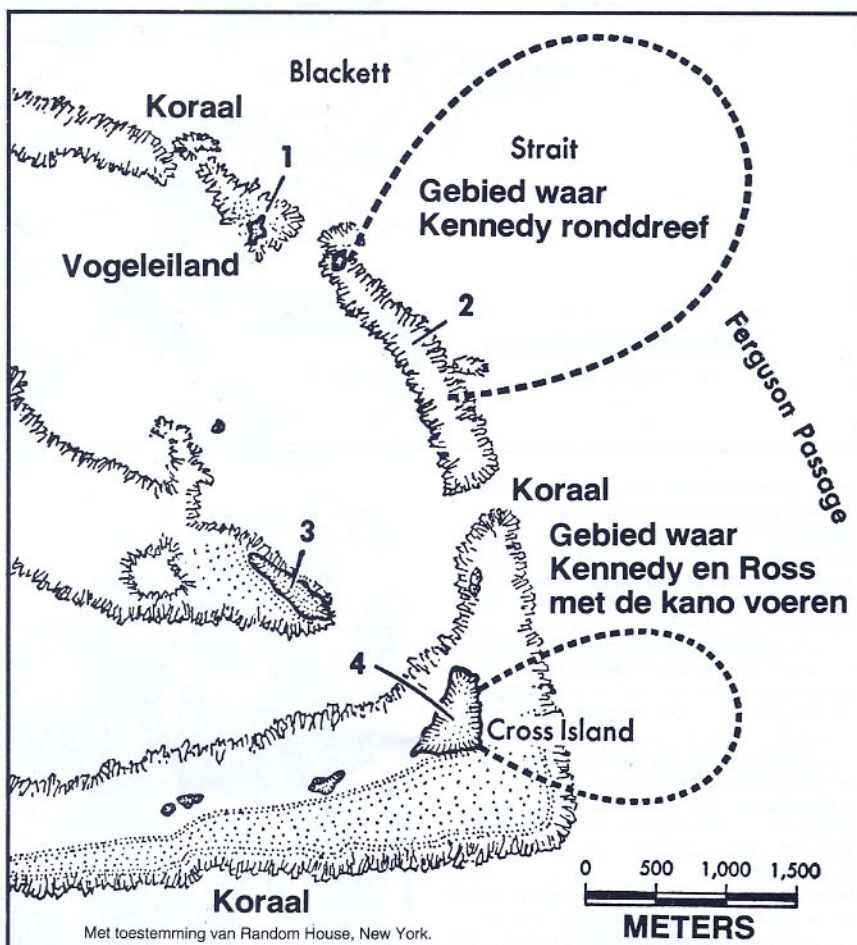
Die avond begaf Kennedy zich naar het volgende eiland. Het was al donker toen hij het buitenste koraalrif bij de Fergusongeul bereikte. Om 21.00 uur bevond hij zich op een punt waar hij de geul in kon zwemmen; hij had geen tijd te verliezen omdat de P.T.-boten spoedig op weg naar het noorden zouden passeren. Voorzien van een zwemvest en een batterijlantaarn zwom hij naar het diepe gedeelte waar hij watertrappend wachtte op de dingen die zouden gaan komen. Na ongeveer een uur zag hij in het westen lichtflitsen — hij vermoedde dat de boten die avond een andere route hadden genomen en bibberend van de kou begon hij aan de terugweg naar het koraal.

Op de terugweg kwam hij echter in een sterke stroming terecht en werd hij naar het noorden en het oosten meegetrokken (zie 2 op kaart). Aangezien hij steeds zwakker werd, liet hij zich meevoeren naar het noorden, vervolgens naar het oosten en uiteindelijk weer naar het zuiden, waar de stroom hem na een hele nacht weer terugvoerde naar het koraalrif. Dinsdagsmorgen vroeg bereikte hij, door het koraal aan zijn voeten en enkels gewond, de kust. Hij moest echter ook nog oversteken naar Vogel-eiland. Daar zakte hij na een urenlange strijd uitgeput op het strand in elkaar.

Kennedy was de hele dag ziek en die middag probeerde Ross op het naburige eiland de aandacht van de passerende P.T.-boten te trekken met zijn .45. Hij bracht de hele nacht op het rif door, maar er passeerden geen boten.

Toen Ross de volgende morgen terugkeerde, het was inmiddels woensdag geworden, voelde Kennedy zich na een nacht slapen weer wat beter. Hij besloot dat zij met zijn allen zouden moeten

Luitenant Kennedy in de stuurhut van zijn PT-109 in Rendova, vlak voor de Japanse aanval op de basis (JFK Library).

proberen een groter eiland, meer naar het zuiden, te bereiken dat dichterbij de Fergusongeul lag (zie 3 op kaart). De kokosnotenbomen die zij daar zagen zouden hen hopelijk wat vruchten kunnen leveren die hun dorst zouden kunnen lessen en hen wat maagvulling zouden geven.

Kennedy zwom voorop met McMahon weer op sleeptouw en drie uur later bereikten zij het eiland. De andere negen mannen werden door de stroom meegevoerd en kwamen aan de andere kant van het eiland terecht. Gelukkig bleek het eiland verlaten en een tijdje later waren ze allemaal weer bij elkaar. Die nacht regende het waardoor zij druppels van de bladeren konden likken om hun dorst te lessen.

Donderdag, de 5e, was een grauwe, natte, koude en weinig hoopgevendende dag, maar Kennedy wist niet van opgeven. Aan de rand van de Fergusongeul zag hij een groot eiland dat volgens hem het eiland Nauru moest zijn (zie 4 op kaart, in werkelijkheid was het Cross-eiland). Die middag maakten Kennedy en Ross de overtocht in een uur en zij kropen voorzichtig aan land voor het geval het eiland door de vijand bezet zou zijn.

Zij staken het eiland dwars over in de richting van de Fergusongeul. Aan de andere kant van het eiland vonden zij een kleine schuilplaats onder de bomen aan de rand van het strand, met een water- en voedselvoorraadje en vlak daarbij een eenpersoonskano. Plotseling zagen zij nog een kano met twee inboorlingen bij het wrak van een Japanse boot op het rif, maar toen zij hun aandacht probeerden te trekken, verdwenen de inboorlingen schielijk.

Die nacht voer Kennedy met de kano de geul in om de aandacht van eventueel passerende P.T.-boten te trekken, maar weer kwam er geen enkele boot voorbij. De volgende morgen keerde hij terug naar Ross; hij liet hem op het eiland achter en voer met de kano naar het eiland waar de achtergebleven bemanning zat om hen wat water en voedsel te brengen.

Toen hij op het eiland arriveerde, hoorde hij dat de twee inboorlingen hem voor waren geweest en contact met de bemanning hadden gezocht. Zij

Boven: Op zijn bureau in het Witte Huis lag de halve kokosnoot waarop hij zijn boodschap om hulp kraste. Hij gebruikte hem als presse-papier.

hadden de bemanning gewaarschuwd dat zij op Cross-eiland Japanners hadden gezien – Kennedy en Ross!

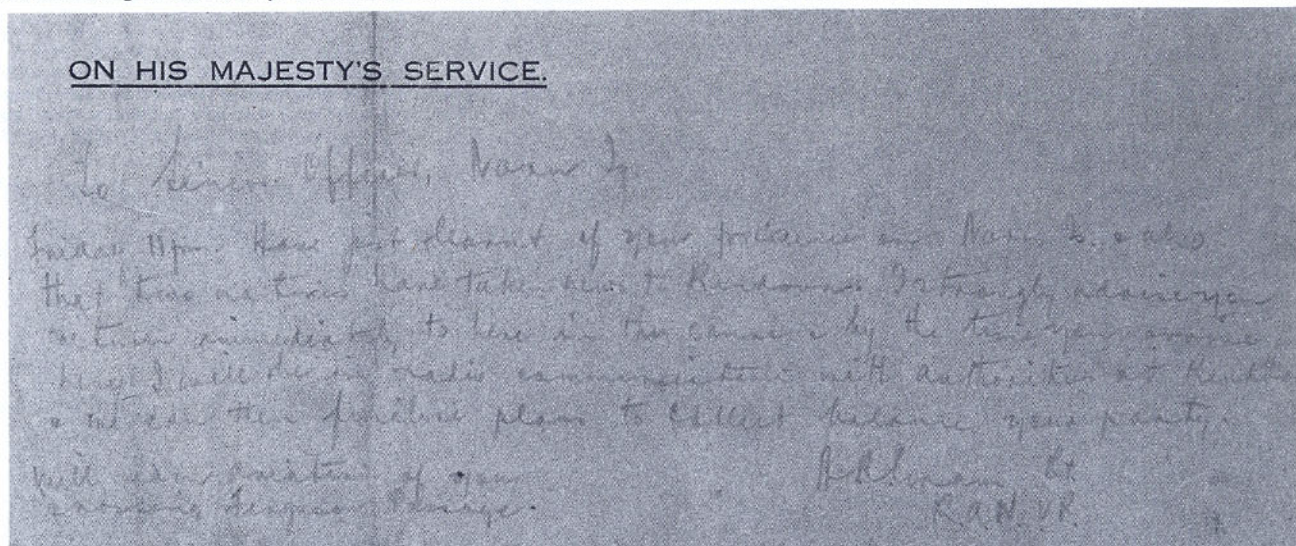
De volgende dag, vrijdag, brachten de inboorlingen Kennedy terug naar Cross-eiland. Onderweg kwamen zij Ross tegen die terugzwom. Op het eiland kraste Kennedy in de bast van een kokosnoot een boodschap die de inboorlingen zouden meenemen naar het zuiden. De boodschap luidde:

NAURU EILAND
INBOORLINGEN KENNEN PLAATS
WIL GIDSEN

11 OVERLEVENDEN HEBBEN BOOTJE NODIG

Voordat zij weggingen lieten de inboorlingen Kennedy en Ross de plaats van een verborgen tweepersoonskano zien. Aangezien zij er niet zeker van waren dat hun bericht Rendova zou bereiken, peddelden Kennedy en Ross die nacht weer de geul in om passerende boten op te vangen. In de geul werden zij overvallen door een opstekende storm. Toen zij probeerden terug te keren, werden zij door een grote golf omgegooid. Zij klampten zich vast aan de gekapseisde kano en

Onder: De originele boodschap van luitenant Evans die ingelijst bij president Kennedy aan de muur hing. Nu bevindt de lijst zich in de JFK-bibliotheek.

ON HIS MAJESTY'S SERVICE.

To Senior Officer, Nauru Is.

Friday 11 pm. Have just learnt of your presence on Nauru Is. and also that two natives have taken news to Rendova. I strongly advise you return immediately to here in this canoe and by the time you arrive here I will be in radio communication with authorities at Rendova and we can finalise plans to collect balance your party.

Belmont
R.H.V.P.

To Senior Officer, Nauru Is.

Friday 11 pm. Have just learnt of your presence on Nauru Is. and also that two natives have taken news to Rendova. I strongly advise you return immediately to here in this canoe and by the time you arrive here I will be in radio communication with authorities at Rendova and we can finalise plans to collect balance your party.

moesten urenlang tegen de storm vechten om naar het eiland terug te komen. Uiteindelijk gaf de zee haar prooi prijs en konden zij, onder het bloed door het scherpe koraal, het strand opkruipen.

Toen 7 augustus 's morgens vroeg de zon opkwam, werden de twee Amerikanen gewekt door een groep inboorlingen in een grote kano. Ze konden het nauwelijks geloven, maar de leider van de inboorlingen, die perfect Engels sprak, overhandigde Kennedy een brief. De brief luidde:

Aan de oudste officier, Nauru Eiland . . .

Heb zojuist vernomen dat u zich op Nauru bevindt en dat twee inboorlingen een boodschap naar Rendova hebben gebracht. Ik adviseer u ten eerste direct met deze kano terug te keren en wanneer u hier bent zal ik radiocontact opnemen met de autoriteiten op Rendova en kunnen wij de plannen uitwerken wat wij zullen doen.

A. R. Evans Lt.

Zal de luchtmacht op de hoogte brengen van uw oversteek van de Fergusongeil.

Evans was een Australische kustwacht op het eiland Gomu dicht bij het eiland Wana Wana dat in Japanse handen was; Kennedy en Ross konden hun geluk niet op. De inboorlingen brachten Kennedy en Ross met de voorraden die Evans had meegegeven terug naar het eiland waar de overige bemanningsleden zaten. Iedereen was dolblij met hun terugkomst, het goede nieuws en de voorraden.

Die middag werd Kennedy, liggend op de bodem van de kano, onder palmladeren, door de inboorlingen naar Gomu overgevoerd. Luitenant Evans bracht hem naar zijn geïmproviseerde basis; hij had inmiddels al radiocontact gehad met de basis Rendova. Om 18.50 uur stuurde luitenant Evans het volgende radiobericht door naar Rendova: Luitenant Kennedy is van mening dat vanavond een aantal P.T.-boten moet komen die hij zal loodsen. Hij verwacht de boten bij het eiland Patparan. Om 22.00 uur moet een P.T.-boot zo dicht mogelijk vanuit het noordwesten naderen.

De boot moet vier herkenningsschoten afvuren. Hij zal met vier schoten antwoorden en vervolgens met een kano langsrij komen. De overlevenden bevinden zich nu op een eiland ten noordwesten van Cross. Hij adviseert een buitenboordmotor mee te nemen. Het eiland Patparan is tweeënhalf kilometer lang en ligt op 214 graden van Makuti.

Het P.T.-commando stuurde die avond twee boten. Om 23.15 uur arriveerden de boten op het ontmoetingspunt, waar luitenant Brantingham vier schoten afvuurde met zijn .45 zoals was afgesproken. De schoten werden beantwoord met drie gelijksortige knallen waarna een hardere knal volgde: Kennedy, die nog slechts drie schoten over had, had voor het vierde schot een van Evans geleend Japans geweer gebruikt. Hij herinnerde zich later hoe de terugstoot van het wapen hem bijna van de kano in zee deed vallen.

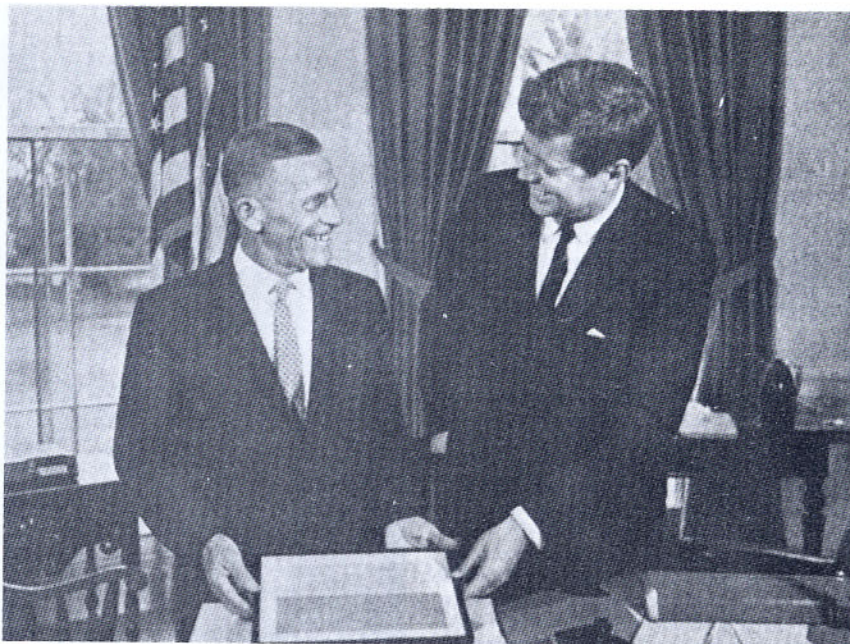
Zij maakten contact, waarna een inboorling de P.T.-boot door de koraalriffen, naar het eiland loodste waar de bemanning vol spanning lag te wachten. Hierna werd een klein rubberbootje gebruikt om de bemanning naar de P.T.-boot te vervoeren; het bootje moest verschillende keren heen en weer varen.

Op zondagmorgen 8 augustus bereikte de bemanning in alle vroegte Rendova, waar een warme ontvangst van oorlogscorrespondenten, inlichtingenofficiërs en persmensen wachtte. Later kreeg luitenant Kennedy de Navy and Marine Corps Medal voor betoonde moed tijdens de actie.

Het was gebruikelijk een bemanning na het verlies van een boot naar Amerika over te brengen. De bemanningsleden van de P.T.-109 hadden al meer dan twintig missies achter de rug en terwijl Kennedy en de anderen in het ziekenhuis van Tulagi werden verpleegd, maakte de leiding al plannen om hen naar Amerika te laten terugkeren.

Kennedy wilde daar echter niets van weten. Hij wilde commandant van een nieuwe boot worden – desnoods met een andere bemanning. Kapitein-luitenant-ter-zee Cluster was door zijn vastberadenheid zo aangenaam verrast dat hij zijn orders introk. Hij gaf Kennedy het commando over de P.T.-59, een oude getrouwe van het 2e Eskader die al sinds 1942 in actie was en die bestemd was

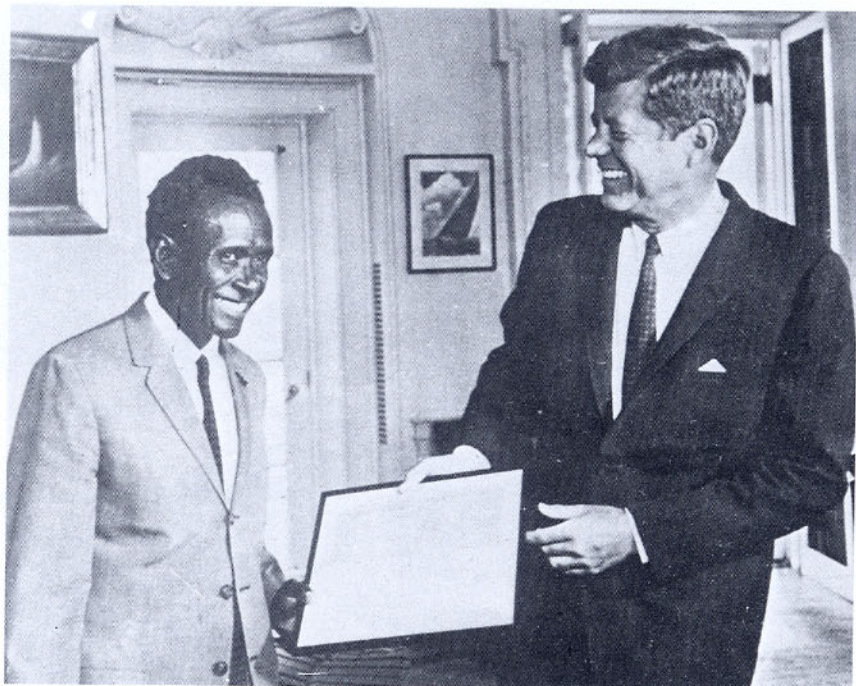
Onder: Deze bezoeker, die Kennedy op 25 september 1962 bezocht en dezelfde brief bekeek, is Benjamin Kevu, de inboorling van de Salomon Eilanden die Kennedy op dat moment pas weer voor het eerst ontmoette nadat hij hem in de oorlog met zijn kano in veiligheid had gebracht (Associated Press).

Boven: Een ontmoeting tussen Arthur Evans en JFK in het Witte Huis waarbij zij de ingelijste brief uit 1943 van Evans bekijken (Wide World).

Onder: Luitenant Kennedy na zijn terugkeer uit de Stille Oceaan, gefotografeerd op 10 januari 1944 in Los Angeles.

Boven: Commandant Kohei Hanami van de Japanse destroyer Amagiri demonstreert hier met behulp van een theekopje hoe zijn schip de PT-boot in tweeën voer. Hanami, die nu boer is, werd in Tokyo gefotografeerd (Associated Press).

om evenals een aantal andere P.T.-boten tot kanonneerboot te worden omgebouwd.

De nieuwe boten, die speciaal bestemd waren om het steeds groter wordende aantal Japanse motorboten uit Kolombangara te bestrijden, werden uitgerust met extra .50 machinegeweren en 40 mm kanonnen, terwijl de torpedolanceerbuizen werden verwijderd. De totale bewapening bestond dan uit veertien .50's en twee 40 mm kanonnen en het schip had een zwaardere bepantsering gekregen. Kennedy, nu luitenant-ter-zee 1e klasse, moest de bewapening samen met zijn bemanning (drie leden van zijn oorspronkelijke bemanning, terwijl later Mauer, Drawdy, Kowal en Drewitch volgden) zelf installeren.

Op 18 oktober vertrok de P.T.-59, die nu de P.T.G.B.-1 heette aangezien zij de eerste boot uit de serie was, om 13.15 uur aan het hoofd van vijf P.T.-boten Rendova. Zij werden overgeplaatst naar de nieuwe vooruitgeschoven Amerikaanse basis in Lambu Lambu op het eiland Vella Lavella, waar zij 's middags arriveerden. Om negen uur diezelfde avond verlieten zij de basis voor een patrouille langs de zuidkust van het eiland Choiseul dat in Japanse handen was. Even na middernacht werden zij aangevallen door Japanse vliegtuigen. Om 03.30 uur een nieuwe onverwachte aanval op de terugweg. De kanonniers waren nog niet op hun posten en ondanks het feit dat zij wel present waren toen het vliegtuig voor een tweede aanval terugkeerde, konden zij niet voorkomen dat door een tweede bom de P.T.-183 werd beschadigd. Kennedy keerde gefrustreerd terug naar Lambu Lambu waar hij een negatief rapport schreef; met uitzondering van de botsing met de destroyer op 2 augustus had hij tijdens zijn loopbaan als P.T.-commandant geen enkel oppervlaktegevecht kunnen leveren.

Gedurende de rest van oktober gebeurde er weer niets tijdens de patrouilles. De volgende echte operatie van de P.T.G.B.-1 volgde op 2 november; de opdracht was een marine-eenheid te redden die tijdens een afleidingsaanval voor de invasie op Bougainville op het eiland Choiseul geland was en daar in moeilijkheden was geraakt. Het was een operatie die overdag moest worden uitgevoerd en eigenlijk niet geschikt voor de P.T.-boten die altijd 's nachts opereerden. Samen met twee andere P.T.-boten moest Kennedy Japanse schepen op een afstand houden terwijl drie landingsvaartuigen de mariniers zouden evacueren.

Overste Victor Krulak, commandant van de gevechtseenheid mariniers op Choiseul, vertelt het verhaal:

De P.T.'s arriveerden op 2 november om ongeveer

18.15 uur. Het regende en er stond een behoorlijke deining in de monding van de rivier de Warrior. Er waren maar drie L.C.P.L.'s (Higgins boten) om de compagnie te evacueren waardoor de boten veel te zwaar geladen waren. De Japanners beschoten de schepen met geweren en mitrailleurs.

Op elke boot zat ongeveer 50 man. Een van de boten liep op een koraalrif ongeveer 250 meter van het strand en begon te zinken. Ze werd op sleeptouw genomen door een andere boot, maar omdat ze zinkende was, klom een aantal jongens al in de volgende boot.

De P.T.-boot van Kennedy kwam langs en nam een aantal mensen aan boord, ik geloof acht of negen. De zinkende boot werd definitief tot zinken gebracht.

Onder de mannen die Kennedy aan boord nam, waren drie gewonden. Een van hen was korporaal Schnell; hij was ernstig gewond en stierf aan boord.

De P.T.'s escorteerden de landingsvaartuigen 25 kilometer zuidwaarts langs de kust naar Voza.

Kennedy had nu de echte actie geproefd maar door de omstandigheden van het moment had hij weer niet op de Japanners geschoten. Net als bij zijn avontuur met de P.T.-109 was hij weer bezig geweest met het redden van mensenlevens. Gedurende de twee volgende dagen maakte Kennedy nog een aantal patrouilles om de evacuatie te dekken en pas op 5 november kwam hij voor het eerst echt in actie tijdens een aanval samen met de P.T.-187 op drie Japanse motorboten bij het eiland Moli. Om 23.00 uur werd de aanval effectief en snel afgewerkt terwijl even voordat het licht werd nog eens zes Japanse motorboten werden aangevallen.

Gedurende de volgende twaalf dagen leek het dat de P.T.G.B.-1 en haar schipper de smaak te pakken hadden gekregen. De eerste helft van november was de gevechtsboot zeer succesvol tijdens de moeilijke aanvallen van de Amerikaanse mariniers op Bougainville.

Op 18 november werd luitenant Kennedy in opdracht van de dokter op de basis Lambu Lambu van zijn commando ontheven. Gedurende zijn negen maanden dienst was hij meer dan vijftientwintig pond afgevallen en had hij weer last gekregen van zijn oude rugkwaal. Opname in het hospitaal van Tulagi was noodzakelijk en daarna werd hij naar Amerika gerepatriëerd.

Hij vernam de dood van zijn broer tijdens zijn rust na een operatie in het marinehospitaal in Chelsea, Massachusetts (Zie Toen & Nu nummer 6). Terwijl hij in het hospitaal wachtte op zijn ontslag uit de actieve dienst, begon hij aan zijn boek 'As We Remember Joe' en na zijn ontslag uit de marine in 1945 werd hij speciale correspondent voor de International News Service waarbij hij de Potsdam-conferentie en de eerste zitting van de Verenigde Naties in San Francisco versloeg.

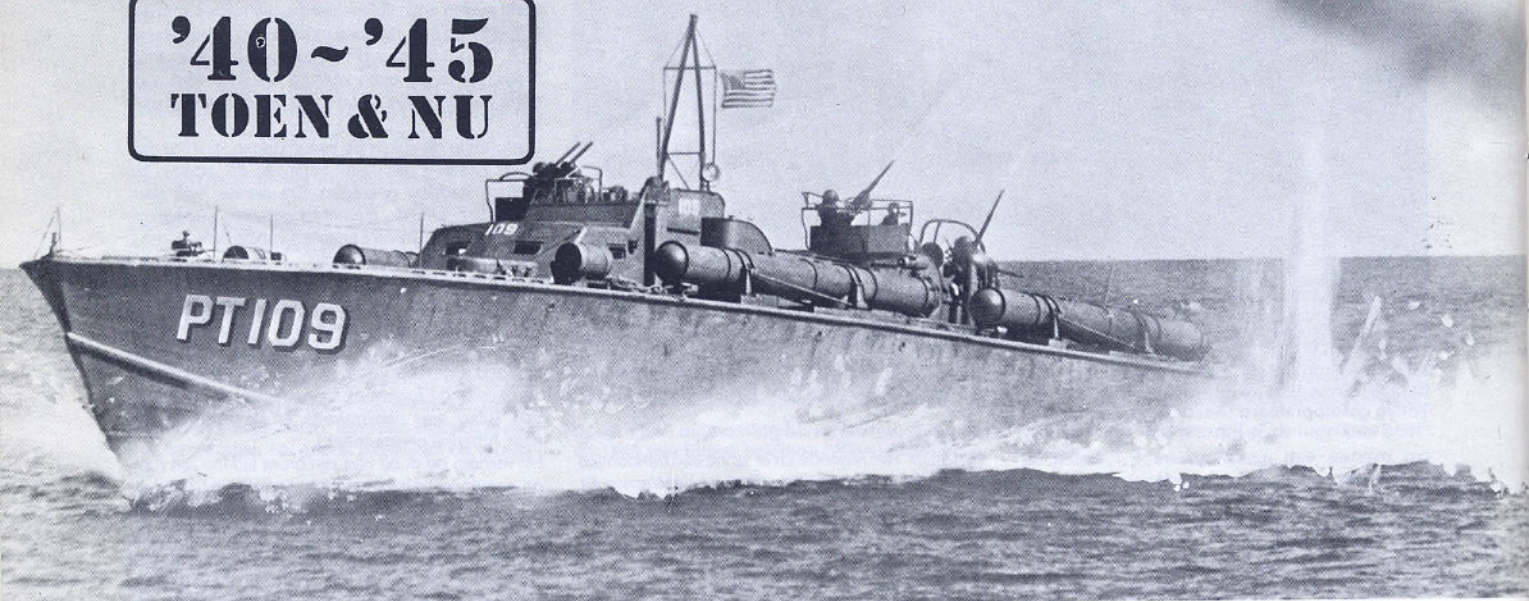
Hierna begon hij zijn politieke loopbaan die op 8 november 1960 culmineerde in zijn verkiezing tot president van de Verenigde Staten. In zijn kantoor in het Senaatsgebouw hing de ingelijste brief van Luitenant Evans aan de muur; op zijn bureau lag de halve kokosnoot waarin hij zijn bericht had gekrast. In oktober 1957 werden de gebeurtenissen rondom de P.T.-109 in een speciaal televisieprogramma van de ABC Television in beeld gebracht.

Onder: Kapitein F. L. Conklin feliciteert luitenant Kennedy nadat hij een onderscheiding voor zijn moed had gekregen (JFK Library).

PT-109

'40~'45
TOEN & NU

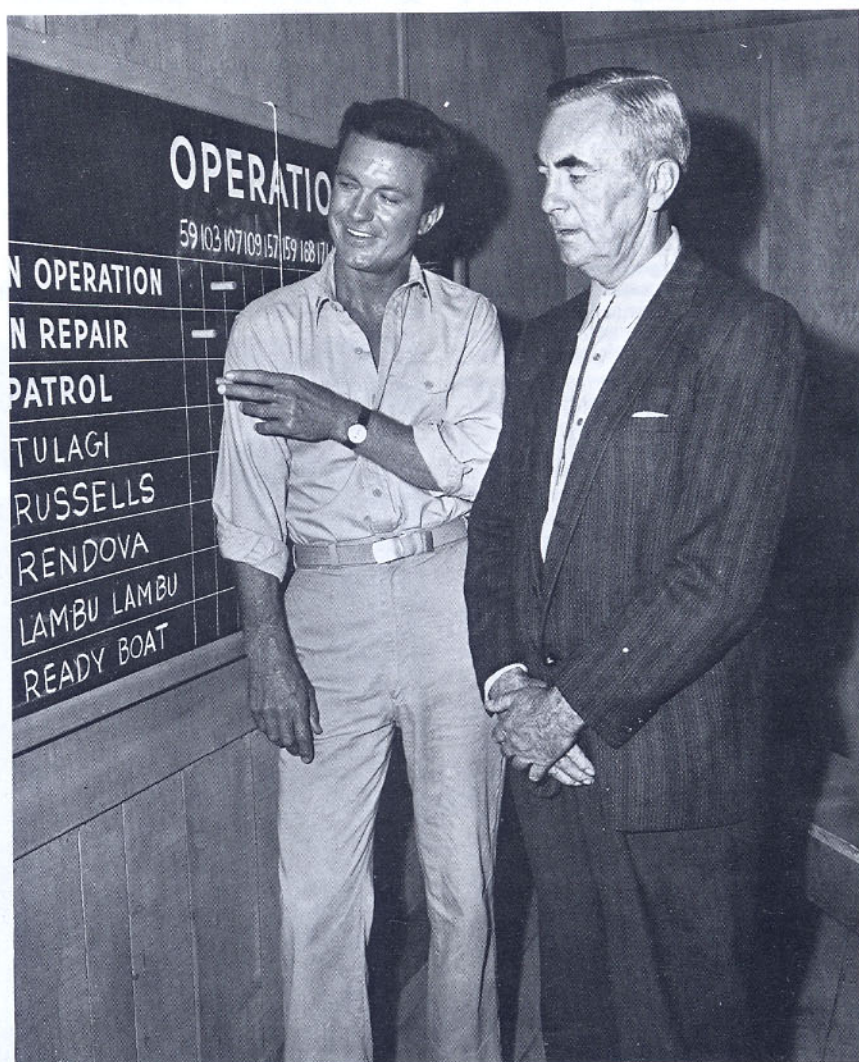
Oorlogsfilms

De P.T.-109

Het kostte veel tijd om de acteur te vinden die de rol van John Kennedy zou moeten spelen. Er stonden veel acteurs op het lijstje en in augustus 1961 was Johnny Carson, een 29-jarige in Nebraska geboren acteur, favoriet. Uiteindelijk viel de keuze echter op Cliff Robertson. Robertson was niet van plan om Kennedy helemaal te imiteren maar hij wilde zo geloofwaardig mogelijk overkomen door zich zoveel mogelijk in de gebeurtenissen in te leven.

Ty Hardin, een ex-professional rugby-speler, werd gekozen om de rol van luitenant Leonard Thom te spelen. Hardin liet zijn haar verven en hij liet een baard groeien om zoveel mogelijk op Thom te lijken. De rol van commandant Alvin Cluster werd gespeeld door Grant William, ster uit de T.V.-serie 'Hawaiian Eye'. Een andere T.V.-ster, Robert Culp, uit de serie 'Dubbelspion', maakte zijn filmdebuut in 'P.T.-109' als luitenant George Ross. De rollen van de andere bemanningsleden werden vertolkt door McCallion (McMahon), Biff Elliot (Mauer), Evan McCord (Marney), Sam Gilman (Starkey), Robert Blake (Harris), Normal Fell (Drewitch) Buzz Martin (Kowal), Clyde Howdy (Drawdy), Sam Reese (Kirksey), John Ward (Maguire), Glenn Sipes (Johnston), William Douglas (Zinser) en David Whorf (Albert). De twee andere hoofdrollen, die van luitenant Evans en Benjamin Kevy, de Engels sprekende aanvoerder van de inboorlingen op de Salomoneilanden, werden gespeeld door de Australiër Michael Pate en de Britse acteur Errol John. Een van de echte helden van de P.T.-109, George Ross, trad zelf in de film op als Chief Benson. Om mee te kunnen doen moest hij een week vakantie

Cliff Robertson, die de rol van Kennedy speelt, praat hier met Patrick McMahon, een van de vijf oorspronkelijke bemanningsleden die de opnamen van de film bezochten (Warner Bros).

nemen uit zijn functie als adviseur van de Commissie voor Jeugdmisdadigheid in Washington. Het grootste probleem voor de film vormde het type P.T.-boot dat indertijd door de marine werd gebruikt. Bij de marine waren deze boten al jarenlang niet meer in gebruik. Toen de regisseur hoorde dat de luchtmacht een aantal reddingsboten uit haar overvloedige voorraden in Panama City, Florida, ging verkopen, liet hij deze meteen kopen. De Elco Boat Company zorgde voor de originele bouwtekeningen en op een werf in Miami werden deze luchtmachtboten natuurgetrouw omgebouwd tot P.T.-boten. Er werd gereviseerde Packardmotoren ingebouwd en de requisietenafdeling van Warner Bros vervaardigde de torpedobuizen die samen met de .50 mitrailleurs en 20 mm kanonnen in Florida op de boten werden aangebracht.

De Amerikaanse marine had indertijd de Genie tot haar beschikking gehad om de bases in de Stille Oceaan aan te leggen; Warner Bros had een heel leger arbeiders in dienst om Munson Eiland, 40 kilometer van Key West in Florida, te transformeren tot de bases Tulagi en Rendova. Voordat de werkzaamheden begonnen, waren er maar twee gebouwen op het eiland – het huis van de Sheriff van het Monroe-district en diens assistent. Na maanden werk waren er 450 struiken en boompjes geplant, die, vergroot, een tropisch decor moesten leveren van de palmbomen die er in 1921 door toenmalige eigenaar, Frank Munson, president-directeur van Munson Steamship Line, waren geplant. Een andere groep diepte de haven uit zodat de boten er zonder gevaar in en uit konden varen. Er werden vier pieren aangelegd en tenten en hutten door de inboorlingen gebouwd. Toen er een munitiedepot, een kantine en een werkplaats voor reparaties waren gebouwd, zou elke veteraan die indertijd op de Salomonseilanden was geweest, gezworen hebben dat hij weer in de Pacific was teruggekeerd, wanneer hij het eiland toevallig zou bezoeken.

Vijf van de oorspronkelijke bemanningsleden van de P.T.-109 bezochten het eiland Munson om hun plaatsvervangers in actie te zien. Uiteraard werkte George Ross aan de film mee en ook Alvin Cluster was als adviseur bij de opnamen aanwezig. De overige ex-bemanningsleden waren Gerald Zinser, post-ambtenaar in Winter Park, Florida; John Maguire, politie-agent in Jacksonville, Florida; Leon Drawdy, een fruitteiler uit Florida, en Patrick McMahon, postbode in Californië.

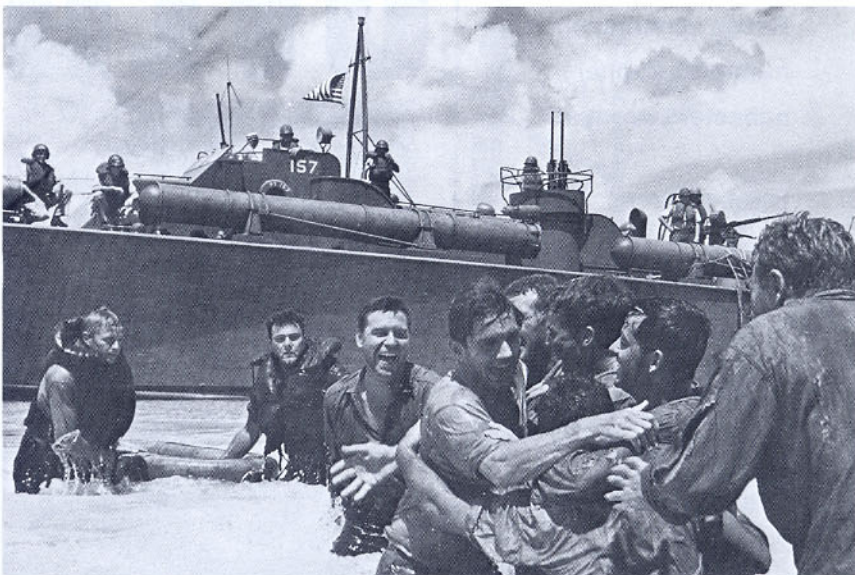
Tijdens de filmopnamen moest het eiland twee keer per dag met bestrijdingsmiddelen worden besproeid om de muskieten uit te schakelen. Een van de meest spannende gevechtsacties werd opgenomen op een afstand van ongeveer 150 kilometer van Cuba; deze actie was zo realistisch dat er best eens een internationaal incident van had kunnen komen. Speciale opnamen werden er gemaakt van de bombardementen, de ontmoetingen met de Japanners en de gevechtsacties van de P.T.-109. Andere scènes werden 160 kilometer noordelijker, in Key Largo, gefilmd. Hier werden de opnamen van Kennedy met zijn mannen op de onbewoonde eilanden gemaakt, waarna in de studio's van Warner Bros en Hollywood de laatste binnenopnamen volgden. Tijdens deze laatste fase bezocht John Kennedy persoonlijk de studio's.

Boven: Een scène uit de film – de 109 is zojuist door de Amagiri in tweeën gevaren. Onder: De scène waarin Kennedy de aandacht van een reddingsboot trekt – historisch niet geheel juist – de scène hoort 's nachts te spelen terwijl Cliff Robertson een .45 en geen pistool had moeten gebruiken – het Japanse Arisaka-geweer is wel goed (Warner Bros).

Onder: De reddingsscene, weer niet geheel in overeenstemming met de werkelijkheid omdat de mannen niet tegelijk maar apart naar de PT-boot werden afgevoerd. Linksonder: De scène waarin Kennedy Patrick McMahon op sleeptouw heeft (Warner Bros).

'40~'45 TOEN & NU

Reeds verschenen
nummers kunnen
nabesteld worden!!!

Reeds verschenen:

- Nr. 1: Normandië
- Nr. 2: De slag om Arnhem
- Nr. 3: De Roerdammen
- Nr. 4: De slag
in de Ardennen
- Nr. 5: Dieppe
- Nr. 6: De V-wapens
- Nr. 7: Mussolini
- Nr. 8: De Falaise-pocket

Zie pagina 53

Boven: Soldaten van het 2e Bataljon, East Yorkshire Regiment, passeren hier een Sherman vliegtank bij hun intocht in Overloon op 12 oktober 1944 (IWM). Onder: Aangezien Overloon geheel herbouwd werd, staan er op onze vergelijkende foto's uit maart 1975 geen oorspronkelijke gebouwen.

OVERLOON

'40~'45 TOEN & NU

Verzamelingen

reed. De verovering van Overloon en het nabijgelegen Venray was het doel van de 7e Amerikaanse Pantserdivisie.

De Amerikaanse aanval

Het IIIe Korps schatte de sterkte van de tegenover hen staande Duitse troepen op ongeveer 2 à 3000 man. Generaal Kurt Student, die drie weken eerder het commando van het 1e Duitse Parachutistenleger had overgenomen, had echter de beschikking

over zeven of acht keer zoveel mannen. De Amerikaanse aanval begon op de middag van de 30e september. Terwijl gevechtsgroep B oprukte naar Vortum in het noorden, viel gevechtsgroep A onder commando van kolonel Dwight A. Rosebaum Overloon via secundaire wegen aan. Vroeg op de 1e oktober stootten de Amerikaanse tanks op de Duitse hoofdverdediging — Duitse infanterie van de gevechtsgroep Walther en tanks van de 107e Tankbrigade. De mijnevelden en de Duitse tankaanval kostten de Amerikanen veertien tanks; de infanterie, die slechts enkele honderden meters in de richting van Overloon had kunnen oprukken, kwam door een intens geweervuur, mortier- en artillerievuur tot stilstand.

Medio september 1944 was er door de operatie Market Garden in Holland en de uitval van de Amerikanen via Aken naar het noordoosten een groot gat tussen deze twee opererende legereenheden gevallen — een gat waardoor de flanken van beide legers konden worden bedreigd.

In dit gebied lag een uitgestrekt veen- en moerasgebied dat door ontelbare sloten en kanaaltjes doorsneden werd — De Peel. Er liepen maar een paar wegen door dit gebied en daardoor vormde dit gebied een obstakel voor het oversteken van de Maas en de opmars naar Duitsland.

Om twee Engelse divisies vrij te maken voor acties in de operatie Market Garden, werd de verantwoordelijkheid voor het gebied op 25 september overgedragen aan het IIIe Korps van het 1e Amerikaanse Leger. Op 28 september had generaal Courtney Hodges zijn plannen voor het Peel-offensief ge-

Boven: Het 1e Bataljon van de Suffolks trekt Overloon vanuit het westen binnen langs een vernielde garage (IWM). Rechts: Hoewel niets erop wijst, is dit dezelfde plaats, ons aangewezen door de heer Van Daal, een van de oprichters van het museum.

Bij het aanbreken van de dag werd de aanval op 2 oktober hervat. Ondanks het vuur van zeven Engelse en Amerikaanse artilleriebataljons en luchtsteun in de namiddag boekten de Geallieerden geen vooruitgang en een serie Duitse tegenaanvallen hield de Amerikanen stevig op hun plaats.

Op 3 oktober werd de actie van gevechtsgroep A vervangen door de gevechtsgroep R – de Duitsers gingen echter door met hun tegenaanvallen. De Amerikanen drukten hun voortgang in meters uit! Hoewel door de gecombineerde acties van gevechtsgroep A en R Overloon aan drie kanten was ingesloten, gaven de Duitsers geen meter prijs. Op 5 oktober was de Amerikaanse 7e Pantserdivisie, na zes dagen vechten, slechts drie kilometer opgerukt. Overloon was nog steeds in Duitse handen en de divisie had 35 tanks verloren, 43 andere voertuigen en 542 mannen. Op 6 oktober gaf generaal Hodges opdracht dat de aanvallen de volgende dag moesten worden gestaakt.

De Britse aanval

Tijdens een vergadering op 8 oktober kwamen de Britse en de Amerikaanse commandanten, generaal Montgomery en generaal Bradley, overeen dat de scheidslijnen tussen de Amerikaanse en Britse troepen weer tot de oude situatie zouden worden teruggebracht. Hierdoor kwam de Peel weer in de Britse zone. De Amerikaanse 7e Pantserdivisie (en de 1e Belgische Brigade) werden echter aan het Britse 8e Legerkorps van het Tweede Britse Leger toegevoegd. Commandant was luitenant-generaal Sir Richard O'Connor. De in het gebied aanwezige strijdkrachten zouden doorgaan met de zuivering van het gebied.

Veldmaarschalk Montgomery bepaalde dat de 3e Britse Divisie een aanval zou uitvoeren op Overloon, waarna zij Venray in het zuiden zou moeten veroveren.

De Amerikaanse 7e Pantserdivisie moest een schijnaanval in oostelijke richting door het meer zuidelijk gelegen veengebied uitvoeren.

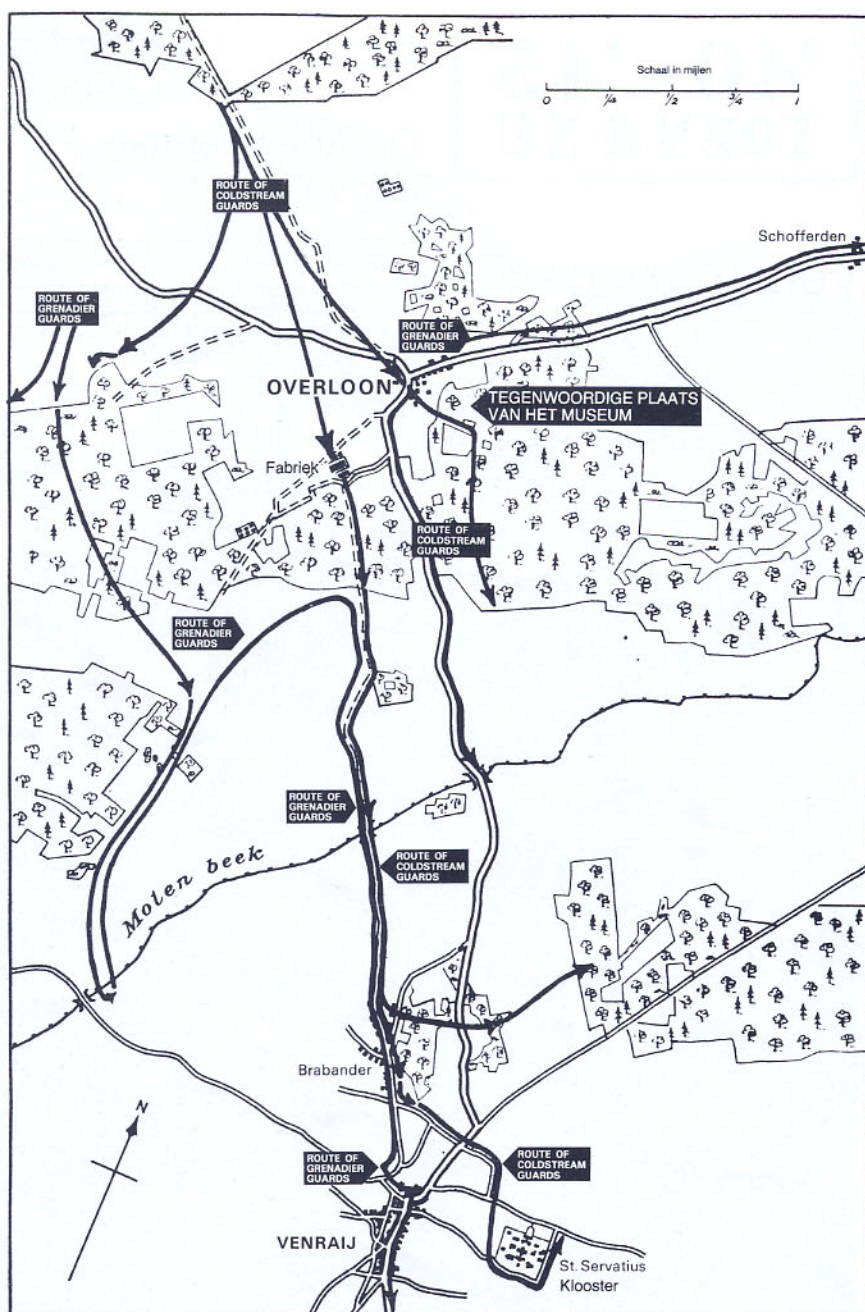
Hier volgt het verhaal van de 6e Tankbrigade van de Guards:

Op 9 oktober verplaatsten de Coldstream Guards zich van Mook naar een gebied ten zuiden van Mill, waar zij zich bij het brigadehoofdkwartier en de Grenadier Guards voegden. De plannen voor de aanval waren al uitgewerkt; de eenheden die aan de actie zouden deelnemen, waren de 3e Britse Infanteriedivisie en de Grenadiers- en Coldstream-bataljons van de 6e Tankbrigade van de Guards. Toen de tanks arriveerden, werd bekend gemaakt dat de aanval vierentwintig uur was uitgesteld vanwege de slechte weersomstandigheden. De voortdurend neerstromende regen maakte van het gebied een grote modderpoel waardoor het erg moeilijk was om je door het gebied te verplaatsen.

Op 11 oktober lagen de Coldstreams 's avonds in een bos op ongeveer drie kilometer van Overloon gereed om de volgende morgen de aanval in te zetten. De Grenadiers lagen in een bos achter hen. 's Nachts werden beide bataljons door artillerie beschoten.

De Genie was de voorafgaande vierentwintig uur voortdurend in de weer geweest om wegen door het bos te maken en slootjes te dempen om het terrein voor de tanks toegankelijk te maken. De Genie had haar taak zo voortreffelijk uitgevoerd dat de Coldstreams de volgende dag zonder enig probleem vanuit hun uitgangsstellingen aan de aanval konden beginnen. Rechts het 1e Eskadron met de Suffolks en links het 3e Eskadron met de East Yorks. Het 2e Eskadron dekte de rechterflank terwijl de South Lancs in reserve werden gehouden.

De inleidende artilleriebeschietingen waren bijzonder effectief geweest en het eerste halve uur verliep de aanval dan ook geheel volgens plan. Vanaf het begin was het echter bekend geweest

dat de twee voorste infanteriebataljons er niet erg voor geporteerd waren dat zij alleen Overloon moesten nemen, en toen zij de noordwestelijke buitenwijken van het dorp bereikten, splitsten zij zich, de East Yorks bogen naar het oosten af terwijl de Suffolks doorgingen in zuidelijke richting. Hierdoor fungeerde het hoofdkwartier van de Coldstreams, dat in de tanks gevestigd was die voortdurend radio- en visueel contact met de oprukkende troepen hadden proberen te houden, plotseling als spits tegenover de vijand in Overloon. De tanks met de commandogroep waren op een dergelijke situatie niet voorbereid en stopten om de situatie in oghenschouw te nemen. De infanterie, die de tanks tot stilstand zag komen, volgde onmiddellijk dit voorbeeld waardoor de aanval in een impasse kwam.

Berichten van de twee voorste eskadrons bevestigden dat er goede resultaten werden geboekt en dat men het op de linker- en de rechterflank wel zou redden, dit in tegenstelling tot het centrum. Dit werd zeer duidelijk toen de commandogroep, om de infanterie enigszins te stimuleren, probeerde op te rukken waarna zij onmiddellijk in een mijnenveld tot stilstand kwam. Het bleken Rieglmijnen te zijn

waarmee men nog niet eerder was geconfronteerd en die zo krachtig bleken te zijn dat zij dwars door de bodemplaten van een Churchilltank heen sloegen. Binnen de kortste keren werden er twee tanks uitgeschakeld waarbij in beide gevallen vier bemanningsleden ernstig gewond raakten door dit nieuwe wapen.

De commandotank, de Eagle, liep ook op een dergelijke mijn, maar werd niet zo zwaar beschadigd, zodat die samen met de infanterie kon doorgaan; even later kwam de tankcommandant tot de ontdekking dat hij van de rest van het bataljonshoofdkwartier afgesneden was. Deze tank bleef daarom maar meevechten om de buitenwijken van Overloon.

Op dat moment waren de twee voorste eskadrons ook behoorlijk in moeilijkheden gekomen. Het 1e Eskadron meldde dat een Panther tank twee van zijn spitstanks had uitgeschakeld. Praktisch op datzelfde moment meldde het 3e Eskadron dat het zware verliezen leed door mijnen en antitankgeschut in de omgeving van Overloon.

Nadat de Suffolks een reserve-compagnie hadden ingezet, verbeterde de situatie. Er werd een nieuw plan gemaakt waardoor zij tenslotte hun hoofddoel,

Links: Deze Churchill en Sherman V zijn juist het gebied gepasseerd waar zich nu het museum bevindt en zijn bij de dorpskerk gearriveerd. Boven: Na de oorlog werd de kerk verderop opnieuw opgetrokken, in het centrum van het nieuwe Overloon.

een fabriek aan de zuidoostkant van Overloon, bereikten. Op de linkerflank slaagde het 3e Eskadron erin een doorgang door de mijnen te maken, waarna de infanterie snel het oostelijke deel van het dorp kon bezetten.

Intussen was de Genie naar voren gehaald om een doorgang in het mijnenveld voor Overloon te maken ten einde de tanks van de commandogroep in staat te stellen zich bij hun commandant te voegen en te zorgen dat de infanterie het dorp zou kunnen binnendringen. Hoewel sluipschutters en mortiervuur het werk erg bemoeilijkten, werd er toch een doorgang gemaakt en konden de overige

tanks Overloon binnenrijden. Samen met de infanterie zuiverden de tanks het dorp.

Op de linkerflank werd zeer verbitterd gestreden. Sergeant G. H. Eardley van het 4e Bataljon lichte infanterie verdiende hier door zijn acties tijdens de gevechten het Victoria Kruis. In zijn eentje zuiverde hij met een paar granaten en een Sten achter elkaar drie mitrailleurnesten die bemand werden door de gevreesde Duitse parachutisten. Niet alleen stonden degenen die het zagen versteld, maar door zijn actie slaagde zijn bataljon er tevens in zijn taak met succes uit te voeren.

De verbetering van de Duitse verdediging kan

worden afgeleid uit het feit dat de Geallieerden nog eens vijf dagen nodig hadden om de resterende vijf kilometer naar Venray af te leggen. Zij streden tegen dezelfde verdediging als die waarop de Amerikanen waren stukgelopen.

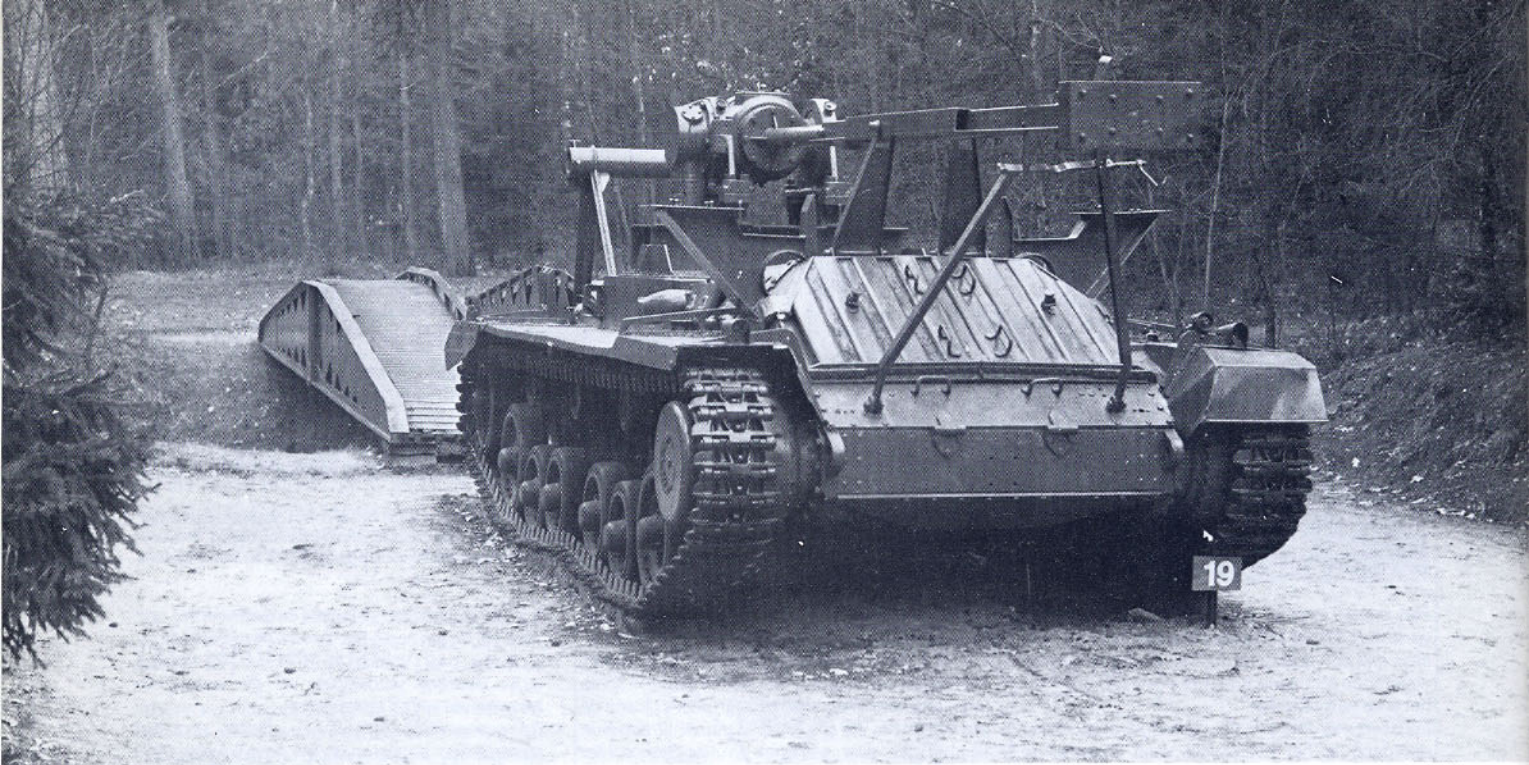
De gesneuvelden Amerikanen werden voor het grootste deel begraven op het Amerikaanse Oorlogskerkhof in Henri-Chapelle in België. Hier liggen 7989 graven. De Duitse soldaten werden begraven op het Duitse Oorlogskerkhof in Ysselsteyn, ten zuiden van Venray, waar 31.397 doden liggen begraven. De Engelsen zijn begraven op verschillende kerkhoven maar ook in Overloon en Venray.

Links: Vlak achter de kerk hebben deze Churchill VI tanks, beladen met reserve-onderdelen voor de tracks, de hoofdweg door Overloon bereikt (IWM). Boven: De zijweg waaruit de tanks kwamen heet nu zeer toepasselijk Museumlaan.

Links: Deze Sherman V (let op de extra bepantsering ter bescherming van de brandstoftanks) rijdt op de Vierlingbeekseweg langs de vernielde bakkerij en het huis van de schoolmeester (IWM). Boven: Hetzelfde punt nu - links het 14 Oktober Plein.

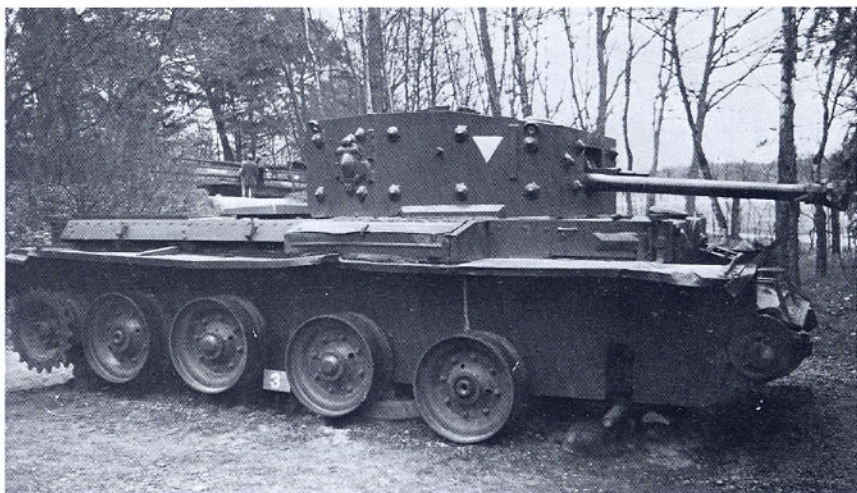
Stichting Nationaal Oorlogsmuseum

Het dorp Overloon werd tijdens de gevechten waarbij twee Duitse bataljons volledig in de pan werden gehakt, volledig verwoest. Achthonderd Duitse parachutisten sneuvelden in Overloon zelf. In 1945 steunde de 3e Britse Divisie, die Overloon had veroverd, vier Nederlanders bij het inrichten van een klein museum in de bossen ten oosten van het verwoeste dorp. In dit gebied hadden de Duitsers zich tot het uiterste verdedigd en de grond was doorploegd met loopgraven en schuttersputten. Het museum moest een realistisch slagveld-museum worden, uniek in Europa en misschien wel het enige in de wereld. In augustus arriveerden de eerste voertuigen toen de Engelsen een Cromwell-, een Churchilltank en een tijdens de Slag om Overloon buiten gevecht gestelde Panther tank naar het museum sleepten.

De Cromwell MkIV (nummer 4) van de 11e Britse Pantserdivisie was tijdens de laatste aanval op Overloon door een voltreffer uitgeschakeld. De motor was in brand gevlogen en de munitie was ontploft. De Churchill MkV (nummer 43), 'Jackal' genaamd, werd op 12 oktober 1944 door een mijn uitgeschakeld toen hij als een van de vier tanks van het hoofdkwartier van het 2e Eskadron van de Coldstream Guards in de aanval ging. De Panther V (nummer 2) was twee jaar aan het Duitse Oostfront geweest voordat hij in juli 1944 aan de 107e Pantserbrigade werd toegevoegd. In september werd de eenheid overgeplaatst naar Eindhoven waar zij deelnam aan de gevechten om Son bij het Wilhelminakanaal en Veghel. Tijdens de Slag om Overloon werd de Panther op 13 oktober uitgeschakeld door een Piat granaat die werd afgevuurd door het 2e Bataljon van het East Yorkshire Regiment. De bemanning sneuvelde.

In mei 1946 werd het museum geopend en in het eerste jaar kwamen er 40 000 bezoekers. Een jaar later kwamen er nog eens 10 000 meer en in 1974 bereikte het bezoekersaantal de 200 000, onder wie Duitsers, Amerikanen en 20 000 Engelsen.

De Nederlandse regering steunde het museum en in 1948 kon de verzameling worden uitgebreid met een Canadese Windsor Carrier (nummer 15) en een Engelse 6-Pounder, een anti-tankkanon MkII (nummer 25), een 25-Pounder houwtser MkII (nummer 32) die had toebehoord aan het 76e Veldartillerieregiment van de 8e Legergroep, een van de eenheden die aan de gevechten in oktober hadden deelgenomen.

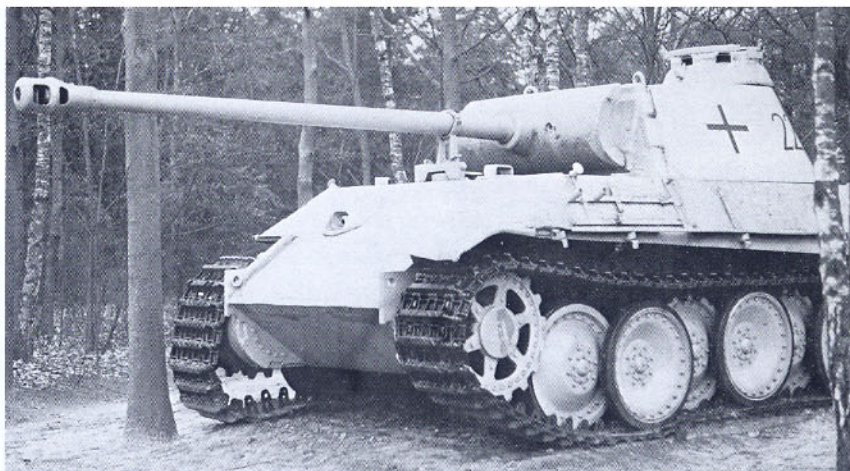

Uiterst boven: De Valentine MkII brugleggerstank, nummer 23 (sinds wij onze foto's hebben genomen is de nummering van de voorwerpen veranderd). Midden: Nummer 4, de Cromwell MkIV, buiten gevecht gesteld door een treffer in het motorcompartiment. Onder: De Churchill MkV, nummer 43, liep in een mijneveld.

Uit een Amerikaanse dump bij Heidelberg kwamen de M8 pantserwagen (nummer 42) en het White Halfrupsvoertuig (nummer 30) dat uitgerust was geweest met een 81 mm mortier.

Het museum in Overloon is daarom zo uniek omdat veel van de voorwerpen die er worden tentoongesteld, werden buitgemaakt of uitgeschakeld in de directe omgeving van het bos waar het museum ligt. De Britse Carrier (nummer 7) die was omgebouwd tot een vlammenwerper, werd door de 11e Pantserdivisie gebruikt en de M4 Sherman tank (nummer 18) werd tijdens de eerste Amerikaanse aanval in de steek gelaten toen hij op de kop in een sloot terecht kwam. De andere Sherman tank (nummer 9) werd twee keer aan de linkerkant getroffen door een Duits 75 mm kanon terwijl de rand van de koepel op 4 oktober 1944 een treffer van een Duits 88 mm kanon kreeg. De Amerikaanse bemanning sneuvelde en ligt in Henri-Chapelle begraven. Een van de meest indrukwekkende voertuigen is ongetwijfeld de Sherman 'Vlegeltank' (nummer 16). Deze tank werd in de laatste fase van de strijd om Overloon door een Panzerfaust buiten gevecht gesteld.

Boven: De Panter V, nummer 2, werd op 13 oktober 1944 door een Piatgranaat uitgeschakeld en later als een van de eerste stukken naar het museum gesleept.

Boven: Nummer 42, de Amerikaanse M8 pantserwagen met een 37 mm-kanon en met een 110 pk Hercules 1XD motor kwam van een dump in Heidelberg.

Boven: De Sherman M4, nummer 9, kreeg twee treffers van een 75 mm-kanon aan de rechterzijde en een treffer van een 88 mm-kanon die de koepel ontworptte.

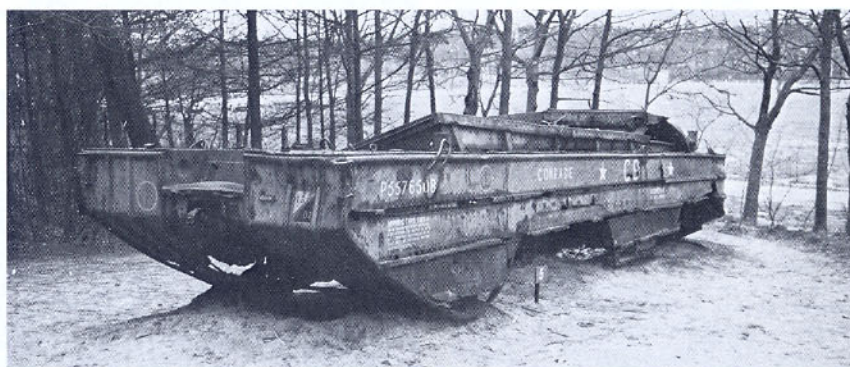
Mijnenvelden speelden een belangrijke rol in de Duitse verdediging rondom Overloon en bij nummer 17 kan men een reconstructie van een mijnenveld met Riegelminen zien – deze mijn kon een druk van ongeveer 800 pond doorstaan en werd door struikeldraden tot ontploffing gebracht. De Geallieerden leden zware verliezen door deze mijnen tijdens de gevechten. De Duitse kaarten van de mijnenvelden werden nooit gevonden en na de oorlog was het opruimen van de tienduizenden mijnen dan ook een zeer moeilijke zaak.

Nummer 3 is bijzonder interessant; het is een Amerikaans M1918A1-3 stuk veldgeschut dat door de Duitsers in W.O. I werd buitgemaakt en dat tijdens W.O. II weer werd ingezet totdat het door een Typhoon bij Overloon werd uitgeschakeld.

De DUKW (nummer 6) in een tamelijk ontredde staat, werd half opgeblazen door een Duits anti-tankkanon.

De Valentine MkII brugleggerstank (nummer 23) kan men in 'actie' zien met zijn brug uitgelegd over een krater.

Omdat het museum later is uitgebreid, zijn er ook andere zaken te zien die niets met de Slag om Overloon hebben te maken. Een V1, zeemijnen, minidrukbootjes en vliegtuigen.

Rechtsboven: De Amerikaanse 6x6 DUKW, nummer 6, kreeg een treffer op de bovenbouw van een Duits anti-tankkanon tijdens de gevechten om de Maas. Rechts: De Engelse 3 inch Mortiercarrier omgebouwd tot vlammenwerper werd door het 3e Bataljon van The Monmouthshire Regiment, dat een onderdeel vormde van de 11e Britse Pantserdivisie, gebruikt.

De twee tentoongestelde vliegtuigen zijn een Spitfire PR MkXI en een B25 Mitchell van de Amerikaanse luchtmacht met het serienummer 41-30792. De Spitfire werd in 1944 gebouwd in Aldermaston, één uit een serie van 227 PR XI's. Het vliegtuig werd op 2 oktober 1944 overgedragen aan de R.A.F. op Cosford en op 5 januari 1945 overgedragen aan het luchtfoto-squadron van de R.A.F. op Benson. Op 18 januari werd het toestel overgeplaatst naar het 16e Squadron dat in Melsbroek in België gelegerd was. Op 15 april verhuisde het squadron naar Eindhoven en toen de oorlog was afgelopen naar een basis in Duitsland. Toen op 19 oktober 1945 het 16e Squadron werd ontbonden, werd het vliegtuig als reservetoestel in Duitsland achtergelaten.

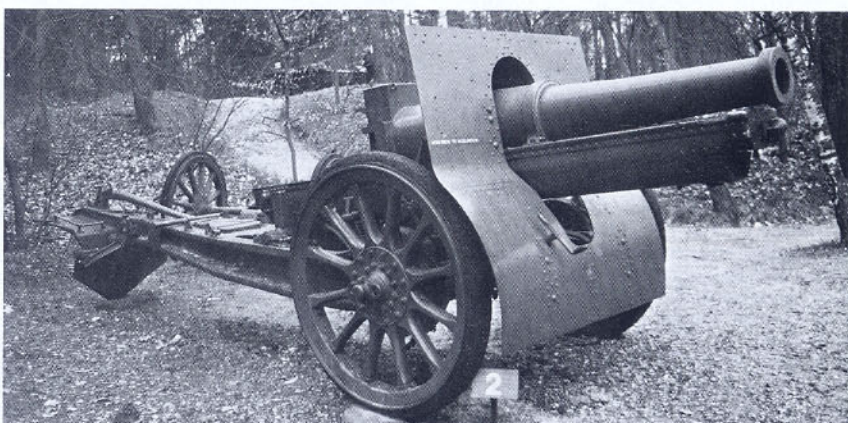
Het vliegtuig bleef in Duitsland tot de zomer van 1947 toen de Nederlandse Luchtmacht instructietoestellen nodig had voor de opleidingsschool op de vliegbasis Deelen. De PL 965 werd op 10 juli met zeven andere Spitfires naar Nederland overgebracht. De toestellen werden in de Nederlandse kleuren gespoten en tot 1950, toen de Gloster Meteor zijn intrede deed, als instructievliegtuig gebruikt, waarna ze tot de schroothoop werden veroordeeld.

In 1952 overleefde alleen de PL965 (met bruin-groene camouflageverf en de R.A.F. herkenningstekens) de veroordeling tot de schroothoop. De PL965 werd als model in Deelen geplaatst. De foto-apparatuur was al verwijderd voordat het toestel aan de Nederlandse luchtmacht werd overgedragen; de radio, de instrumenten en brandstofleidingen werden pas later verwijderd.

In 1959 werd het toestel aan Overloon overgedragen terwijl het in 1973 weer in de oorspronkelijke oorlogskleuren met de D-Day markeringsstrepen werd gespoten.

De B25 Mitchell werd in november 1943 aan het 320e Squadron (Nederlands) op de R.A.F.-basis Dunfold afgeleverd. Het kreeg het serienummer FR 193 en werd in reserve gehouden totdat het in maart 1944 bij een oefenvlucht werd ingezet. De eerste operationele actie vond plaats op 14 augustus 1944. In oktober werd het squadron overgeplaatst naar Melsbroek waar het vanaf dat moment tot 25 april 1945 105 operationele vluchten uitvoerde.

Bij het einde van de oorlog werden alle Mitchells van het 320e Squadron op de basis Kirkbride opgeslagen en op 22 juli 1947 aan de Nederlandse luchtmacht overgedragen. Die veranderde het serienummer weer (A-17) en het toestel diende achtereenvolgens bij het 5e en het 8e Squadron.

Uiterst boven: De B25 Mitchell en in het midden de PR XI Spitfire (Siegfried Bunke). Boven: Nummer 3, het Amerikaanse M 1918A-3 155 mm stuk veldgeschut dat in W.O. I door de Duitsers werd buitgemaakt en dat in W.O. II weer werd ingezet maar dat in Overloon door een Engelse Typhoon buiten gevecht werd gesteld.

Op 14 april 1954 werd het toestel definitief afgeschreven en overgedragen aan het Nationale Luchtvaartmuseum in Deelen die het nog later weer aan het museum Overloon overdroeg. Behalve de tentoongestelde zaken in de openlucht heeft het museum verder een Wapenzaal, een Kapel en een Documentatiecentrum. In de laatste ruimte wordt met behulp van kaarten, modellen e.d.

uitgebeeld hoe Nederland in de Tweede Wereldoorlog bij die oorlog was betrokken en volgens de officiële gids dient dit tevens 'als waarschuwing en aanklacht tegen het onmenselijke geweld van de oorlog zelf ... voornamelijk bedoeld voor onze na-oorlogse jeugd. Het museum hoopt dat op die manier het vredesidee zal worden gekweekt en het internationale begrip zal worden verbeterd.

'40~'45 TOEN & NU

Hier gebeurde het

Hitler in Landsberg

Op 8 november 1923 had Adolf Hitler zijn greep naar de macht gedaan in München; deze poging wordt nu de bierkelderputsch genoemd. De putsch mislukte, er werd veel bloed vergoten en op de morgen van de 9e november vluchtte Hitler naar het buitenhuis van Ernst Hanfstaengl in Uffing, waar hij twee dagen later werd gearresteerd.

Het proces tegen Hitler en negen van zijn aanhangers begon op 24 februari van het volgende jaar in de oude Infanterieschool in de Blumenburgstrasse in München. Vierentwintig dagen later werd hij, in strijd met artikel 81 van het Duitse Wetboek dat levenslang stelde op een poging om de regering omver te werpen, veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf die hij moest uitzitten in Landsberg, 65 kilometer ten zuidwesten van München.

Deze straf bood Hitler de gelegenheid aan zijn boek 'Mein Kampf' te beginnen. De eerste aantekeningen werden genoteerd door een ex-gevangene, Emil Maurice, maar al spoedig belandde Rudolf Hess, die aan de november-arrestaties was ontkomen, bij Hitler in de cel. In de gevangenis van Landsberg begon hij nu echt, hoofdstuk voor

Boven: De foto die Heinrich Hoffmann in 1924, vijf dagen voor Kerstmis, maakte voor de stadspoort van Landsberg; deze poort wordt vaak ten onrechte voor de gevangenispoort aangezien (Hoffmann). Onder: Vijftig jaar later keerde het team van Toen & Nu terug op dezelfde plaats. Wanneer hij nu nog zou leven, zou Hitler 88 jaar zijn geweest!

De foto die met de camera van Hoffmann stiekem in de Landsberggevangenis werd gemaakt tijdens de gevangenschap van Hitler (Hoffmann).

Rechts: Het raam van de cel zoals de soldaten van de 101e Luchtlandingsdivisie dat aantrouwen. Boven: Over het sportveld heen maakte de uitgever met behulp van een grote tele-lens onderstaande vergelijkende foto in april 1975 - 30 jaar later.

Links: In 1934 bracht Hitler weer een bezoek aan de gevangenen in gezelschap van sommige medegevangenen, met onder meer Maurice, rechts, en Schaub, links van hem (Hutchinson). Boven: De schildwacht vertelde ons dat dit trapje nu gesloopt is.

hoofdstuk, zijn boek te dicteren. Oorspronkelijk was de titel 'Viereneenhalf jaar strijd tegen leugens, domheid en lafheid', maar zijn uitgever maakte bezwaar tegen een dergelijke onverkoopte titel en het boek werd simpel 'Mijn strijd' genoemd. Op 16 oktober 1924 verscheen het boek en het was opgedragen aan zijn zestien volgelingen die tijdens de putsch om het leven waren gekomen.

Er bestaan maar een paar foto's van Hitler in Landsberg. Die foto's werden door zijn lijffotograaf, Heinrich Hoffmann, gemaakt. Hij beschreef dit als volgt:

'Ik was een van de gelukkigen die toestemming kregen om Hitler in de gevangenis te bezoeken. Ondanks die toestemming moesten er eindeloos formaliteiten worden vervuld voordat ik met de grote fruitmand die ik voor hem en zijn medegevangenen had meegenomen, voor hem stond.

Hitler moest wel erg populair zijn bij de gevangenisautoriteiten want ik kreeg alle medewerking bij het sjuwen van mijn zware last door de eindeloze gangen en over de vele binnenplaatsen die ik moest passeren. Mijn camera moest ik helaas bij de wacht achterlaten omdat fotograferen verboden was. Dat interesseerde mij echter niet zoveel omdat ik onder mijn jas een andere camera had meegesmokkeld.

Ik slaagde erin die stiekem aan een loyale cipier te geven; deze maakte een foto voor mij nadat wij de cel hadden verlaten en gaf mij de camera weer terug voordat ik Landsberg verliet.

De rechter had tijdens het proces bepaald dat Hitler na zes maanden op erewoord vrij zou kunnen komen en binnen negen maanden na zijn veroordeling werd hij op 20 december uit Landsberg ontslagen. Heinrich Hoffmann vertelt hoe alles in zijn werk ging:

'Een paar dagen voor Kerstmis 1924, bezocht Adolf Müller, eigenaar van de Völkischer Beobachter, mij. 'Heb je zin om een eindje met mij te rijden?' vroeg hij, 'naar Landsberg?'. Ik begreep uiteraard meteen dat hij Hitler wilde bezoeken. Ik nam mijn camera maar mee; je kon immers niet weten.

Ik zag tot mijn verbazing dat Müller zijn chauffeur niet meenam, maar zelf achter het stuur van zijn Daimler-Benz plaatsnam. Toen wij in de auto zaten, vertelde hij dat wij Hitler gingen ophalen!

'Slechts weinig mensen weten wanneer hij vrijkomt', voegde hij eraantoe. Dit was inderdaad een grote verrassing!

De druk van de publieke opinie was echter zo overweldigend geweest, dat de regering wel verplicht was hem zo snel weer vrij te laten.

Een tijdje later stond de Daimler-Benz voor het fort Landsberg. Ik stapte uit en maakte mijn camera klaar. Toen hoorde ik een knarsend geluid — de poort ging open. Het historische moment was daar! De werkelijkheid was echter anders! Het was slechts de geüniformeerde poortwachter, die mij vertelde dat fotograferen verboden was. Ik antwoordde dat hij zijn boekje te buiten ging omdat hij buiten het fort niets te zeggen had; hij antwoordde echter rustig dat, wanneer ik niet naar hem luisterde, hij mijn camera in beslag zou nemen. Dit ging mij te ver en ik eiste dat ik bij de directeur zou worden gebracht. De directeur was vriendelijk maar even gedecideerd. 'Instructies van de regering', zei hij, 'Hitler mag niet gefotografeerd worden wanneer hij uit het fort komt.' En daar kon ik het mee doen.

Kwaad liep ik terug naar de auto. 'Ik heb bij Hitler

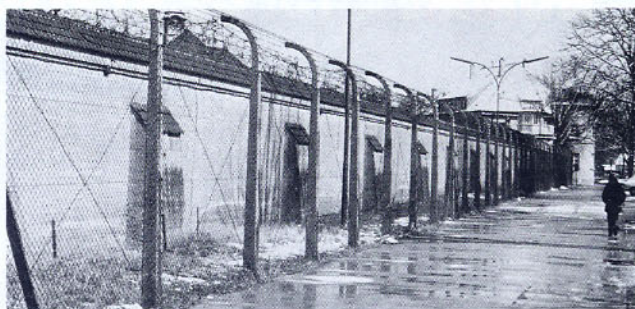
ook geen geluk', schreeuwde ik in Müllers oor. 'Eerst wilde hij zelf niet dat ik hem fotografeerde en nu verbieden andere mensen mij dat.'

Ik vertelde hem van mijn gesprek met de directeur. Op dat moment kwam Hitler door de poort. Na een korte begroeting stapte hij in de auto en reden wij weg.

'Ik ben blij dat je gekomen bent', zei hij terwijl hij zich naar mij omdraaide; 'nu kun je mij zonder enige beperking fotograferen.' 'Daar heb ik anders weinig van gemerkt', antwoordde ik en vertelde hem van mijn discussie met de gevangenisautoriteiten. Ik vond het essentieel dat een foto van de vrijlating van Hitler eigenlijk in Landsberg zelf moest worden genomen; en wanneer wij geen foto voor het fort mochten maken, dan moest ik er maar een ergens anders in Landsberg maken. Ik stelde voor dat wij een foto bij een van de oude stadspoorten zouden maken omdat die een stemmige achtergrond zou vormen. Hitler ging hiermee akkoord en ik kon diverse plaatjes schieten. Diezelfde dag nog stuurde ik de foto's naar alle binnenlandse en buitenlandse dagbladen met als ondertitel: 'Adolf Hitler verlaat het fort Landsberg.' Zoals ik

Soldaat Salvatore J. Trovato uit New York van de 101e Luchtlandingsdivisie hier op 30 april 1945 in de cel van Hitler gefotografeerd. De cel was in de loop der jaren een soort Nazi-bedevaartplaats geworden (Us Signal Corps).

De muren van de gevangenis zagen er niet erg uitnodigend uit (boven); daarom kozen wij maar de eenvoudigste weg en klopten aan bij de voordeur (links).

had verwacht, werd de foto in de hele wereld geplaatst. Maar toen ik de diverse kranten las, moest ik wel lachen. Geen enkele krant had mijn ondertitel gebruikt. In plaats daarvan las ik: 'Eerste stap naar de vrijheid' - 'De gevangenispoort gaat open' - 'Op weg naar nieuwe daden' - 'Peinzend staat Hitler voor zijn gevangenis - wat moet hij nu gaan doen?'

In werkelijkheid zei Hitler tegen mij: 'Schiet op Hoffmann, anders zal er een volksoptocht ontstaan en bovendien is het verschikkelijk koud!'

Tien jaar later, toen Hitler Führer van het Duitse Rijk was, keerde hij met Heinrich Hoffmann terug naar zijn cel.

'Wat een verschil! Iedereen, vanaf de directeur tot aan de cipiers, werd door Hitler persoonlijk bedankt voor de goede behandeling die hij destijds had genoten. Zij cel was onveranderd gebleven. Op de tafel lag echter een exemplaar van 'Mein Kampf' bovenop een lauwerkrans en overal was een overvloed aan bloemen.

'Hitler poseerde naast het raam met de tralies. Met een afwezige blik in zijn ogen wendde hij zich tot mij.

'Wel, Hoffmann, nu kun je me in mijn cel fotograferen', zei hij, 'zonder enige beperking'. Toen voegde hij eraan toe, 'Hier schreef ik Mein Kampf; zelfs tralies kunnen niet verhinderen dat geschiedenis-makende ideeën hun weg naar de geesten en de harten van de mensen vinden.'

Weer was het de 101e Luchtlandingsdivisie die Landsberg tijdens de zegetocht door Zuid-Duitsland innam en deze keer hoefde zij deze eer niet te delen met het 3e Leger. Landsberg werd op 27 april 1945 ingenomen door de 10e Pantserdivisie. Door de jaren heen was de cel van Hitler een soort van bedevaartplaats geworden; het raam van de cel werd gemarkeerd door een Nazi-vlag en een krans; op de tafel in de cel lag een exemplaar van Mein Kampf. Boven de deur hing een bronzen plaats waarop stond:

'Hier werd door een onterend systeem Duitsland's grootste zoon van 11 november 1923 tot 24 december 1924 gevangen gehouden. Gedurende deze periode schreef Adolf Hitler zijn boek van de Nationaal-Socialistische Revolutie, Mein Kampf.' De plaquette viel snel in handen van souvenirjagers.

De gevangenis werd door de Amerikaanse militaire autoriteiten overgenomen en in 1955 weer aan de Duitsers overgedragen. Het is nu een staatsgevangenis en de cel van Hitler wordt als werkkamer gebruikt.

Uiteraard was het teveel gevraagd dat wij toestemming zouden krijgen in de gevangenis te fotograferen en de uitgever liet het deze keer wel uit zijn hoofd om te proberen op illegale manier in de gevangenis te komen. In deze gevangenis werden leden van de Baader-Meinhof groep gevangen gehouden en de gevangenis werd streng bewaakt. Wij klopten op de poort en in tegenstelling tot de ervaringen van Hoffmann vijftig jaar eerder, vertelde men ons dat wij de cel van Hitler zouden kunnen fotograferen vanaf een weg langs een van de sportvelden; met behulp van een tele-lens konden wij een behoorlijke vergelijkende foto vanaf een veilige afstand! Toen wij de stad verlieten, maakten wij een vergelijkende foto van de plaats waar Hitler vijftig jaar eerder, in december 1924, zijn historische foto door Hoffmann liet maken.

'40-'45 TOEN & NU

Numer 1: NORMANDIË 1973

PRIS F 4,95 n. fr.

'40-'45 TOEN & NU

Numer 2: DE SLAG OM ARNHEM

PRIS F 4,95 n. fr.

'40-'45 TOEN & NU

Numer 3: DE ROERDAMMEN

PRIS F 4,95 n. fr.

'40-'45 TOEN & NU

Numer 4: DE SLAG IN DE ARDENNEN

PRIS F 4,95 n. fr.

'40-'45 TOEN & NU

Numer 5: DIEPPE-EBEN EMAËL

PRIS F 4,95 n. fr.

'40-'45 TOEN & NU

Numer 6: DE V-WAPENS

PRIS F 4,95 n. fr.

'40-'45 TOEN & NU

Numer 7: DE LAATSTE DAGEN VAN MUSSOLINI PATTON

PRIS F 4,95 n. fr.

Mist u een nummer of wilt u iets bestellen?

Schrijf op een girokaart wat u wenst te ontvangen, verhoog dit bedrag met f 2,75 verzendkosten en na ontvangst van dit bedrag ontvangt u van ons het gevraagde z.s.m. Postgiro 233876, t.n.v. Uitgeverij Tijl, Blaloweg 20, Zwolle. Telefoon 05200-10801.

Numer 1: Normandië	f 4,95
Numer 2: De slag om Arnhem	f 4,95
Numer 3: De Roerdommen	f 4,95
Numer 4: De slag in de Ardennen	f 4,95
Numer 5: Dieppe-Eben Emaël	f 4,95
Numer 6: De V-wapens	f 4,95
Numer 7: Mussolini-Patton	f 4,95
Numer 8: De slag om de Falaise-pocket	f 4,95
Verzamelband Toen en Nu	f 11,75

Mei 1940: Een originele herdruk van de Zwolsche Courant uit de eerste oorlogsweek 32 pagina's	f 9,75
Februari 1953: Een originele herdruk van de Zwolsche Couranten uit de eerste rampweek in 1953 48 pagina's	f 9,75

PROVINCIALE OVERIJSSSELSCH EN ZWOLSCHE COURANT

ONZEKERHEID NAAR ALLE ZIJDEN

De Duitse legersheerser Het Nieuwe Ministerie

Extra editie

PROVINCIALE OVERIJSSSELSCH EN ZWOLSCHE COURANT

Daagblad voor Overijssel, Noord-Gelderland en Zuid-Drenthe

Ongekend zware ramp trof ons land

Door vliegende Noordwester opgezweept springrij sloeg gaten in duinen en dijken

Koningin en ministers naar geteisterde gebieden

Een zwaar van de Grooten van de Koningin

142 DODEN

NUMMER 10: DE STRIJD OM MALTA

MALTA 1942

MALTA 19 NU

**Verder in nummer 10: Luitenant-vlieger Ian Smith
Verschijnt over drie maanden**